

1441

RELAȚIILE COMERCIALE

ALE

ȚERILOR NOASTRE

CU

LEMBERGUL

Regeste și documente din Arhivele Orașului Lemberg

PUBLICATE DE

N. IORGA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PARTEA I.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503601

Baușă : 315 238-20

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA LUCRĂTORILOR ASOCIAȚI, MARINESCU & ȘERBAN

Strada Sfinți No. 6, vis-à-vis de Spitalul Colțea

1900

RELĂȚIILE COMERCIALE ALE ȚĂRILOR ROMINE

CU LEMBERGUL

Istoria noastră economică n'a fost scrisă încă și nu se va putea scrie cît timp vor lipsi ca astăzi documentele. Am avut legături de comerț cu orașele polone de la graniță, cu cetățile săsești din Ardeal, cu deosebitele părți ale Turcii, cu Raguză, pentru a nu mai vorbi de relațiile mai tîrzii — acestea mult mai bine cunoscute — cu Statele Europei centrale și apusene, de la stabilirea regimului fanariot, și mai ales de la deschiderea pentru comerț a Dunărei și Mării-Negre. Sînt unele din aceste relații economice — cele din urmă — care aũ fost întru cîtva studiate, sînt altele — cele cu Turcia — care nu se pot urmări direct decît prin rarele documente care încep a ne sosi din Constantinopol; sînt în sfîrșit unele care s'ar putea studia admirabil, pe baza unui material extraordinar de bogat, și care aũ fost trecute totuși cu vederea până aici.

Vreaũ să vorbesc de legăturile noastre de comerț cu Polonia și Ardealul.

Cele din urmă se pot cunoaște prin numeroasele și importante mărturii păstrate mai ales în trei din arhivele provinciei vecine : ale Brașovului, Bistriței,

Sibiului. Vizitînd toate aceste trei archive, am publicat pînă acum materialul sibiian și brașovean. În curînd va fi tipărit sau studiat în întregime și acela — de o neprețuită importanță pentru Moldova — pe care-l dă Bistrița¹.

În privința materialului polon, am început abia explorația lui. O călătorie în Galiția m'a făcut să mă întorc cu despoierea, încă necompletă, a documentelor de istorie economică păstrate în arhivele orașului Lemberg. Am petrecut cu ochii, am copiat sau notat bucățile ce ne privesc din Socotelile Lembergului, din actele consulare, din actele judiciare civile, în timpul secolelor al XV-lea și al XVI-lea. Importanța celor găsite o va aprecia ușor cetitorul competent.

Înaintea terminării publicației, înaintea încheierii cercetărilor, deschise încă pentru mine, ar fi prematur și incomod să schițez o istorie a relațiilor noastre cu Lembergul. Îe bine însă, pentru orientare, să fixez de la început următoarele diviziuni și gradații.

Începute din timpuri foarte depărtate, anterioare, de sigur, întemeierii Statului moldovean, relațiile Lembergului cu noi se împart în trei perioade.

În cea d'întăi, Marea-Neagră ie liberă, Genovezii sînt încă în Crimeia, Muntenii sau frații lor de peste Milcov stăpînesc cheile Dunării-de-Jos: Chilia și Cetatea-Albă. Din Lemberg pornește „drumul tătäresc“ și

¹ V. N. Iorga, *Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfat în secolul al XVII-lea*, București, 1899; extras din *Analele Academiei Romîne*, seria II, tom. XXI.—aceiași, *Socotelile Sibiului*, București, 1899; extras din aceleași *Anale*;—aceiași, *Documente românești din Arhivele Bistriței (scrisori domnești și scrisori private)*, Partea I, București, Socec, 1899; — aceiași, „Hurmuzaki“, XI.

„drumul moldovenesc“ : cel d'întăiu ajunge la Caffa, al doilea la Cetatea-Albă, și am arătat aiurea că acesta iera cel mai important. Marea lega aceste două porți către Răsărit, de unde se pleca în spre Constantinopol, și de aici în spre Levant.

Caffa căzu în 1475, Cetatea-Albă în 1484. Marea-Neagră deveni o mare turcească, mult timp o mare închisă, după aceea, o mare periculoasă, nesigură. Comerțul leंबरgez uită cele două drumuri mari sudice ale veacului de mijloc. Armenii și Turcii săi — cari dădură Moldovei coloniile armenești și evreiești din Siret, Suceava, Iași, etc., — apucară de aici înna-înte, pe la Camenița și Hotin, nouele trecători frecventate către Orient, o altă cale. Se trecea din Moldova în Țara-Românească, de aici la Silistra, se pare, și, de la Silistra, negustorii și mărfurile mergeau să găsească la Sofia, plină de coloni raguzani, drumul cel mare care ducea oști și caravane de la Belgrad la capitala Imperiului otoman¹. Această fază din istoria relațiilor noastre cu Lembergul merge până pe la 1650.

De aici înna-înte, relațiile noastre cu Răsăritul devin tot mai strânse, pe cînd cele cu Apusul se pierd pentru mai bine de jumătate de secol. Pe cînd noi ni schimbam îndreptarea economică, Polonia, decăzută politicește, decade și economicăște. Numele nostru ie tot mai rar pomenit în actele Lembergului, și ocupația îndelungată a Moldovei nordice de Poloni, rezultat al

¹ C. J. Jireček, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*, Praga, 1877, Tempsky. — Celelalte informații sînt luate din Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății-Albe*, ediția Academiei Romîne; București, 1900.

victoriilor lui Sobieski contra Turcilor, nu schimbă nimic la această situație.

Veacul al XVIII-lea ni dădu alți furnisori de fabricate, și era relațiilor noastre economice cu Polonia se închise aproape: Evreii din Brody și din târgurile de peste Nistru, bieți precupeți de piei de iepure și contrabandiști de salitră, nu ierau, de sigur, vrednicii succesori ai marilor negustori de odinioară din Lemberg și Cracovia. De altmintrelea, între țerile ce aparținuse Coroanei polone și hotarul de Nord al Moldovei mutilate, se furișase concurența pur austriacă a Bucovinei „incorporate“¹.

Asupra felului de publicare a acestor regeste, țin să spun că am făcut tot ce mi-a stat prin putință pentru a ajuta înțelegerea lor. Documentele latine și germane sînt tot-deauna precedate de un copios rezumat, pe care de multe ori istoricul de profesie va fi adus a-l crede fără utilitate și, unde ie de nevoie, s'au adaus note.

Adaug că Socotelile Lembergului au fost tipărite până la data la care încep extrasele noastre de d. arhivar Czolowski², căruia-i mulțămesc și cu acest prilej pentru sprijinul ce a dat cercetărilor întreprinse de mine.

¹ Pentru comerțul nostru în secolul al XVIII-lea, v. Iorga, *Raportele consulare prusiene din Iași și București (1763—844)* (formează volumul XI din colecția „Hurmuzaki“, publicată de Academia Română), București, 1897; Prefața.

² *Pomniki dzisiejowe Lwowa z Archiwum Miasta. I. Najstarsza Księga miejska, 1382—1389*; Lemberg, 1892; *Księga Przychodów i rozchodów miasta, 1404—1411*; *ibid.*, 1896; in 8°.

I.

Extrasele din Socotelile secolului al XV-lea sînt la început de un caracter mai mult politic, și icel capătă mai târziu numai o importanță pur economică.

În 1414, avem întâi un călător princiar întors din „Basarabia“, ceia ce înseamnă Țara-Românească, Țara Basarabilor.

[1414.] Item Georgio Göbel date sunt due sexagene pro uno vase medonis duci Sigismundo Koributi, cum revenit de Besse-arabia, assignatis pro honoracione¹....

Un sol, pentru comerț, saŭ cu misiune politică, în 1416 la „Valachī“, adecă la „Moldovenī“ :

[1416.] Exacciones...

Item IJ marcas dedimus nuncio qui versus Walachiam equitaverat²....

În 1419, daruri Ringalei, soției polone a Voevodului Moldovei, Alexandru-cel-Bun :

[1419.] Registrum honoracionum.

Pro honoracione consorti domini Allexandri Woyvode Moldawiensis datum est medium stamen angliensis panni, emptum apud Iohannem Trawtfrewlen pro VJ sexagenis. Item ibidem datis IJ^c alleca, centum pro quinquaginta grossis. Dona autem predicta Iohannes Tolmacz duxit ad Walachiam propter supplendos defectus mercatorum civitatis lamburgensis, feria quinta ante Dominicam Oculi [13 martii], etc. Item recepte sunt eodem die apud Nicolaum Schcler tres mitre, mitra pro J sexagena, etc. (*sic*)³.

¹ *Księga Prz. i rozch. miasta ; 1414 și urm.*, p. 40. Cf. Czolowski, II, p. 137.

² *Ibid.*, p. 143.

³ *Ibid.*, p. 234. *Mitra* ie o măsură de capacitate. Cred să daŭ la sfirșit o listă a monedelor și măsurilor.

În același an, încep curierii cu daruri în Moldova, pentru favorizarea negustorilor :

Registrum Reysarum.

Ad reysam moldawiensem in factis mercatorum feria quarta diei Cinerum [1-a martii] exposita una sexagena pro diversis nuncciis. Item, Iohanni Tolmatz date sunt V sexagene et IJ fertones super eandem reysam, pro expensis. Item, eodem die, ad reysam predictam predicto Iohanni Tolmacz, pro expensis date IJJ sexagene, etc. (*sic*). Item dati LV grossi pro piscibus ad reysam, videlicet ad Wayvodam.—Feria secunda proxima post Oculi [20 martii] datum unum gross[um] minus duobus g. pro medone ad reysam Walachie¹.

Socotelile pomenesc la 1424 „iarmarocul de la Sniatin al Moldovenilor“. Pocuția iera la această dată o țară de amanet, administrată de Moldoveni.

[1424.] Registrum Reysarum.

....Nota ad reysam Snatinensem, ad convencionem Walachorum, exposite sunt expense infrascripte : primo IX sexagene IJJ parato (*sic*). Item pro piscibus, carnibus, medone et aliis diversis nuncciis IJJ sexagene et XIIJ grossi. Item pro duobus vasis medonis, que ducte sunt ibidem, IJJ sexagene ²....

Avem apoi o lungă lacună, care ne duce la anul 1461. În acest an, vedem iarăși o solie a negustorilor la noul Domn moldovean, Ștefan-cel-Mare.

[1461.] Ad viam Valachie, domino Clementi et domino Mi-clasch, ibidem ad Stephanum Wayewodam missis.

Datum Cremel I marca, vor IJ Par Retterstegreyffen. Den Hern czu Czerung XIJ marce, uncie VJ ungrischen Geld. Item XXXVJ grossi vor Fesche, X grossi vor Mestin³.

¹ *Ibid.*, p. 239.

² *Ibid.*, p. 374.

³ *Ibid.*, vol. 1461 și urm.

În 1462, o ambasadă cu daruri, analoagă, și călătoria unei Armence la Suceava :

[1462.] Via in Walachiam, ad Stephanum Woiewodam domino Petro Nymant misso.

Item enn Par Stegreiffn vor enn halb Schok. Item vor wyneſche Hutte J Schok und ein g. Item VIJ f. vor Heringe. Item XIIJ g. vor Stroczel. Item XLIIJ g. vor Fleysch und Wurste. Item vor Met und Byr XL g. Item vor Licht XIIJ g. Item vor Fesche XXXVIIJ g. Item VJ den Gewant vom funstehalb (*sic*) Scholt. Item enn Topp Malmezn XVJ g. Item IIJ mg. zu Czerunge...

[1462.] Nicolaus Feit, qui duxit Keschwicz [Petri] uxorem Cokeza Armeno de Soczavia ¹....

În 1464, cheltuieli cu un sol moldovean și cu cruciații contra Turcilor.

[1464.] Den walacheschen Boten... Exposita pro cruciferis signatis, in Turcos ituris ²....

În 1465, anul luării Chilizii de Moldoveni, daruri ale negustorilor lui Ștefan-Vodă.

Micula.

Domini consules solverunt sibi sex marcas pro sex ulnis panni brucensis, quod cum domino Michaelae Nigro, qui in Valachiam mitti debuit, domino Stephano Woyewode mittere procuraverant et post modum, aliter deliberantes, propter certas causas non misso in ibidem domino Michaelae, donaverunt par eundem notario civitatis, eodem immensas gratiarum referentes actiones ³....

În 1466, daruri, iarmaroc și mențiunea unui Armean din Suceava.

¹ *Ibid.*, pp. 64, 130.

² *Ibid.*, p. 99.

³ *Ibid.*, p. 123.

[1466.] Auriga... Hodie Sabbato diei Sanctorum Felicis et Adaucti [30 augusti]. Eodem die Cristianus auriga susceptus est, et dati sibi XIII g. soluteque sunt sibi III septimane per IX g., quibus cum dominis erat in Valachia ante susceptio-nem servicii..

[1466.] Dominis Nigro Michaele et Nicolao Eberko circa festum S. Iacobi [25 iulii] in Walachiam missis..

Datas pro expensis sex marcas, receptas de cista ubi reponitur pecunia pro solucione domini Micula, que debet vice-versa reponi, similiter quinque florenos hungaricales et unum florenum turensem, que eciam in cistam debent. Item dominus Clemens, mutuat sextum florenum hungaricalem, solutus est.

Item pro muneribus apud dominum Peter Nymant recepte sunt XJ ulne mia (?), J quartale panni brucensis, ulna per LXXX g., et quatuor fiale civitatis, als Kopchen, sunt sibi domino Petro date in pignore.

Item a Iacobo de Wislicia domini consules receperunt unum medium stamen florentinensis brunaticum.

Item pro malvasia XXX g.^{les}, item pro medone et cervisia XLII g. Item pro croco XII g., item XIX g. pro cassiodolis, alias Karpen.

Item per Frawen Eberlin wmb. wen (*sic*). Item XII g. von der Aufschrift: de walocheyschen Hautfeste. Item der Frawen Eberken die Schok vor Weyn gegeben. Item Her Langnawen XXXIII g. von Lymonien gegeben. Item aber von enn halb hundert Lymonien XVII g., 191 quartales. Item XII g. vor Byr; IJ g. vor Bier.

Michel Til.

An IJ Pferden, dy her in dy Walochey den Hern vermitthet, het man gegeben J mg...

Dominis, videlicet Petro Nymant et St[eph]ano Clopper, ad granicies Walachie, ad convencionem per terram Russie cum Walachis tentam.

Datas pro expensis 4 marcas et IJ florenos hungaricales et sex g. behemicales malvasie pro J sexagena et IIIJ g.^{lis}; que est recepta apud dominum Miculka et soluta.

Domino Eberko pro vino.

Miskoni Ruteno ad expeditionem J marcam.

Item XLIIJ g. pro medone soluto.

Item der Niclauken Zon XIIJ g. vor Fesche gegeben.

Item Jacoben gegeben VIIIJ g. vor Lichte ¹.

În 1469, găsim un Neamț din Roman și un Armean, poate din Suceava, cari primesc „ius civile“ la Lemberg, cari, avînd un proces, recunosc, de și străini, judecata tribunalului din acest oraș.

[1469.] Ius civile acceptantes.

...Martinus Wasserbroth ad litteras de Romano Foro est civitus.

Iwanis, Iacob filius, pellifex, ad litteras de Soczavia diu assu[m]ptus est ²...

În 1471, găsim pe un Lembergez mergînd în Moldova, cu o daraveră la Ștefan-Vodă.

[1471.] Cuncze Sbenkeler.

Dy Hern Ratmanne haben em off seyne Bete gelegen drey mg., do her mit Her Sedelsky yn seynem Sachen czu Stephen Waywoden czoch; dy hat her globit czu bezalen, so her weder qweme. Act[um] Sabato ante Martini [9 novembris]³.

Urmează un document relativ la daraverele comerciale ale Grecului Kaloianes din Cetatea-Albă cu Lembergul. Acesta, și unul precedent, din 1470, se găsesc publicate în Apendicele cercetărilor mele asupra Chilii și Cetății-Albe.

În 1474, se pomenește un „Broda“, care „recessit in Walachiam et remansit debitus tres census“. Iel își lăsase femeia la Lemberg ⁴.

¹ *Ibid.*, pp. 131, 138, 139.

² *Ibid.*, p. 185.

³ *Ibid.*, p. 275.

⁴ *Ibid.*, p. 305.

În 1474, *sălitrarul* Iuî Ştefan-Vodă vine la Lemberg, pentru a i se cumpăra salitră. O fabricase pentru luptele Domnului cu Turcii.

[1475.]

Domini consules.

Michael de Walachia.

Dy Hern Ratmanne haben Micheln, des Waywoden aws der Walachey Salnittersyder, alhy XVJ lapides und VJ bz. (*sic*) Salniter apgekawft, den Kentner czu zechs Gulden vygen (*sic*), und haben cy em beczalit mit bereiten Gulden. Actum feria quinta ante Pentecosten [11 maii]. Dornoch haben dy Hern voren derezu der Frawen Andrislen Furmanen beczaltt LXXX g. vor dy Fure, am Sennobendt [13 maii] ¹.

În 1476, acceptă jurisdicția specială a tribunalului armenesc din Lemberg Iacob Armeanul, pielar din Suceava, Tolac Armeanul, din același oraș, Suceveniî Zaharia, Hulubeî Armeniî, Ştefan Ruteanul, din Suceava, ciubotar de ciubote roșii, Iațco, Şadbeî și Sarchis pielarul, Armeni suceveni.

[1476.] Ius civile acceptantes.

Iacob Armenus, pellifex de Soczavia, susceptus est ad ius armenicum.

Tolak de Soczavia Armenum suscepimus in ius armenicum.

Zachariam Armenum de Soczavia suscepimus in ius armenicum.

Ulubey Armenum de Soczavia suscepimus in ius armenicum.

Stepan Rutenum, rubricerdonem de Soczavia, suscepimus in ius nostrum civile...

Iaczko Armenus de Soczavia assumptus est in ius nostrum armenicum et iuravit.

Schadbey Armenus de Soczavia assumptus est in ius armenicum nostrum et iuravit.

Serkis Armenus, pellifex de Soczavia, assumptus in ius armenicum, iuravit ²....

¹ *Ibid.*, p. 332.

² *Ibid.*, p. 337.

În 1477, se primește ca părtaș al jurisdicției civile lemergeze croitorul Gheorghe „din Moldova“.

[1477.] Ius civile acceptantes.

Georgius Sartor de Walachia, frater Petri Sartoris, absque litteris susceptus est ¹....

În 1478, un sol moldovean, boierul Stanciul, și un sol la Ștefan-Vodă.

[1478.] Itinerancie.

...Item pro actuali cervisie domino Stanczul XXX g.

Raciocinaciones.

...Iohanni, servitori civitatis, qui cum domino St[eph]ano in Walachiam equitavit.

Item IX g. carpentario feria secunda infra octavas Ephi-
pianorum Domini [19 ianuarii].

Item corrigiatori eadem die XV g. Item pro ocreis servitori civitatis cum domino St[eph]ano versus Valachiam equitanti XIIJ g. Item pro usione ad eandem viam recepta VIIJ g. lat. (*sic*) solvimus... Item pro pane, cervisia et aliis rebus ad viam Valachie receptis, mediam marcam ²....

În 1479, se pomenește „dominus St[eph]anus“ și un „Iohannes murator“ (zidarul), care pleacă spre Moldova („recedens versus Valachiam“) ³.

În 1484, anul căderii cheilor de Sud ale Moldovei, se trimete un spion în țara vecină și se ieau măsuri pentru propria apărare a Lembergului. Aceste locuri din materialul nostru sunt publicate în monografia citată.

Tot acolo se află și materialul din anul 1485, când un sol polon la Sultan, apoi regele și fiii săi, în fine

¹ *Ibid.*, p. 355.

² *Ibid.*, p. 376.

³ *Ibid.*, p. 391.

Logofătul moldovean, se înfățișară în Lemberg. Se știe că Ștefan-Vodă făcu jurământ de credință regelui polon la Colomeia.

În 1486, pe lângă o solie a lui Ștefan, a căreia mențiune ie reprodusă în studiul citat, se întîmpină și o misiune a orașului către Voevod.

[1486.] Itinerancie et donaria...

Via in Valachiam ad Stephanum Woyewodam. Dominus St[eph]ano cum domino Iohanne Walach.

Ad expensas dati sunt X floreni et quatuor marce. Domino Palatino unum stamen panni macheliensis rubei. Item unus castor, alias Bobr, pro VI florenis ¹....

În 1487, mențiune de Moldoveni arestați și de sol pentru afaceri de comerț, întors din Moldova.

[1487.] Itinerancie et donaria...

Item domino Hilario media quinta marca pro XII ulnis panni macheliensis brunatici, domino capitaneo trebowlensi VI et vicecapitaneo VI, donatis in facto aresti Valachorum...

Item domino Drzewiczky, qui in civitatis negocio iam a Palatino Valachie revererat, ollam malvatici, duas ollas vini optimi, I centum limoniarum ²....

Soli moldoveneni se întîlnesc și în 1489.

[1489.] Itinerancie et donaria anni presentis...

Item pro vase cervisia donato Valachorum nuncclis, una media marca ³....

Szarnowski ie trimes de oraș la Ștefan-Vodă în 1490.

[1490.] Item domino Szarnowsky ad dominum Palatinum Valachie eunti una olla malvatici octo g. et unam ollam vini quatuor g. et duos truncos avene pro octo g. et carrum feni,

¹ *Ibid.*, p. 493.

² *Ibid.*, p. 505.

³ *Ibid.*, p. 531.

usus pro via, duos lapides pro uno floreno, et pro expensis ¹...

Castelanul se întoarce din Moldova abia în 1491.

[1491.] Dominus castellanus Szarnoviensis a Palatino Valachie viceversa redeunti: olla malvatici 8 tt., olla vini quatuor bot. g.; item duo trunci avene, X g., duo lapides usionis, tres fl., fenum de allodio ²...

În 1492 se pomenește de două ori „vin moldovenesc“ („vinum valachicum“), între darurile făcute de oraș, și se notează cheltuielile unei nouă solii la Ștefan-Vodă.

[1492.] Via in Valachiam.

Ad dominum Stephanum Palatinum Moldavie missus dominus Georgius Wayner in negociis civitatis et pro iniuriis ipsi domino Palatino deponendis; exposuit XVJ cum medio fl. hungaricales.

Domino Palatino pro dono sibi misso unum stamen panni macheliensis brunatici ³....

În 1494, soliile în Moldova și din Moldova ale lui Szarnowski și cancelariului polon.

[1494.] Itinerancie et donaria.

Dominus Arnestus cum domino Georgio Wayner, in Valachiam missi ad dominum Palatinum Moldavie, missi circa dominum Creslaum, cancellarium regni Polonie, post festum Sancti Iohannis Baptiste [24 iunii]: dati sunt ipsis ad expensas XXⁱⁱ flor.

Domino Palatino Moldavie unum stamen panni macheliensis.

Item in adventu domini cancellarii in civitate donatus est sibi lapis piperis.

Item quatuor olle malvatici, quatuor trunci avene per X grossos et duos currus feni.

Item dominus Szarnowsky unum vas cervisie pro tribus florenis, duo trunci et currum feni et duas ollas malvatici.

¹ *Ibid.*, p. 545.

² *Ibid.*, p. 564.

³ *Ibid.*, p. 627.

Item in reditu domino cancellario unam barilam malvatici et quatuor trunci avene. Et domino Szarnowsky duo trunci avene cum uno curru feni.

Item eidem domino Szarnowsky ad ipsius petita datus est sibi unus lapis piperis, qui promisit in civitatis negociis semper esse promotor et benefactor ¹....

În 1495, se menționează „podul românesc“ și „dru-
mul românesc“.

[1495.]

Edificium pontis valachici in suburbio, in via valachica ²....

Numeroasele mențiuni din 1497 privitoare la expedițiunea în Moldova a regelui polon au fost tipărite în studiul asupra Chiliei și Cetății-Albe, unde se află și acele din 1498 privitoare la același război și locurile din 1500 relative la relațiile dintre regele învins și învingătorul Voevod.

În 1502, Ștefan-Vodă trimise la Lemberg pe Ilie Steelă cu instrucții către căpitanul orașului și către negustori. De la aceștia, iel cerea continuarea vechilor relații de comerț, cu toate că ocupase în Pocuția, dar fără gânduri rele față de rege, „moștenirea bunului său“. Voevodul reclamă și plata morunului și cerei furnisate de dînsul negustorilor din Lemberg³.

Afașerile Pocuției provocase și cererile de împrumut din partea lui Nicolae de Camenița, castelan de Sandomir, Cracovia și Szajnoch și din a lui Stanislav de Chodecz, fiul lui Otta, căpitan de Lemberg,—cereri pe care orașenii trebuiră să le satisfacă⁴.

¹ *Ibid.*, p. 642.

² *Ibid.*, p. 679.

³ *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 287, No. XI. Cf. Hurmuzaki-Densușianu, III (II²), pp. 503-5, No. CCCCI.

⁴ Vol. citat, p. 819.

În 1503, orășenii trimet un spion la Tatarî și expediază un sol cu poșta în Moldova.

[1503.] Itinerancia et donaria.

Item eodem Sabbato [post Lucie ; 16 decembris] dati sunt XXIIIJ flor. domino Iohanni Kuppek, [pro] panno quod scilicet dominus Georgius in Valachiam recepit¹...

În 1505, anul după moartea lui Ștefan-cel-Mare, orașul primește la dus și la întors pe solii lui Bogdan-Vodă la rege, îi întovărășește cu oamenii săi și cere noului Domn confirmarea vechilor drepturi de comerț.

[1505.]

Itinerantia et donaria...

Magistro Michaeli notario, ad Regiam Maiestatem misso, in Cracoviam iuxta legatos Walachie, dati VIIIJ fl., ad expensam. Item domino cancellario V olle malvatici et centum limonie. Item domino marschalko IIIJ ollas malvatici et centum malvatici (*sic*). Item vicecancellario IIJ ollas et J centum limoniarum. Item tres ollas malvatici et medium centum limoniarum, hinc inde dandarum. Obtinuit litteras Regie Maiestatis ad Pallatinum Valachie pro confirmandis iuribus in Valachiam servientibus. Item restitit Valachis in Lublin iter petentibus, videlicet circa festa S. Michaelis [29 septembris]. Item XIIIJ scotis aurige².

Itinerantia.

Feria quinta post undecim milium Virginum [23 octobris], domini Georgius Wagner, Iohannes Coszner et magister Michael notarius civitatis missi sunt in Valachiam pro confirmandis iuribus per Pallatinum, etc. In qua expedicione ista sunt exposita.

Item pro expensis XXXX fl. per mediam sexagenam. Item pro duabus medietatibus staminis stameth, quarum una rubea,

¹ *Ibid.*, p. 850.

² *Ibid.*, p. 871.

altera brunatica, Pallatino donatis, XXXVJ fl. per mediam sexagenam et VIII g.

Item feria quarta post Katherine dati sunt tres fl. Iwaschoni Eichnovicz Armeno, ad Regiam Maiestatem in Grodno cum litteris misso propter nuncios Valachorum...

Item duas marcas pro vino quod propinatum est Valachis ¹...

La 1508, socotelile pomenesc iarăși „vin moldovenesc“ („vinum valachicum“) ².

În anul 1510, se primește ca părtaș al jurisdicțiunii orașenești un Neamț din Moldova, argintar.

[1510.] Ius civile acceptantes.

...Martinus Wende, aurifaber de Moldavia, ad sufficientes litteras de Moldavia susceptus, dicto Sabbato post Iacobi [27 iulii] ³...

În 1523, Lembergul trimese o nouă solie în Moldova, pentru a căpăta continuarea vechilor sale privilegii de comerț.

[1524.] Sabbato ante festum Sancte Hedvige [10 octobris]...

Item dyakovi privilegia rutenicalia Vayvodorum Moldavie mercatoribus nostris concessa legenti, f. 0, g. 3.

...Item pro zonis aurige, dominis Walachiam equitantibus... Item pro expedicione dominorum Valachiam propter libertates obtinendas, super que ab antiquo iura habuerunt, etc. (*sic*).

Sabbato ante Clementis [21 novembris]...

Item dati sunt dominis e Valachia venientibus, quos in Davydow consumserunt, redeuntes iterato... Item aurige qui ex Valachia hic adduxerat dominos, nam civilis auriga illic relictus erat infirmus ⁴.

În 1524, se dăruiesc comandantului polon, Hatmanu-

¹ *Ibid.*, p. 875.

² *Ibid.*, p. 894.

³ *Ibid.*, p. 890.

⁴ V. pp. 228, 234.

lui, „două oale de vin moldovenesc“ („due olle vini valachici“)¹.

În 1525, relațiile fiind foarte rele între Ștefăniță Domnul Moldovei și Poloni, Lembergul se teme de un atac al Voevodului contra orașului pe timpul bîlciului.

[1525.]

...Sabbato, ipso die Sancte Agnetis [21 ianuarii]... Item domino Lankorsky et peditibus custodientibus tempore nundinarum, certis suspectis rumoribus increbrescentibus de Palatino Valachie, valvas custodientibus²...

Sfîrșitul conflictului îl aflăm din cronică: „Pre acele vremi, Jigmond, craiul leșesc, aū trimis solii la Ștefan-Vodă, poftind ca să poată avea negoțitorii cale deschisă din țeara lui, să treacă la țeara turcească, și să fie într'una asupra Tătarilor. Iară Ștefan-Vodă așijderea aū trimis solii săi intru întărirea prietșugului și să trimiță la margine să facă lege celor cu strîmbătăți și să-i sloboază solii săi să treacă la Mosc. Deci, de a facere lege la margine aū făgăduit, iară la Mosc să treacă solii prin țeara lui n'aū lăsat, pentru neașezarea ce avea cu Moscul“³.

În 1526, ofițerii regali permiseră unor negustori a trece din Moldova și Turcia către Litvania și „Mosc“ prin Camenița, pe cînd, după vechile privilegii regale, mărfurile sosite trebuiau „depuse“ la Lemberg. Socolile menționează plîngerea făcută de orașeni la Camenița.

¹ *Ibid.*, p. 267.

² *Ibid.*, p. 290.

³ Ureche, ed. *Letopiseșelor* (ed. a 2-a), pp 188-9.

[1526.]

Sabbato ante Invocavit [17 februarii]..

Item pro expensis dominis ad Camieniecz equitantibus, occasione transgressionis depositi et missionis per Camencz mercatorum Lithwaniam et Moskoviam de Valachia vel Thurcia in detrimentum iurium civitatis istius ¹.

II.

Un izvor nu mai puțin important îl formează pentru aceiași epocă *Protocoalele*, din care extragem știrile ce urmează:

În 1463, la 7 Iulie, proces între căpitanul de Camenița, Mihaï de Buczacz, și Italianul din Caffa Iulian Gibleto (*Gebeletus*): probabil un Sirian italianisat, un „Genoves alb“. Pe un Ioan Gibleto din Caffa îl găsim, la 14 April sau 11 August 1464, împreună cu alți Italieni: Antoniu al Iuși, Rafael Centurione, un Genovez, Cristofor (de San Romolo), vameșul (*supparius*) de Drohobycz și de Grodek ²; acesta dă lui

¹ Vol. citat, p. 334.

² În 1465, aflăm în aceiași calitate pe alt Italian, Iulian de Valetari (9 Novembre; p. 89). Și tot în 1465, titlurile acestea se dau lui Ainolfo Tedaldi din Florența, care ie și *supparius* de Lemberg, în calitate de coleg al lui Iulian. Iel are un proces cu Petru Veluti din Veneția, fratele răposatului Nemrod, percepătorul vameșilor. V. și *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 287-8. La 29 Maiu 1466, Ainolfo și Petru se împacă, lăsându-i-se acestuia vama pînă la plata unei jumătăți din datoria ce avea către cel d'intăiu (p. 122). La 22 Mart, ordin regal către Ainolfo (p. 126). În 1466, mai avem o învoială a lui Petru cu un Polon (p. 132). La 1467, Ainolfo împrumută 400 de ughi de la Laurențiu Lomellino, din Pera, cu garanția lui Nicolae de Foligno. În același an, Velluti face o declarație relativă la testamentul fratelui său (p. 142). Dintr'o declarație, din 4 Iunie 1468, a lui Petru și Ainolfo se vede că Valetari iera mort la această dată (pp. 142-3). În același an, o afacere a unui Evreu din Constantinopol (pp. 147-8). În această afacere apare și Iulian Gibleto, „mercator de Caffa“ și Augustin, Genovez, și iel negustor (p. 149; cf. pp. 150-1). În 1468, Ioan Gibleto are un proces, ca procurator al Anastasiu din Genova, fiica lui Missopero de Ansaldo, cu „illustri

Accursio, tot un Genovez, vre-o trei sute de blănuri de samur (*sabelle*) pentru a le duce în Genova tatălui lui Cristofor.

Pe Iulian îl găsim în anul 1464 ca martor în procesul — de o importanță deosebită pentru noi — pe care-l poartă Gheorghe Pollo din Cetatea-Albă, împuternicitul lui Dorino Cattaneo, vameșul genovez al Moldovei, arendașul vămilei lui Ștefan-cel-Mare, contra Armeanului „Cokcza“ din Suceava, pentru o datorie de 416 galbeni (*ducati*), de pe timpul când Armeanul și Genovezul ierau tovarăși la vamă. Iulian fusese scriitorul vameșilor. Din mărturia lui se întrevede ceva din normele de contabilitate ale vameșilor Moldovei din acest timp¹.

Iar în 1465 vedem pe Agopșa Armeanul din Suceava primind la Lemberg pentru conaționalul și concetăț-

duce Iwan, prefati ducis Jurgi Langwinowicz filio“, pentru o datorie a lui Jurgi către Missopero (p. 164). Ainolfo se menționează și pe p. 172, cu David de Constantinopol. În 1469, Anton de Valetari, fratele lui Iulian, are un proces cu Foti Armeanul (p. 182). Pe p. 201 (an. 1470), contract al lui Gebeleto. La 1463 (*sic*), Accorso de Calignano primește de la Dominic fratele lui Cristofor de San-Romolo, 292 „zeliolas“ pentru a le da la Genova lui Pelegro, tatăl lor. Martori sunt Iulian Gebeleto și Nicolae de Stradono (pp. 205-6). În 1470, se confirmă actul în prezența lui Anton și lui Augustin al lui Gașpar Maruffo. Calignano (Carignano) vinde 256 de samuri cu 200 de ughi lui Ieronim, arhiepiscop de Creta și legat pontifical (*ibid.*). În 1471, doi Armeni din Liov contractează un angajament cu „Chodzigi, mercatori de Caffa“ (p. 225). În 1472, se pomenește Evreul Avram din Constantinopol (p. 230). Și pe p. 233 ie pomenit acest negustor.

În 1492, apare în calitate de creditor, „famosus Ianocuz Thedaldi de Florentiis, Italicus“ (p. 628). Pe pp. 679, 687, 706-7 (1493-5), Ainolfo e pomenit ca *zupparius*. În 1496 (pp. 740-1), găsim pe „Perocius Thedaldi de Florentia, zupparius drohobicensis“.

Pe pp. 935 și 947 (1506) se pomenește Octavian, mandatariul lui Ioan Tedaldi, Florentin, proprietar de casă în Lemberg.

¹ *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 287—8, No. XII.

țeanul său Sahac de la orașanul Miklasch 198 de „galbeni turcești“ pentru șese iepuri de casă (*sic*), vânduți fie-care cu câte 33 de galbeni.

Dominus Miclasch.

Sahak de Valachia.

Agopscha von der Soczo, in Macht Sahaken von der Socze, dy her bewayset het, hot von Her Miclaschen entphangen von Sohaks wegen czwehundert torkesche Gulden minus IJ Gulden, vor dy zechs Kanichen dy her Michlasch vom Fredrichen hot genomen von Sahaks wegen; czu XXXIIJ torkeschen Gulden. Actum Sabbato vigilie Sancti Iohannis Baptiste [23 iunii 1465 seu 1464] ¹.

La 2 Ianuar 1466, regele Poloniîi dă un salvconduct Caffejilor, către Genova și aiurea; ieî vor trebui să plătească însă la Lemberg un florin de fie-ce sclav („a quolibet capite hominis obnoxii, quem secum deduxerint“). Știm că drumul din Caffa spre Polonia ducea prin „șesul tătăresc“ sau prin Moldova ².

În 1467, Șimco, Armean din Siret, și Hreor (Grigore), fiul lui Ohanco, Armean, probabil din același oraș, împrumută de la unul din pîrgarii Lembergu-lui 240 de ughi, cari se plătesc apoi în 1468.

Dominus Micula. Schimko de Sereto et Hreor, Ohanko filius, Armeni.

Schimko Armenus de Sereto et Hreor, Ohanko Armeni filius, recognoverunt se teneri certi debiti manu coniuncta ducentos quadraginta florenos hungaricales ffamoso domino Micula, confratri nostro consulari; quam summam florenorum promiserunt sibi exolvere ad festum Sancti Michaelis proxime venturi sub obligacione hereditatum et bonorum snorum. Actum Sabato post Octavas Epiphaniarum Domini [17 ianuarii 1467].—1468, feria IIIJ post Valentini [16 februarii], dominus

¹ P. 107.

² Pp. 127—8.

Micula misit Franciscum, familiarem civitatis, ad dominos consules, cum egrotus esset, recognoscendo quod sibi plenam tacerunt solutionem ¹.

În 1469, întâmpinăm pe Dimitrie Romînul din Cetatea-Albă, ca negustor de piper în Lemberg.

În anul următor, o afacere a Lembergului cu „Herem vor Grofen und Burger off der Sotczschen“, cu guvernul sucevean adevă ².

Nouă acte pentru negoțul de piper al lui Dimitrie din Cetatea-Albă se găsesc în Protocoale la 1470. Apare acum și Kaloianii, fiul lui Dimitrie, ca mandatar al tatălui său ³.

În 1472, Augustin Bruch din Lemberg dă un sinet Armeanului Cocșa din Suceava pentru prețul a doi „moruni prăjiți“.

D. Augustinus Bruch. Cokscha Armenus de Soczavia.

Her Austen Bruch hot bekant das her Cokschen dem Ormenigen von der Soczschen vor czwe geröste Hawsen newnczig ungerische Guldin schuldig ist, off dy czukomftige Fastnacht czu bezalen. Actum feria IIIJ ta Quatuor Temporum post Cineres [10 martii]. Vide infra ⁴.

În același an, vedem pe Cocșa, Armeanul Domnului, aducînd pești domnești la Lemberg și vînzîndu-î pe credit, în sama lui Vodă, altor Armeni.

Calinik Armenus. Cokcza Armenus de Walachia.

Calynikunsz Ormenige hot bekant das her Kokezen schuldig ist newnczig Gulden ungerisch vor IJ Wagen Fesche, dy des walecheschen Weywoden zeynt, off dy Fastnacht nest komende czu bezalen. Actum feria IIIJ ante Letare [4 martii 1472].

¹ P. 133.

² P. 199.

³ *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 289 și urm.

⁴ P. 232.

—1473, feria III^a post Palmarum [13 aprilis], Kokscha recognovit prefatum Calynik sibi predicti debiti plenariam fecisse solutionem.

Cokscha de Walachia.

Calust Armenus.

Kalus Armenus hat bekant das her Kokschen aws der Walocheyen schuldig ist XLV Gulden vor J Wagen Fesche, des walocheschen Woywoden, off dyⁿeste Fastnacht czu bezalen. Actum feria IIIJ ante Letare [14 martii].—1473, feria III^a post Palmarum [13 aprilis], Kokscha recognovit Kalust predictum sibi fecisse plenam solutionem Cokscha de Walachia.

Examit Armenus.

Examit der Ormenige hot bekant das her Cokschen dem Orm[eni]gen aws der Walachei schuldig fyrczig Gulden vor J Wagen Fesche, dyⁿdes waloschen Woywoden seynt, off dy neste zukonftige Fastnacht czu bezalen. Actum feria IIIJ-ta ante Letare [4 martii].

[In alt inscrip, „Philipp der Ormenige“ recunoaște că datorește lui Coțca „eynen Wagen Fesche vor sechs und firczik ungerische Gulden, dy des waloschen Weywoden zeynt“; 4 Mart. La 27 Mart 1473, se face plata de „Russelt Armenus“, fratele lui Filip, către „Ohanko, gener et procurator dicti Cokeza“.]

[„Abraham der Ormenige“ recunoaște că datorește lui Coțca „newnczig ungerische Gulden vor czwene Wagen Hawsenfesche, dy des Waywoden aws der Walochey seynt“; 4 Mart; se plătește la 12 April 1473.]

[„Hrehor, Ohonken Zon“ recunoaște că datorește lui Coțca „newnczik Gulden vor IJ Wagen Fesche“; 4 Mart; Ohanko primește plata la 26 Mart 1473.]

[„Ffortat der Ormenige“ recunoaște că datorește lui Coțca „achtzik ungerische Gulden vor czwene Wagen Fesche, dy des waleschen Waywoden seynt“; 4 Mart; plata la 12 April 1473.]

[„Ohanko Chasbeyowicz“ recunoaște că datorește lui Coțca „hundert und achtzig ungerische Gulden“; 4 Mart; plata la 7 Mart 1473.]

[„Holowka cum uxore sua Ulka“ recunoaște că datorește lui Coțca „nonaginta fl. pro duobus curribus usionis domini Woyewode Walachie“; 23 Februar; plata la 7 Mart 1473.]

[„Dominus Augustinus de Bruch“ recunoaște că datorește ui Coțca „pro duobus curribus usionis nonaginta fl. hungaricales“; 23 Februar; plata la 10 April 1473.]

[„Steczko Perws, Armenus“, recunoaște că datorește lui Coțca „quadraginta sex fl. pro curru usionis“; 23 Februar; plata la 12 April 1473.]

[„Cokscha“ dă putere lui „Ohanky Cazbeyowicz“ a lua de la „Mathwey pycator quadraginta quinque fl. hungaricales, quos sibi pro uno curru usionis [debet]“; [4 Mart 1472 1.]

În 1476, un Armean din Suceava, Sahac, acordă un împrumut talmaciului armenesc al orașului Lemberg, cu zălogul unei case.

Sahak Armenus de Soczavia dedit Steczkoni interpreti [civitatatis; Armeno] decem sexagenas super donium suam sitam penes domum Chaczig Popp... Actum feria IIIJ-ta ante Lucie [11 decembris 1471]².

În 1477, doi Armeni din Lemberg, Stețco și Tuman, recunosc o datorie de 128 de ughî către „Nicolao Brinsa [Brânză] de Sereto“, de plătit la 15 August 1478; o casă ie pusă zălog (20 Februar)³.

¹ Pp. 233-5. La 17 Decembre 1472, Luca Lindner face un împrumut Italianului Russeto din Bergamo, care aștepta cu niște sclave („cum mulieribus obnoxiiis secum adductis“), la Lemberg, pe asociatul său Francisc de Pavia (*ibid.*, p. 244). La 1474, Gianotto Lomellino, Genovez, procurator al mai multor Italieni pentru a lua niște sclave, liberează, la Lemberg, pe Agnes de Abogasia („Agnes de Abogasia, fidei grece“), cumpărată de la Russeto. Se menționează învoielii pentru liberare cu „Lucia, mulier de Abogasia, fidei grece“, cu „Martha, mulier genere Getica, de fide catholica“, cu „Martha, mulier altera, etiam de genere Getica, fidei catholice“, cu „Maria ancilla de Mangrella, fidei grece“, toate sclave ale lui Gianotto (p. 267). La 1475, se pomenește un Armean „de Tochat“ (p. 719). În 1476, se întâlnește „Chodzigi Armenus de Caffa“.

² P. 326.

³ P. 303.

Două Rutene din Lemberg: „Maria et Katrusch Hriniczowa“ pun zălog jumătate dintr'o casă pentru un-spre-zece ughî, luați de la „domino Duma, simpliciter Sima (în titlu stă: „dominus Duma Walachus“) Walachus, [qui] venerat cum illis“ (10 April)¹.

În 1479, Catrușa („Katherina Rutena“) obligă lui Duma: „domino Duma Walacho“, jumătate de casă pentru patru-spre-zece florini ungurești (18 Decembre). Tot din acest an ie împrumutul făcut de Calinic Armeanul din Lemberg la Hermann (Hrămanul documentelor), pîrcălabul de Cetatea-Albă, reprezentat printr'un mare negustor moldovean de pe acest timp, Logofătul Mihul, despre care am vorbit și aiurea².

Maî avem încă, din 1480, datoriile de Armeni către „vestitul Kaloianini, negustor din Cetatea-Albă“. Acest Grec face împrumuturi de bani la deosebiți orașeni din Lemberg și în 1481. Tot așa și în 1483³.

La 1-iu Februar 1483, „Christoff et Zacharia, frater eius, ambo Armeni“, recunosc o datorie de 200 de ughî către „domino Szinkony de Valachia“, fixînd ca termen pentru plată data de 25 Decembre⁴.

În 1484, anul căderii Chiliei și Cetății-Albe, o sentință arbitrală între Tudose de Suceava și Cracovianul Hannes Beck face pe cel d'întăiu a plăti, pentru stîngerea unei datorii, celui de-al doilea o sută de piei.

¹ P. 333. Pe pp. 361, 362-3, 364-7, 372, daraverele lui Avram de Constantinopol. Pe pp. 386-7 (1479), se pomenesc Evreii Avram și Moise de Constantinopol.

² P. 392; *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 291.

³ *Ibid.*, pp. 292, 293

⁴ P. 482.

Todos de Soczavia.

Hannes Beck.

Dominus Iohannes Beck de Cracovia recognovit quia Todos de Soczavia sibi satisfacit pro debito quod sibi tenebatur, dando sibi centum cutes, et pronunciatu est liber per modum concordie et arbitralis sententie inter ipsos per bonos homines facta et Iohannis, servus seu notarius prenominati domini Iohannis Beck, prout prefato Thodos culpam dederat pro usione, dampnum extimando ad 80 florenos, eciam de eiusdem ipsum Thodos liberum et quittum dimisit perpetue et in evum. Actum feria quinta post Iohannis Baptiste [1484]¹.

În 1489, Ioan Vylczek („Vylczek“) dase în judecată pentru suma de 35 de ughî pe un Sucevean cu numele de Derewal („Derewal de Soczavia“), care garantase pentru Armeanul Zaharia. Suceveanul aduse scrisori de dovadă de la oraşul său („littera ex officio civitatis Soczawa, se deffendente in hac causa rem iudicam“) şi nişte cărauşi, ce fusesse în Suceava la contractarea datoriei, ca martori („produxit testes certos vectores qui tunc temporis in Soczavia se fuisse affirmarunt“). Consulii Lembergului împăcară părţile reducînd datoria la două-zeci de ughî, cari se şi plătesc (19 Iulie)².

În 1487 sau 1488, Suceveanul „Migolos“ recunoaşte că datoreşte opt-zeci de florini în aur Armeanului lembergez Thelak³.

Din 1489, avem o serie de chitanţe ale lui „Duca, fiul lui Kaloianini din Cetatea-Albă“, venit la Lemberg pentru încasarea datoriei tatălui său⁴.

La 2 Septembrie, Nicolae Moldoveanul („Nicolaus

¹ P. 495.

² P. 513.

³ P. 531.

⁴ *Chilia şi Cetatea-Albă*, p. 294, le XXXVII—XLI.

de Valachia“)¹) dă chitanță pentru unspre-zece ughi Caterinei „Gwozdzowa“ din Lemberg, care-î zălogise o casă ¹.

La 28 Februar 1490, „Telak“ Armeanul recunoaște că „Migolos“ din Suceava i-a plătit datoria de opt-zece de florini și-î lasă zălogul de „aur, argint, mărgăritare“ („aurum, argentum, margaritas in certo pondere“ ²).

Cu aceeași dată, avem mărturia lui Ioan Kynost din Lemberg și a lui Bogdan din Cameniță pentru o vânzare de postav la Suceava. Gașpar Armeanul vinde un *tarlink* de postav, cuprinzînd două-zece de *stamina*, unui oare-care Frag din Caffa. Postavul aflându-se „rău, rupt și putred“, Simka, Marele-Vameș din Suceava și pîrgarii vroiau să-l ardă, dar pe urmă Gașpar și Frag se înțeleg, cel d'întăiu scăzînd prețul cu 64 de florini.

Caspar Armenus.

Frag de Caffa.

In presencia consularis residencie nostre personaliter constituti providi viri Iohannes Kynast, concivis noster, et Bochdan, civis de Camyenyecz, recognoverunt sub eorum conscienciis quia fuerunt presentes in Soczavia dum Caspar Armenus, concivis noster, addux[er]at unum tarlink panni Thefelsky, in quo fuerunt viginti stamina panni diversi coloris, quod tarlink dum cuidam Frago de Caffa vendidisset et religatum fuisset, viderunt ipsi et alii boni homines pannum fuisse malum, perforatum et putrefactum, quod pannum dominus Simka, supremus theloneator in Soczavia et consules illius loci cremare et destruere, sed ad petita bonorum hominum et propter ipsum Caspar dimiserunt, sed ipse Caspar ex invencione bonorum hominum et officialium predictorum oportuit dicto mercatori

¹ P. 562.

² P. 576.

defalcare et dimittere ex illa summa, pro qua prius pannum prefatum vendiderat, sexaginta quatuor florenos, in quibus ipse Caspar est dampnificatus ¹....

În 1492, Armeanul Aswador din Siret (Asfadur) tăgăduiește vorbele rele ce le-ar fi spus contra lui Stanislav Kapnyk din Lemberg, „cere cussor“.

Aswador de Sereth.

Stanislaus Kapnyk.

Aswador de Sereth, Valachus, personaliter constitutus, dixit et fassus est quod Stanislaum cerecussorem nunquam infamavit, nec de ipso aliquid mali scit, sed omne bonum, et hoc suo grosso proprio inscribere procuravit. Actum ut supra [feria secunda ante festum Purificacionis Virginis Marie gloriosissime 1493 ; 30 ianuarii] ².

În 1500, Armeanul Baltazar promite a duce la Suceava vameșului Duca unsprezece bucați de postav.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Baltizar Armenus.

Duka de Soezavia.

Constitutus personaliter Baltizar Armenus, recognovit et obligatus est eciam famoso Duka theloneatori de Soezavia undecim stamina panni Trichten, debet dare et suis propriis sumptibus in Soezavia reponere pro festo Penthecostes proxime venturo [7 iunii], absque omni dilacione. Actum feria secunda post Dominicam Oculi [23 martii] 1500. Sabbato ante Reminiscere [6 martii 1501] ³.

Urmează alte două învoielii analoage.

Legen et Chrin.

Duka.

In presencia consularis residencie nostre personaliter constituti providi Legen et Chrin, Rutheni, suburbani nostri, recognoverunt quia famoso Duka theloniatori Soezaviensi undecim stamina panni Trichten debent dare et suis propriis sumptibus

¹ P. 625.

² P. 649.

³ P. 747-8.

in Soczavia reponere et statuere pro festo Penthecostes proxime venturo. Actum ut supra.

Duka.

Iaczko.

Famosus Duka, theloneator Soczaviensis, constituit Iaczko Armenum ad suscipiendum et faciendum inscripcionem a Byalimaczek et a Petro Sartore, rutheno, qui sibi inscribere debent quilibet XJ stamina panni statuere in Soczavia pro festo Penthecostes proxime venturo. Actum ut supra ¹.

În 1498, Ștefan adusese pe Turci până la Lemberg; în 1499, înaintea tratatului de pace, regele Poloniei acordă libertatea de comerț Moldovenilor cu Lembergul, încă din 4 Ianuar ².

La 1500, un Armean din Moldova („Armenus de Valachia“) recunoaște că a primit de la „Sava popa cel rutenesc“ („Sava, pop ruthenicalis“) plata și liberează niște lucruri și argintării puse zălog; se pomenește și „Jurjea Grecul“ („Jurgi Grecus“), (8 Mart) ³.

La 24 August 1502, Ștefan Armeanul din Suceava eliberează pe Martin Wasserbrot, consul leMBERGEZ, pentru orî-ce datorii ale lui și ale lui Ioan notariul, pentru mărfuri duse în Turcia și Moscovia („et pro mercibus per olim Ioannem notarium suum ductis in Turciam ac omnibus...(?) et serviciis que sibi ad Turcos et Moskoviam exhibuit, pro quibus ipsum convenerat dictum dominum Martinum ac Ioannem, olim notarium suum“) ⁴.

La 29 Iulie 1508, Ioan Kelcz din Baia recunoaște, în Lemberg, că a primit de la mama sa, Barbara,

¹ *Ibid.*, p. 679.

² *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 294—5 (No. XLIII).

³ P. 813.

⁴ P. 855.

și de la tatăl său vitreg, Ioan Naytert, din acest oraș, toată moștenirea părintească.

Iohannes Kelez, civis de Moldavia, civitate Valachie, personaliter assistens, libere et publice recognovit quia totalem et effectualem solucionem et satisfaccionem suscepit pro omnibus et singulis bonis suis paternalibus, mobilibus et immobilibus, magnis et parvis, a famatis Iohanne Naytert, vitrico, et Barbara, matre suis, de quibus eodem quitat et liberos pronunciat, promittens nunquam eos, nec ipsorum posteros pro dicto suo patrimonio inquietare. Actum ut supra ¹.

În fine, la 1516, Laurențiu Budzowsky, nobil din Lemberg, dă lui Cristofor din Suceava o chitanță pentru plata unui vas de vin de Malvasia și a două „lapides usionis“, pentru care garantase Iuchno Steczkicz².

III

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate știrile care urmează sînt luate din patru serii: Actele consulare, Actele tribunalului civil și Actele tribunalului special al Armenilor (am văzut și mai sus existența la Lemberg a unei jurisdicții speciale pentru această categorie de cetățeni).

Cele mai puțin numeroase și cele mai puțin importante notițe se pot culege din *Actele tribunalului armenesc*; de aceea, după ce am străbătut unul din volumele acestei serii, fără să fi căpătat rezultate importante, am părăsit, pentru moment măcar, ideia de a prelungi cercetările mele în această direcție.

Mai însemnate sînt *Advocațiile*, — și iele, studiate

¹ Vol. II, p. 28. Pentru indentitatea Moldovei-oraș cu Bistrița, v. *Doc. rom. din arch. Bistr.*, Prefața; *passim*.

² *Ibid.*, p. 193.-

pentru secolul al XVI-lea, în parte numai, au dat un număr mai mare de știri secundare.

Registrele *Civilia* n'au fost nici iele complet studiate, totuși lucrurile adunate de aici sînt dintre cele mai însemnate din recolta mea de documente leMBERGEZE.

Am văzut însă în întregime materialul bogat pe care-l oferă seria principală: *Actele consulare*, unde se cuprind procesele cele mai însemnate pentru istoria noastră economică și culturală.

Cu toate trei seriile m'am oprit de o cam dată la începutul secolului al XVII-lea.

* * *

Actele uneia și aceleiași afaceri fiind une-ori răspîndite în seria civilelor și în a consularelor, deosebitele procese contribuind să ni dea o idee vie a naturii și intensității relațiilor noastre de comerț cu LEMBERGUL, n'am crezut bine să formez patru serii cronologice din cele patru categorii de acte. Înfățișez deci materialul dînd paralel ce se poate strînge pentru noi din cele patru despărțiri pomenite.

Încep cu lămuririle anterioare anului 1550.

Am întîlnit la 1477 pe Sireteanul Nicolae Brînză. Acest negustor român muri în Lemberg trei-zeci de ani mai tîrziu, și în 1507 moștenitorii săi se înfățișează înaintea consulilor pentru a reclama ereditatea (9 April). Ierau Sucevenii Rymer, Jude, Vlășie, măcelar și Bartolomeiu, cu scrisori de la jurații orașului, Andrei Rymer, din Siret, plenipotențiar al copiilor săi vitregi Anton și Gheorghe, cu scrisori ale „domnilor din Moldova” :

Famatus et discreti dominus Rymer, iudex, Blasius, carnifex et Bartholomeus, cives de Szoczavia, cum sufficientibus litteris dominorum civium iuratorum szoczaviensium¹, quibus se consanguineos olim felicis memorie Nicolai Brimsa, civis in Sereth, ostenderunt, cum quibus una venit etiam discretus Andreas Rymer, de Sereth civis, tanquam plenipotens Anthonii et Georgii, privignorum suorum ac filiorum uxoris sue ex priore marito, similiter cum patentibus dominorum de Moldavia litteris....

Din declarația lor știm din ce se compunea averea unui negustor moldovean din secolul al XV-lea. Găsim în listă: ughî, galbenî tătărești („floreni tartaricales“), aspri vechi („aspre antique“), dinari ungurești vechi, „amestecați cu groși vechi românești“ („cum antiquis grossis valachicis mixti“), obiecte de argint („ciphum argenteum, in cuius medio est Sancti Iohannis“); casa de piatră din Lemberg o lăsase Brînză pentru milostenii².

La 24 Novembre 1509, Armenii Manea și Bogdan („Manis et Bohdan“) din Suceava arată că nu puteau, după cererea lui Coszner, să cheme în judecată la termenul fixat de acesta pe compatriotul lor Nigol, tot din Suceava („quod statuere non poterant Nigol Armenum in Szoczavia pro tempore eis ex iure vilnensi determinato ad instantiam domini Coszner“). Nigol, care datora reclamantului 120 de galbeni și o zecime („dimidio quinto fl.“), va fi chemat însă la Suceava, în termen de șese săptămîni și i se vor aresta mărfurile ce are la Camenița³.

La 1^{ia} Februar 1511, creditorul Cristofor din Cot-

¹ Se pomenesc și „domini iudex et cives iurati in Sereth“.

² *Consularia*, II, pp. 4—6.

³ *Ibid.*, pp. 41—2.

narî („providus Cristopherus sutor de Valchia ac opido Cothnar“) numește plenipotențiar al său, pînă-î va sosi nevasta, pe Mihaî Croitorul („providum Michaellem sartorem“) ¹.

La 22 Mart 1514, executorii „bisericii mitropolitane“ recunosc că au primit o rată (de chirie) pentru casa lui Brînză, care ie numit greșit: Ioan Brînză din Moldova ².

În 1526, Martin Wasserbroth se înțelege cu Giani Grecul din Moldova („cum quodam Dzany Greco, mercatore in Valachia“) pentru ca acesta să-î aducă la Sniatin niște șofran, în schimb pentru alte mărfuri: Giani va plăti vămile în Moldova („theloneum ab ipso proveniens in terra Valachie“), iar Wasserbroth celelalte din regat, pentru acest șofran. Condițiile se îndeplinesc și, după cererea lui Octavian de Florența, „zupparius“ al sălinelor din Drohobycz și vameș regal la Lemberg, Martin face o declarație solemnă în acest sens la 7 Februar ³.

La 15 Iulie 1527, doi Lembergeji promit a plăti pentru al treilea opt galbeni și jumătate „domino Ivano Moldavo de Biele“ (*sic*) ⁴.

Probabil acest Ioan Moldoveanul ie același care la 1^{im} Mart 1529 recunoaște că i s'a plătit de către pielarul Vanicu („Wanyko“) Ruteanul din Lemberg ⁵.

În 1533, la 18 Ianuar, Lembergezul Alexandru Ilnathovicz anunță învoiala făcută, pentru o datorie

¹ *Ibid.*, p. 81.

² *Ibid.*, p. 157.

³ *Ibid.*, p. 644.

⁴ *Ibid.*, p. 732.

⁵ *Ibid.*, p. 883.

a tatălui său, cu Moldoveanul Ioan din Roman („providus Iwan de Romanski tharg, Valachus“) ¹.

La 8 August 1534, întâlnim un proces între Andrei Chalkokondylas din Constantinopol („famatus Andreas Carcocandela, civis constantinopolitanus“) și fiii și moștenitorii tâlmaciului Vasile Armeanul ².

Amîndouă aceste personaje ni sînt cunoscute de aiurea, și-i întâlnim dese ori în atingere cu țările noastre. Primul, de sigur, cu tot numele său corupt, un descendent al cunoscutului cronicar bizantin, de origine ateniană, iera „Marele-Negustor“ al Sultanului, funcție importantă, al cărei titular furnisa Seraiului blănuri din Moscovia și alte mărfuri din creștinătate, pe care mergea să le caute singur sau trimetea în locul său agenți. Trecînd neconținut prin Moldova, Petru Rareș îl întrebuința și ca emisariu comercial al său și al supușilor săi și, pe cînd războiul cu Polonia întrerupsese relațiile Moldovei cu această țară, schimbul de mărfuri se făcea totuși, pe ascuns, prin Chalkokondylas. Descoperindu-se lucrul, regele-l opri în 1532 de a mai îndeplini această sarcină.

Cît despre tâlmaciul Vasile, iel întovărășia de obicei pe ambasadorii poloni, cari treceau prin țările noastre la Constantinopol. Iel merse ast-fel cu acel ambasador care se plînsese la Poartă contra anexării Pocușii de Rareș, Ioan Ocieski ³.

¹ *Ibid.*, III, pp. 144—5.

² *Ibid.*, p. 300.

³ V. și *Literatură și artă romină* pe Ianuar 1900. Cf. și scrisorile regale inedite din 11 Iulie 1534, citate mai departe : „Litteras potentissimi imperatoris Thurcarum et Illustris Imbraym Basche ad nos datas, quibus Maiestas Illius nobis declarat quod dictum Andream, tam ad dominia nostra quam per ea ad alias regiones et naciones miserit cum pecuniis et rebus ad comparandum et coemendum res varias pro Illius Maiestate, quibus regiones dicionis sue carere noscuntur“. Sultanul cere și seutire de vamă.

Deci, la 8 August 1534, Andrei și Ioan Orzechowski, camerariul regelui, care venise cu dînsul din ordinul acestuia, aducînd scrisori ale lui Sigismund-August, datate din Vilna, 11 și 13 Iulie, reclamă de la moștenitorii lui Vasile plata datoriilor. Aceste datorii se compuneaŭ din : 83 de florinî pentru niște morun : „pro una maza usionis ipsius propa., quam ad solvendum debitum Illustri domino Gritti, duci veneciano, contraxerat apud Laner, theloneatorem colomiensem, receperat et que eidem in hactenus non est soluta.“ Apoi din 5.000 de aspri, și aici se dă echivalența asprilor în monedă polonă în acest timp : „que 5.000 asprarum faciunt centum undecim florenos in numero et moneta polonicali“ ; deci florinul polon ie egal cu patru-zeci și cinci pănă la patru-zeci și șese de aspri turcești, moneda curentă în țările noastre. In fine, o datorie de 30 de florinî polonî, împrumutați fiilor lui Vasile. Procesul se amîină.

La 2 April 1541, plenipotență dată lui Matiaș Hidek, din Lemberg, de Tudor Moldoveanul („Thodor Wallachus“), care are un proces cu Gavril Byaler, „securista“ (fabricant de securi) din Cracovia ¹.

La 9 următor, același Tudor ie somat de Gheorghe Gutteter, negustor cracovian, să declare dacă i-a plătit ceva sau nu din datoria pe care o avea la iel, Gutteter, *Grigore Rosenberger, pîrcălab de Cotnari* : „generosus dominus Gregorius, capitaneus, dictus Burkulab, Kothnarensis modernus“ ; prefatus Gregorius Rozemberger. modernus capitaneus Kotnariensis“ ².

¹ *Ibid.*, p. 1252.

² *Ibid.*, p. 1257.

Dar Gutteter recunoaște că Tudor și-a plătit fața de dînsul datoria-î proprie.

Avem, în fine, din același an 1541, un document de cea mai mare importanță pentru istoria politică a Moldovei¹. La 23 Novembre, Burlă, mandatariul lui Petru Rareș, Domn în Moldova pentru a doua oară, se înfățișează înaintea consulilor pentru a invinui pe Ruteanul Sienco Popovicî, fost casnic al Voevodului, că a profitat de nenocirea stăpînului său, gonit de Sultan în marea expediție din 1538, pentru a-și însuși două-spre-zece castane cu chiotori de argint aurite, de un preț de 20.000 de aspri pentru fie-care, două suliiți, una de aur curat și alta de argint, un păhar de aur prețuit 500 de ughi, patru „ginzale“ de argint suflat cu aur, două alte păhare și un lighean de argint, un săculeț cu 20.000 de aspri, patru juvaiere de aur curat, cu pietre scumpe și mărgăritare, și o traistă cu galbeni. Popovicî se îndreptăți, răspunzînd că nu știe nimic despre unele din lucrurile reclamate, că altele i-a fost dăruite, în strîmtorarea înfrîngerii și fugii, de Domn, iar restul i-a intrat în adevăr în mîină, dar i-a fost luat de căpitanul care iera în Cameniță pe acea vreme.

Negocium Sienconis Popovicz Ruteni.

In presencia nostre consularis residencie personaliter veniens nobilis Burla cum litteris magnifici Petri Woievode Moldavien-sis ex parte eiusdem domini sui, uti nuntius, proposuit in et contra Sienconem Popovicz Rutenum, ibidem coram nobis personaliter astantem, primum quod ipse, prefato domino suo serviens, ab eo aufugisset et sibi recepisset duodecim joppas kaftany cum nodulis argenteis deauratis, singulas estimatas

¹ *Ibid.*, pp. 1349 și urm.

pro viginti millia asprarum. Ad quam propositionem ipse Sienco respondens, se non recognovit, dicens se de ipsis kaftany nil omnino scire, sed et neque solum eos non recepisse, sed et neque vidisse. Tandem ipse Burla iterum contra eundem Siencionem proposuit pro duabus frameis: una puro auro et altera argento reformatis; ad quod ipse Sienco respondit quod, dum ipse Woievoda Moldaviensis tempore incursus Thurcorum in terram suam sub bello illo quod cum Sacra Maiestate Regia egisse ausus fuerat, territus et percussus existens, in castrum Choczyn intrare non permissus extiterat, tunc, dum coactus esset sibi de vita alibi consulere et secedere, se tunc comitante, ipsas duas frameas, non auro, sed argento deaurato reformatas, ipse Woievoda sibi imponere fecit, ubi demum, cavens post se hosti dare vestigia ab eo et servitoribus suis, disparuit, ita quod quo se diverterat nescivissent. Verum quia audiverant quomodo debuisset se ad regnum et dominia Sacre Maiestatis Regie contulisse, cum illis frameis in Camyenyecz, non solus, verum etiam cum cetera sua familia et ipsius Woievode familia aufugerat; ubi dum advenerat, ipse due framee essent sibi per olim dominum Nicolaum Iskrziczki violenter recepte, prout hoc manifestum multis esse asseruit. Et quod moderno domino capitaneo camenecensi de ipsa re bene constaret, cuius testimonium literale coram nobis producebat. Cuius testimonii tenor in actis presentibus superius continetur¹. Item ipse Burla contra eundem Siencionem proposuit pro cratere aureo valoris quingentorum aureorum ungaricalium. Ad quod ipse Sienco respondens, retulit se nichil scivisse, sed retulit quod cifus ille aureus apud Manik Walachum erat. Item proposuit contra eundem pro quatuor gindzali reformatis argento deaurato. Ipse allegavit penitus de illis ignorare. Etenim illi fuerunt apud Heliam Walachum, qui tandem per olim dominum Iskriczki, capitaneum camenecensem, ad eum sunt vi recepti. Item proposuit pro duobus crateribus celsis non parve quantitatis et pro lavacro, alias naliewka, argentea; ubi ipse Sienco respondit se de rebus talibus nil scire. Item proposuit pro sacculo in quo

¹ N'am copiat acest act important.

erant viginti milia asprarum. Ipse respondit quod ipse Woievoda donaverat sibi unum sacculum cum aspris, in quo numero retulit se ignorare. Tamen sacculus ipse cum aspris ibidem in Camyenyecz sibi per dominum Iskrziczki est receptus et nonnisi duo millia asprarum ex eis sint sibi per ipsum dominum Iskrziczki pro expensis dati. Item proposuit pro quatuor clenodiis zaponi de puro auro, margaritis et lapidibus preciosis reformatis. Ipse Sienco recognovit se quidem scire quod unam zaponam habuit, una cum catena aurea eiusdem Woievode, quam more suo walachico solebat imponere super habitum ad instar crucis. Sed, antequam a domino segregati erant, verum tandem eandem zaponam una cum catena prenominata Turbuloni Walacho tradiderat et quod tandem eandem zaponam cum catena olim Stefan Woievoda, antecessor ipsius, ab ipso Turbulone recepisset. De quo recognovit fore cognitum Herbe, burculabo chotinensi, cuius Stefani olim Woievode ipse pro tunc fuerat camerarius, alias postelnik, et dixit quia ipsi Walachi modo sint in terra wallachiensi. Postremo proposuit pro thaistra recepta cum aureis, de qua thaistra recognovit se nescire. Hec itaque ipsorum Burle, Palatini Moldavien-sis nuntii, propositiones et Sienconis Ruteni responsa extiterunt. Actum die et anno quibus supra [feria quarta ante festum Sancte Catherine virginis et martiris proxima, anno Domini MDXLJ“.]

La 31 Ianuar a anului urmator, Ivașco, ginerele lui Bogdan Sahac Armeanul din Botoșani („Botuschany“), recunoaște că i s'a plătit de consulul lembergez Nicolae Iacșimirski o datorie rezultind din schimbul a doi cai, vînduți de Armean, cu două-zeci de căldări și două torți, primite de dînsul („Iacșimirski... eidem tenebatur pro duobus equis apud eundem pro viginti caldaribus cum duobus ansis emptis iuxta chirografum eiusdem domini... Iacșimirsky“) ¹.

¹ *Ibid.*, pp. 1360-1.

La 1544, aflăm pe un Iacob „Bobul“ din Jaworow (Galiția), care ar putea fi un Român ¹.

În 1547, întâlnim, cu niște scrisori ale Sultanului, pe Șeremet („Scheremet“) și „Fayt“, Turci, factorii lui Hogeia-Isac Emin, vameșul turc din Adrianopol („in Iedrnpolie“), veniți pentru încasarea unei datorii ².

IV

În 1551, Constantin Grecul, negustor din Candia, depune la „Hryesko“ (Hrițco), șelarul din Lemberg, niște lucruri ce aparținuse fratelui său, Ivașco, înecat, se zice, în „orașul“ Șcheia din Moldova.

Quia a famato Constantino Greco, mercatore de Candia, olim Iwaskonis, fratris sui, qui fertur in Skyey, opido Valachie, esse submersus, hero ipsius (*sic*), sua propinquitate res infrascriptas recepit: puta quinque fl. pecuniarum, tres tuni-cellas zupicze, duas mitras et unam strabonam, alias gunya ³....

În 1552 sau 1553, Iacob „gladiator“, adică meșterul de săbii, din Lemberg, recunoaște că Anton de Albori, Italian, i-a plătit două vase („kuffas“) de Malvazie, „pentru 44 de florini“ (fie-care?), două vase de vin muscat („muscatelle“) „pentru 60 de florini“, 55 de florini în bani și restul până la suma de 335 de florini „in muchariris“. Datoria lui Anton iera moștenită de la tatăl său, Ioan-Baptist, care luase cu sila la Suceava lui Iacob șese cai și carele lor, aducându-i, în total, o pagubă de șapte sute de mărci („marcarum“) ⁴.

¹ *Ibid.*, IV, p. 177.

² *Ibid.*, p. 609.

³ *Ibid.*, p. 1417.

⁴ *Ibid.*, pp. 1509 și urm., 1512—3.

La 24 Februar 1554, Noșeț din Suceava, preut armenesc, declară că a primit de la moștenitorii argintarului Francisc din Lemberg argintul ce fusese încredințat, pentru a fi lucrat, meșterului mort; acest argint iera al bisericii armenesti din Suceava, cu hrumul Sfintei Cruci.

Noscheez de Sozavia, sacerdos armenicalis, recognovit... quia argentum quod erat ecclesie eorum armenicalis Sancte Crucis, Sozavie existentis, olim Francisco aurifici, domini Stanislai Wyleczek genero, ad laborandum datum a spectabili et famoso domino Stanislao Wyleczek, confratre nostro consulari prenominato, tullit et levavit in effectu, per ipsum Noscherz illi ecclesie tradendum et restituendum. Quod argentum ponderat mareas tres et quinque letones argenti¹....

În același an avem pe „Michailo“, Grec din Candia. Pe acest timp, Candioții și, în genere, Grecii din insule, se înădădesc în principate, și un ast-fel de *νυζωπτης*, agerul și activul Constantin Corniact, vameșul lui Lăpușneanu, deveni apoi vameșul regelui, și, stabilindu-se în Lemberg, unde trăi până la înaintate bătrînețe, ajunse unul din cei mai respectați locuitori și din cei mai mari capitaliști ai orașului².

La 26 Ianuar 1557, niște negustori români, veniți la Lemberg pentru iarmarocul de la 21 („ad nundinas presentes pro festo Dive Agnetis celebratas“), anume Andreico, Toma Stigleț („Thomas Thed [el]itz“), Romașcu și Manea din Suceava, „Chadzidor“ din Botoșani, Avram („Abram“) Șirzincă din Iași, Giurgea („Dziurdzi“) din Siret, se plîng că li s'au

¹ *Ibid.*, p. 201 (*sic*).

² V. chipul său în Wladyslaw Lozinski, *Patricyat i mieszczanstwo lwowskie w XVI i XVII wieku*, ed. a 2-a, 1892, p. 312. Cf. Hurmuzaki, VIII, p. 96.

oprit la Strzelcze niște lucruri ale lor de Evreii Falhek Solomon („Falhek Zelman“) și Lazăr din Vladimir. Dăm lista lucrurilor oprite :

Utpote, prefato Andreykovi viginti sex *boves*, Thome 29 *boves*, Tekliczovi *boves* sedecim et preteera a ductura mercium [se pare că Romîni pomeniți făcuse și căraușie Evreilor] dedit flor. 8., Romascowi sex *boves*, et vecture dedit duas marcas, Maniowi *boves* quinque, Chadzidoro de Botuszani *boves* octo, duos florenos in auro et florenum unum monete polonicalis, duo bulati et Shirzinka Abramo de Iassi viginti *worow* cum medio *strabounum*, alias *guni serloznikow* et unam *crudam pelleni cervinam*. Dzurdze de Szeret undecim *boves* et unam *kuffiam vini valachici*¹....

La 30 Ianuar, Gavril Grecul din Suceava declară că a primit de la Ana, văduva lui Albert Zalicki din Lemberg, plata pentru un vas („cuffa“) de muscat și două de malvazie.

Și în aceeași zi, Gavril, cu Iani, alt Grec sucevean, încheie socotelile cu Ana².

În 1558, se transcriu la Lemberg scrisorile regale, datate din Vilna, 24 April, prin care se permitea lui Alexandru-Vodă Lăpușneanu a cumpăra în Colomea plumb și aramă pentru clopote și unelte la biserica ce a clădit și a le exporta fără să plătească vamă. În vorba — știm aceasta de aiurea — de Slatina, care fu sfințită în anul următor. Extragem partea mai însemnată din aceste scrisori :

Sigismundus... Universis... Permisimus magnifico domino Alexandro Palatino Moldavie, vicino sincere nobis dilecto, centum et ultro centenarios eris et plumbi ad ecclesie per eum

¹ *Ibid.*, V, p. 591.

² *Ibid.*, p. 593.

extracte campanas et alios quosdam usus in regno nostro coemere coemptumque libere absque ullius theloni solucione ac quovis impedimento ex regno in dicionem suam educere... Mandamus... Datum 1.....

Actele tribunalului armenesc menționează în 1563 pe Iani, agentul lui „Constantin Corniact, Grecul“, în 1564, pe însuși Constantin, „fratele răposatului Mihail Corniact“, probabil Candiutul pomenit mai sus, ca și pe Iani, factorul, care poartă aici și numele său de familie : „Paczo“².

În 1564-5, Civilul judecă procesul intentat de Sebald Aichinger, personagiu care stătea în dese atingeri cu țările noastre, lui Nicoară Stigleț din Suceava („Nicooram Theklicz Valachum de Schoczavia“). Nicoară dăduse un sinet, pentru 1130 de florini poloni, în orașul de locuință, la 8 Mart 1563³.

Nu știu dacă ie același Nicoară personagiul, care, în calitate de vameș de Hotin („teloneator choczi-nensis“), vîndu pe credit niște boi, în valoare de 418 ughi de aur, Lembergezului Melchior Hase, pe sama Domniiei. Hase pretindea însă că boii ierau ai lui Nicoară, că prețul lor nu întrecea 402 ughi, că plătise, după învoială, prima rată, de 200, în mîna lui Crăciun („Krzeczon“) postelnicul, fratele vînzătorului, la 8 Septembrie 1561 și se gătia a plăti restul, cînd Despot luă Moldova și arestă pe Nicoară vameșul, confiscîndu-î averea :

Antequam ad solucionem residue rate ducentorum duorum aureorum ventum fuerat, interim olim Dispotas terram vala-

¹ *Ibid.*, pp. 875—6.

² *Ibid.*, *Iudicatura Armenorum*, V, p. 43.

³ *Civilia*, XI, pp. 72—5.

În 1565, Civilul pomenește pe Ioan Tedalji, Florentin.

chiensem oppugnavit, in tantoque disturbio, licet protunc ipse Melher Haz solucionem residuam perficere non poterat, cum etiam idem Despotas bona prefati Nicore theloncatoris recepit ipsumque Nicoram in custodia habuerat...

Nicoară cere, liberat de noul stăpîn, rata a doua și, printr'un nouă trimes, amenință că, dacă plata nu se va face, va interveni Despot, căruia-î va ceda sinetul („quod chirographum eiusdem prefato Dispote tradere debebat, cui repentinam solucionem facere cogeretur“).

Plata a făcut-o atunci, afirma Hase, și ie probabil că de bani s'a folosit nu Nicoară, ci Despot, căci se pare că acest al doilea trimes al fostului vameș aduce o scrisoare a noului Domn, dată din Hirău, 10 Ianuar 1562, puțin timp decî după instalarea lui, scrisoare prin care se reclamă plata, ca una ce revine Domnii:

Litterae Despotis, Palatini terre walachiensis.

Heraclides Iacobus Basilicus, Dei gratia Dispotarum. (*sic*) Sami et regni Moldavie princeps.

Circumspecte nobis dilecte. Commisimus presencium exhibitori Chamsa Gligo, simulque in mandatis dedimus debita antecessori nostro, Serenissimo Alexandro, relicta a te exigere, litteras duas obligatorias, quibus te ad solucionem, si necessitas postulabit, cogere poterit, illi tradidimus. Tu hac in re commodo tuo providere poteris nostraque gratia in posterum uti poteris. Ex Horlow, 10 ianuarii anno 1562.

Despotas.

Subscriptio.

Circumspecto nobis dilecto Melchiori Haze, concivi civitatis leopoliensis.

Ca dovadă a plății, Melchior înfățișa chitanța lui Nicoară în polonește, fără dată, și sinetul său propriu, ce-î fusese restituit, sinet datat din Hotin, 30 Iulie 1561.

Redobîndind tronul, Alexandru-Vodă trimese în 1566 pe Crăciun după datoria lui Hase. Iel căpătă scrisori regale către oraşul Lemberg (Kniszin, 26 Mart 1566):

...Questus est nobis strenuus Kzeczon postelnik, magnifici Alexandri Palatini Valachie ad nos nunctius, debere sibi ab annis aliquot famatum Malherem Haz, civem leopoliensem, quadringentos et decem octo aureos hungaricos, quos quidem illi persolvere non curat....

Înfăţişarea se făcu la 8 April în Lemberg, şi Crăciun vorbi prin Zaharia Armeanul, tălmaciul oraşului. La obiecţiile înşirate mai sus ale lui Melchior, iel răspunse că chitanţa lui Nicoară se rapoartă la o „altă“ datorie, iar sinetul a fost căpătat în „alt“ chip, pentru care cerea ca reclamatul să numească persoana care i-l dase. La aceasta, Hase repetă cele spuse, adăogînd că un an după plată a fost în Suceava, unde a avut o întîlnire prietenească („amicam conferenciam“) cu fostul creditor, care nu i-a reclamat nimic.

Pentru această dată, Hase fu invitat de Tribuna să jure, dar iel refuză, făcînd apel la rege.

Afacerea nu se termină însă aici. În acelaşi an, Domnul moldovean trimese la Lemberg pe Tudor popa din Iaşi („Todor de Ias, Popo“) şi pe Filip notariul. Ceî doi mandatarî moldoveneşti căpătară de la rege scrisori cu data de Lublin, 5 Maiu 1566, şi ieî se înfăţişară înaintea consulilor la 2 Septembrie. Regele ordonase ca Hase să jure, şi acesta iera dispus s'o facă. Dar greutăţile fură ridicate acum de Moldoveni, cari pretextară că aū venit pentru a primi banî, nu jurămînt. Tribunalul fixează jurămîntul peste trei zile, dar plenipotenţiarîi Domnului nu se prezintă, şi

afacerea se termină cu o ultimă protestație a lui Hase ¹.

În ziua de 17 April din același an, se judecă o afacere de garanție: garanți ierau, pentru Ionașco Moldoveanul, Iani Paczi, agentul cunoscut al lui Corniac, și un Grec constantinopolitan, pe care-l vom mai întâlni în aceste studii, Marc Lani ².

Între actele anului precedent, 1565, aflăm, în Actele tribunalului armenesc, afacerea lui Czarik Armeanul, din Suceava, contra lui Grzezko Manczukowicz din Lemberg. Cel d'întăi depusese la Ioan Duchna, argintar din Lemberg, niște camelot, din care cel de-al doilea iea, supt pretext să le arăte unei femei, două bucăți, două „undalilia“, una neagră și alta roșie, și nu le mai restituie. Reclamantul, neprezentându-se, ie condamnat la cheltuielile de judecată ³.

La 22 Iulie 1568, tribunalul consular judecă plîngerea Moldovenilor Luca Ciobotarul („Czobotar“) din Lăpușna și Petru, cu Tudor al lui Dumitru („Petrus, Thodoro de Demetrio“) din același oraș, contra moștenitorilor lui Cristofor Fox, măcelar ⁴.

Din același an, ar fi declarația lui Augustin Aichinger, ruda lui Sebald, menționat mai sus, că a primit 60 de florini de la Armeanul lembergez Donowak, pentru Vartan „Moldoveanul“ din Roman („Romansky targ“) ⁵.

¹ *Consularia*, VII, pp. 559 și urm., 652, 664 și urm.

² *Ibid.*, pp. 573—4.

³ *Indicatura Armenorum*, I, c., p. 72.

Pe p. 97, se pomenește doi Turci din Alep („Halap“), pe p. 142, trei Armeni din Constantinopol și Adrianopol, pe p. 160, un Evreu din cel d'întăi oraș.

⁴ *Consularia*, VII, pp. 1070—1.

⁵ *Ibid.*, p. 1221.

Din aceste două procese, cel d'întăiu ocupă și pe judecătorii civili, în mai multe ședinți. Aici se vorbește de Petru, Tudor și Dumitru ca de trei persoane deosebite. Într'un loc, Dumitru ie numit Dumitru Berbec („Berbecz“). Fox, contra căruia se purta procesul la începutul anului, ie condamnat, pe baza sine-telor sale ¹.

La 13 April 1569, se prezintă înaintea consulilor reclamația lui Nicolae Klopoth, Lembergez, creditorul lui „Dimitrie Moldoveanul din Suceava“, pentru o sută de taleri, a trei-zeci și trei de groși ².

La 26 Mart din același an, Hase fiind mort, Paraschiva, Lăpușnean, și Mateiū, Vameș de Iași („Mathwiew, the loneator iasensis“), cu alți Moldoveni, inten-tează un proces, la tribunalul civil, unor creditori lemergeji ai mortului, pentru moștenire. O altă re-clamație a lor în această privință—cea d'întăiu atin-gea și pe Sebald Aichinger—se întâlnește la 30 ale lunii ³.

La 4 April, Corniact prezintă scrisori regale din Lublin, 20 Mart, prin care se ordonă orașului a da lui Alexandru-Vodă prioritatea față de ceilalți creditori ai lui Lazăr Luchodzoviez, Armean lemergez, care, copleșit de datorii, se retrăsese „la chino-vie“. Hotărîrea e motivată alt-fel :

....Cum.... et aequitas ipsa suadeat et pacta communia que nobis cum ipso magnifico Palatino Valachie ac dicionibus suis in-tercedunt, nos hortentur atque flagitant ut is idem.... pre ce-teris creditoribus primus sit in repetendo et obtinendo debito suo....

¹ *Civilia*, XI, pp. 1163—4, 1166, 1192 și urm., 1194—5, 1200 și urm.

² *Consularia*, I. c., p. 1484.

³ *Civilia*, I. c., pp. 1618 și urm., 1624—5.

Totuși se constată că o datorie către Sultan fusese luată cea d'întăiu în considerație ¹.

La 7 Mart 1570, proces înaintea judecătorilor civili a lui Costea din Hotin contra văduvei debitorului său Stanislas Bilinski, care datoriă 270 de florini „pentru boi“ ².

Maî multe lucruri pentru acest an le aflăm în seria *Advocatialia*.

Ni se înfățișează ast-fel o sentință în procesul dintre „Chircor Armeanul (din Lemberg) și Marcu din Iași“, o plenipotență din partea lui „Iurco Baranowicz, Moldovean din Iași“ ³.

Am tipărit aiurea un contract de cărăușie între Evreul Haim și niște cărăuși moldoveni ⁴. Ne mulțămim a rezuma aici un altul, încheiat la 9 Maiu de cărăușul Frîngul („Frangul“) din Suceava cu Evreii Haim Cohen — cel de maî sus — și Avram Mosso, din Constantinopol. Va duce la Constantinopol o cantitate de marfă egală cu 52 de *centenarii*, minus două *lapides*, cu prețul de patru florini; cincî-spre-zece groși de fie-care *centenarius*: plata se face d'innainte. La întors va duce la Lemberg celor doi Turci alți două-zeci de *centenarii*. De va fi maî mult la întors, i se va spune a doua zi după sosirea la Constantinopol ⁵. Marfa Evreilor

¹ *Indicatura Armenorum, l. c.*, pp. 172—3.

În restul volumului, se cuprinde chitanța dată lui Lazăr, în 1571, pentru această datorie, de Corniact, devenit vameș al Rusiîi (pp. 239—40). Maî de parte (anul 1577), întâlnim un proces al lui Nicolae Grecul (pp. 410—1, 415).

² *Civilia*, XII, pp. 130—1.

³ *Advocatialia*, V, pp. 54, 82.

La p. 178 se pomenesc un Turc și un Armean din Caffa (p. 178).

⁴ *Chilia și Celatea-Albă*, pp. 295—6.

⁵ Urmează o frază explicativă: „Quominus illi significaverint de impositione plurium mercium quam cum eo conventum est, licebit ipsi vectori die tertio ab alio mercatore quantum volet mercium accipere“... Dacă nu i se va da de știre la timp, deci, iel poate lua de la alții cită marfă maî poate duce.

pentru întors o va aştepta două săptămîni, „cu cheltuiala sa“, iar, cît va trece peste acest termen, va fi pe sama lor. Preţul de încărcătură va fi cel fixat mai sus. Frîngul se îndatoreşte a lua cu sine doi-Evrei: un factor şi un servitor („famulus“) şi a aştepta totdeauna Sîmbăta, dar numai în parcursul de la Dunăre la Constantinopol, într'o direcţie şi în cealaltă ¹.

La 30 Ianuar 1571, Rusu („Russol“) Moldoveanul dă în judecată pe Israel Evreul, care jurase, împreună cu fratele şi tatăl său, de şi contestă aceasta, a-î plăti şapte-zeci de florini de aur pentru „cîte-va zecimi“ („aliquot dena“) de boi, cumpărate la Sniatin ².

La 17 ale aceleiaşi luni, înaintea „Advocaţilor“, Anton „Tetul“ şi Mihaï, Romîni din Bîrlad („Berlad“), sechestrează averea „perfidului“ Avram, fiul lui Nachman din Olesko, pentru o datorie de o sută de florini de aur ³.

La 3 Februar, „Holub Trochim“, Romîn din Hotîn, declară că a luat pe credit de la Calman Evreul din Zloczow pînă, postav şi un bou: „stamen panni swebodinensis absque ulnis duabus et unum bovem cum petia telae albae colnensis“ ⁴.

La 4 April, Drăghici („Dragicz“) Armeanul din Iaşi („Iassy“) dă o chitanţă lui Tatul, Armean din Cameniţă ⁵.

Din acelaşi an, aceeaşi serie ne dă contractul de cărauşie pentru Chilia, menţionat mai înainte, şi men-

¹ P. 129. Pe pp. 229-34, alt contract al lui Haim, pentru acelaşi drum (1570).

² *Civilia*, XII, pp. 486 şi urm.

³ *Advocatia*, V, pp. 246-7.

⁴ *Ibid.*, p. 270.

⁵ *Ibid.*, p. 274.

țiunea lui Mohammed Celebi, Marele-Negustor al Sultanului, succesorul lui Chalkokondylas și predecesorul lui Mihail Cantacuzino Șaitan-Oglu ¹.

La 13 Maiü 1572, găsim reclamația unor servitori ai lui Petru Lăpușneanu: „servitores magnifici domini Petri hospodari moldaviensis“, atunci încă în Polonia, contra croitorului Toma din Lemberg „pentru niște lucruri mobile“, pe care croitorul le declara că sînt ale lui Martin Witewski, nobil polon. Acesta fiind absent, se acordă o amînare acuzatului ².

În Advocațiile, avem, la 16 Maiü, un servitor al lui Lăpușneanu: „illustrissimi et magnifici domini Petri Walachorum“: trîmbițașul său Marc, zis *Puzanișta*, transmite unui altuia calitatea sa de procurator al lui Stanislav Poznanczik, din Vilna ³.

La 2 Iunie, se încheie un contract de căraușie: mărfurile vor fi duse prin Camenița la Constantinopol, cu oprire de trei zile în Moldova. Se prevede — sîntem în anul luptelor lui Bogdan Lăpușneanu cu Ioan-Vodă cel Cumplit, începute în Maiü — cazul unor tulburări în această țară:

...Interim in Valachia hoc tumultuario tempore damnum in mercibus ab eis ducendis illatum a quopiam fuerit ⁴...

La 27 Novembre, cărauși din Lemberg se înțeleg cu Italianul Pero Galanti din Constantinopol, negustor de Malvazie, pentru a duce „cîți-va *centenarii* de marfă“ la Iași („Iassi“): se va plăti de fie-ce *cen-*

¹ *Ibid.*, pp. 285—6.

² *Civilia*, XII, p. 921. Pentru acest pretendent, Domn în 1592. v. Iorga. *Pretendenții domnești în secolul al XVI-lea*. 1898, pp. 238 și urm.

³ *Advocatia*, l. c., p. 540.

Pe p. 506, mențiunea căraușului „Rossol“ (Rusu).

⁴ *Ibid.*, pp. 547—8.

tenarius suma de un florin, cinci-spre-zece groși. Plata ie făcută numai în parte înaintte; timpul de așteptare în Iași e fixat la trei zile ¹.

În aceeași zi, Longi, Grec cretan, acuză pe Romînul Ioan din Iași („Jaszi“), probabil cărăuș, că și-a însușit un sac de șofran („saccus croci“), ce i se încredințase ².

La 7 April 1573, se oprese cinci cai și două care unui cărăuș romîn fugar: Grigore („Hrehor“) din Suceava ³.

La 3 Iunie, cărăușii romîni Ioan Fîrtat („Furfath“), Scribea, din Roman („Romanski Targ, civitas moldaviensis“), recunoșc, că Grecul Gheorghe Coresi din Constantinopol li-a restituit nouă taleri, două-zeci și patru de groși, pe cari ieii îi cheltuise cu vămile ⁴.

La 15 Iunie, Toros Luchnowic, Armean din Lemberg, recunoaște o datorie către Hasan-Aga din Cetatea-Albă, reprezentat prin Hagî-Hasan, din același oraș, și promite a plăti în postav „caragiū“ ⁵.

La 26 următor, alt debitor al lui Hasan-Aga, Toros Steczkowicz, tot un Armean din Lemberg, recunoaște o datorie de 255 de taleri, pe care se îndatorește a o plăti, de preferență în postavul zis „girzinek“, făcînd o călătorie „la orașul turcesc Cetatea-Albă“, în data după iarmarocul din Iaroslav, înaintea Adormirii ⁶.

La 19 Septembre, „Maty și Ioan Iochtuch“, Ro-

¹ *Ibid.*, p. 630.

² *Ibid.*, p. 651.

³ *Ibid.*, pp. 745—6.

⁴ *Ibid.*, pp. 784—5.

⁵ *Ibid.*, pp. 792—3.

⁶ *Ibid.*, p. 801.

mîni din Hotin, daŭ o chitanță lui „Nămantor“, Evreu din Constantinopol ¹.

La 16 Octombore, căraușul Iwanis Wartiris din Iași („Jassi“) se îndatorește față de pomenitul Nahman Tor a-î duce, prin Cameniță, la Constantinopol, marfă, cu prețul de patru florini de *centenarius* ².

La 1-iŭ Septembore 1574, Simon Hannel numește un procurator pentru a lua suma de 181 de ughî de la „Orszul, fiul lui Dragaion“ (Ursul, fiul lui Drăgan) din Iași ³.

În același an, un proces, pentru un cal, contra Romînilor Petru și Ioan ⁴.

În 1575, dăm de un Andrei „Swero“ negustor al Sultanului, care însă pare a nu fi decît Andrei Misir, agentul *Mareluî*-Negustor Șaitan-Oglu ⁵.

În August al acestui an, găsim pentru întăia oară la Lemberg pe unul din cei mai importanți dintre mijlocitorii greci ai comerțului lemergez cu Orientul. Acest Grec ie numit cu acest prilej Nicolae „Domes-tik“ din Constantinopol. Numele său complet ie Nicolae Neuridis Domesticos, și despre dînsul și familia sa va fi dese orî vorba în continuarea acestor cercetări.

Data aceasta, iel venise în calitate de factor al altui Grec, Anton Coressi, pentru a-î împlini datornicii din Lemberg. Iel se judecă, în numele principalului său, cu Nahman Tor și sechestrează niște bumbac la cu-

¹ *Ibid.*, p. 810.

² *Ibid.*, pp. 858—9. Volumul m-ri cuprinde (pp. 915—6) un contract al căraușului Tatul (1574).

³ *Consularia*, IX, p. 424.

⁴ *Civilia*, XII, pp. 1178—9.

⁵ *Consularia*, IX, p. 840.

noscutul Langis, care iera stabilit în Lemberg. Între persoanele citate sau pomenite în aceste daravere, găsim pe Constantin Corniact și pe Simon Hanel.

În Iulie precedent, Nicolae (numit aici: Neuridis) iera cuam în Lemberg și, cunoscându-i-se misiunea, Corniact reclamă de la iel o datorie a lui Gheorghe Coressi. Dar, la 27, iel jură că nu reprezintă persoana acestui negustor și că n'are nici-o misiune de la dînsul ¹.

În fine, la 26 Septembre, Neuridis, avînd să plece, numește pe un Simon Carp, lembergez, procuratorul său în procesul cu Sofia, văduva lui Stanislas Hanel, pentru 150 de florini ². Din 1578 avem altul publicat aiurea, relativ la slugile lui Ioan-Vodă Potcoavă, tăiat în Lemberg, în Iunie. Mai avem însă și altele ³.

La 22 Maiu 1577, Nicolae Neuridis susține iarăși într'un proces interesele lui Gheorghe Coressi ⁴.

La 2 Ianuar 1580, Petru-Vodă din Moldova (Șchio-pul) fiind înlocuit cu Iancu Sasul, Corniact face să se înscrie scrisorile regale din Varșovia, 22 Decembre 1579, prin care regele, fiind samă de faptul că Vameșul îi datorează oare-care sume, consimte ca toți datornicii în Polonia ai Domnului mazil să plătească datoriile lor lui Corniact, creditorul lui Petru:

....Debet haud exiguam pecuniae summam magnificus Petrus, Walachiae Palatinus, generoso Constantino Corniacto, theloneorum nostrorum per Russiam praefecto; quoniam vero

¹ *Civilia*, XII, pp. 1557, 1558, 1559—61, 1561—2, 1564.

² *Ibid.*, p. 721.

³ *Ibid.*, pp. 1537 și urm., 1541—2. O afacere a lui C. Corniact și pe p. 1556 (an 1578). Cf. Hurmuzaki, XI, p. XXXIV, nota 3.

⁴ *Civilia*, XIII, pp. 1186—7.

is ab imperatore Turcarum eo ipso Palatinatu walachico motus Constantinopolimque accersitus ac in eius locum alius novus Palatinus suffectus esse dicitur, — ideo supplicatum est nobis nomine ipsius Constantini Corniacti ut sibi prospectum esse in eo vellemus ut nomine istorum debitorum apud se per Petrum Palatinum contractorum liberum licitumque sibi esset debita eiusdem Palatini quae apud complures subditos nostros diversis in locis habere affirmatur, arrestare atque eadem exigere....

Între altele, Corniact sechestră datoriile negustoriilor armeni față de vama principatului vecin („ratione teloneorum ad terram walachiensem per eos debitorum“) și din suma rezultată încredință, la 28 Noiembrie, *seniorului* Armenilor din Lemberg, ca zălog, 665 de taleri ¹.

În 1581, sosi la Lemberg, împreună cu Toma Alberti, cunoscutul Nicolae Neuridis. Iel fu găzduit în casa pe care o ținea cu chirie tovarășul său de cale. Aici fiind, iel lăsă acasă haina, pieptarul, în care cususe o cutiuță („cisticula“), cuprinzând trei mii de galbeni. Întorcându-se, iel găsi cutiuța spartă, iar banii nicăiri. Plîngîndu-se la consuli, procesul său ie trimis la tribunalul civil, dar păgubașul renunță îndată să se mai judece cu găzduitorul său, pe care-l crezuse vinovat ².

În cursul procesului, Neuridis înfățișase niște scrisori ale guvernului orașului Iași, prin care se constată că iel venise în adevăr cu banii de lipsa cărora se plîngea. Scrisoarea ie în polonește, și o traducere urmează :

¹ *Consularia*, X, pp. 1206—8; XI, pp. 210—11.

² *Ibid.*, p. 721.

Ieă Alexe Șoltuzul și cu doi-spre-zece Jurații ai orașului Iași din țara Moldovei scriem închinăciune prietenilor noștri, Dumnealor sfetnicii, șoltuzul și jurații orașului Liov. Vă dăm știre despre treaba unui negustor, anume Nikorizi Domestikos Neuridis din Chios, că iel a venit de multă vreme în țara noastră și a fost foarte mare negustor și a vîndut mărfurile ce le avea cu sine, și tot așa, cînd a venit și cînd ni-a sosit timpul să plătim dajdea către Vistieria Domnească, atunci iel ni-a schimbat banii și ni-a dat ughî pentru bani și, cînd i s'a întîmplat acestui Nikorizi să plece spre țara leșească, tocmai atunci ne aflam în casa lui și schimbam bani la iel, și am văzut un caftan în care ierau cusute 3.000 de zloți roși, și acel caftan iera alb, de bogasie, și supt iel iera cusută pînza leșească, și a așezat acel caftan în dulap, în fața noastră, în aceeași zi în care a plecat iel, Nikorizi, de la noi. Așa dar vă dăm de știre Domniilor Voastre, și jurăm pe sufletele noastre; și cătră această scrisoare am alăturat pecetea orașului. Dumnezeu să vă veselească inimile Domniilor Voastre. Amin.

Scris în anul de la Zidirea Lumii, 8790, luna lui Mart 21¹.

În 1582, tribunalul civil judecă un proces al lui „Nicoară“ Neuridis cu vameșul Corniact, un altul al lui Andrei din Milo („Andreas Damilo“), Grec din Constantinopol, mai tîrziu amestecat în scurta stăpînire a lui Petru Lăpușneanu, și negustorul ture Balibeg².

VI

În 1582, Iancu-Vodă fugi din Moldova, și regele Poloniii, aflînd de prinderea lui, găsi demn și glorios să taie capul bietului fugar, care nu trăise tocmai bine cu Polonii în timpul Domniei sale, și să-i con-

¹ *Ibid.*, XI, pp. 373—4. Datoresc această traducere d-lui I. Bogdan.

² *Civilia*, XV, p. 1430.

fisce averea. De uciderea lui Iancu, de confiscarea averii lui, de soarta familiei, care se stabili în regat, se leagă o sumă de lămuriri, pe care prefer a le desface din celelalte documente comerciale, și a le da împreună, deosebite de acelea.

Le preced prin reproducerea ordinului regal din 20 Septembrie, prin care se dă sarcina de a decapita pe oaspetele fără voie, pe nenorocitul pribeag, unui mandatiu necunoscut și lui Nicolae Sieniawski, castelan de Cameniță și Hatman al Rusiilor. Iei trebuia să cetească lui Iancu lista vinovățiilor ce avea față de regatul Poloniei: neconfirmarea prin solie, la începutul Domniei sale, a tratatelor cu Statul vecin, arderea unor sate de peste graniță, pedeapsa nedreaptă cu bătăi și închisoare, a nobililor leși, ce venise pentru a-i cere dreptate, dechiderea scrisorilor trimise la Poartă, pîrile injurioase făcute la Constantinopol, silințele de a arunca pe Turci asupra regatului.

Copia acestui act de o mare importanță, pe care l-am cunoscut prea tîrziu pentru a-l face să intre în vol. XI din Colecția Hurmuzaki, o datoresc unui profesor ardelean, care posedă un bogat material inedit, privitor la istoria noastră, d. Andrei Veress.

Stephanus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Princeps Transylvaniae.

Generoso... fideli nobis dilecto gratiam nostram Regiam. Generose, fidelis nobis dilecte. Satis superque satis insolenter erga Regnum hoc et regnicolas subditos nostros, atque etiam erga nos ipsos, sese gessit Iancula, Palatinus Walachiae, toto

hoc tempore ex quo Palatinatum Walachiae obivit. Id quod non solum Fidelitati Tuae, sed et passim omnibus haud ignotum esse existimamus. Is etenim, cum a Porta Imperatoris in Palatinatum illum missus fuit, nobis atque Republica Regni nostri contemptis, non solum non oblegavit quenquam ad nos, ut nobiscum atque cum Regno pacta antiqua pro more maiorum renovaret atque confirmaret; imo vero hactenus totus fuit in convellendis nobiscum pactis atque faederibus rumpendis, villas aliquot in Regno nostro exussit, viros nobiles, subditos nostros, qui cum de iustitia administranda requirebant, fustibus et carcere male mulctavit. Denique literas nostras, in negociis Reipublicae arduis ad Portam Imperatoris Turcarum missas, aliquoties aperuit, de nobis atque de senatoribus Regni nostri ignominiose Constantinopolim scripsit, variisque nos affecit calumniis, utque Turcarum vires adversus Regnum nostrum concitaret atque nos et Rempublicam in discrimen conieceret, operam dedit. Quae quidem iniuriae tantaque sua crimina fecerunt, ut binis legationibus nostris cum Imperatore Turcarum egeremus serio, ne pateretur impune hunc scelestum adversum nos inolescere, eoque usque descenderemus, ut, nisi id illi curae cordique esset, nos Imperatori per legationes declaraverimus, etiam si id futurum sit cum lesione factorum secum conventorum, nos haec indigna amplius minime laturus esse. Impetravimus vero id apud Imperatorem, ut id amicitiae nostrae tribueret atque, restituto ad Palatinatum Walachiae Petro, lanculam inde pelleret. Is, cum inde fugeret, atque per Alpes nostras manus evitare contenderet, ecce tradidit illum in manus nostras iustus Deus, ut pro tantis iniuriis atque in nos admissis criminibus paenas luat. Cum igitur iam eo res redierit, provinciam hanc ad officium Fidelitatis Tuae, atque ad Generosum Nicolaum Sieniawsky, Castellatum Camenecensem Campestrem Russiae et Capitaneum nostrum Strijensem, in absentia Magnifici Ioannis de Zamosczie, Cancellarii et Generalis Exercituum Regni Campiductoris, quem hic arduis negociis Reipublicae distentum tenemus, neque eum ad praesens a nobis abesse pati possumus, deferre volumus. Eidemque mandamus praesentibus, ut, nulla prorsus interposita mora, una cum

codem Campestri Russiac, aut, si satis mature ei negotio Campestris interesse non poterit, tum cum eo quem Magnus Generalis Exercituum Regni nostri Campiductor ad id suo nomine substituet, atque etiam adhibitis ad id negotium Generosis Hiacynto Mlodzieiowsky, Curiae Regni nostri Thesaurario, Krzczoniensi, Nicolao Jazlowieczky Sniatynensi et Czynwonogrodensi Capitaneis nostris, atque Ioanne Belzeczeki, aulico nostro, propositis isti lanculae Walacho praescriptorum criminum articulis, ob quae poenam capitis incurrit, eorumque publica proclamatione, atque per schedas in locis publicis civitatis intimatione facta, in eum, tanquam in hostem patriae atque perduellem iure gentium animadverti iubeat. Neque secus omnino faciat, pro officio suo gratiaque nostra. Datum Varsovia, die vigesima mensis Septembris, anno Domini M. D. LXXXII Regni, vero nostri anno septimo.

Stephanus Rex, m.p. ¹.

La 20 Septembrie, din Varşovia, Ştefan Báthory, regele, împuternicise pe tezaurariul Curţii, Iacint Mlodziejowski, căpitan de Krzczon, să caute pretutindeni averile lui „Iancu Domnul Moldovei“ :

...Bona debitaque et facultates lanculae, Pallatini Walachiae, apud quemvis in regno nostro deposita aut cuicumque concredita inquirendi et officiose in nostram rationem repetendi ²....

Puterea deplină de a face o anchetă asupra averilor „lui Iancu, Domnul Moldovei, ucis în regatul nostru“, şi chiar ale supuşilor săi, aflătoare în Polonia, fu confirmată lui Iacint la 23 Septembrie următor :

...Ut certo expiscari possit que sit ratio negotiorum lancu-

¹ Originalul, cu pecetea peste hirtie căzută, în Arhivele Comisiunii financiare din Varşovia ; volumul III al colecţiunii *Asiguratiia*, No. 190.

² P. 913.

lae Palatini Walachiae, in regno nostro interempti, tum quas ille proprias res in regnum et dominia nostra intulerit, neque solum ipse, verum et caeteri walachicae nationis homines, tum etiam si apud quaslibet personas in regno nostro res disposerint suas, sive illa debita fuerint, sive quacunque ratione intra fines regni nostri importata ¹....

Primind scrisorile, consuliî chemară pe negustorii locali și străini, și mai ales pe cei cari se știaū că sînt în legătură cu Moldova, și-î întrebără în privința averilor lui Iancu-Vodă, ale „Grecilor“ și „Romînilor“ („graecae atque walachicae nationis homines“), despre „datoriile pentru boi și ori-ce alte mărfuri din Moldova“.

Stanislav Scholez, Jurat din Lemberg, recunosc, cel d'întăiū, că a cumpărat de la „Sima Worsi“ și de la „Nicoresio“ (Worsi din Chios și Niccorosio Neuridis), acesta din urmă „Mare-Vameș al Moldovei“ („magno teloneatore walachico“), „un număr de boi“ la iarmarocul din urmă de la Sniatin. A mai rămas să plătească pentru această cumpărătură suma de 4.410 taleri, până la Dumineca Mare 1583, în bani și în marfă, dar creditorii săi aū promis să-î ierte ceva din rest.

În aceeași categorie cu Scholez se găsi Iosif Nachimowicz, Evreū din Lemberg, dator cu 640 de taleri, pentru boi, pentru acoperirea căreia datoriia dăduse zece bucăți („petie“) de pînză de Colonia, a opt taleri bucata. Iosif susținea că termenul ie Sf. Nicolae, adecă iarmarocul din Colomea și că trebuie să dea

¹ *Civilia*. XII, pp. 130—1.

² P. 912 și urm.

postav de Lund, dar Scholez credea că plata nu iera cu zăbavă.

Scholez mai numi printre „cumpărătorii de boi moldovenești“ pe Chaimiecz, Evreu din Buczacz, pe Grot („Grotum“) din Posen, pe nobilul polon Jaszowski „și cîți-va Evrei din Sniatin“. Primul recunoaște că ie dator a da la 28 Octombrie celor doi vameși trei-zeci și unul de *stamina* de postav de Lund și 1225 de taleri.

Șefii („seniores“) comunității evrești, cercetînd în sinagoge, mai găsesc încă un cumpărător ca și cei de mai sus: Evreul Samuil, care, luînd boi moldovenești la bîlciul de la Sniatin, i-a vîndut la Radimno și a plecat după bani la Cracovia.

Scholez fu întreat și în privința declarațiilor ce făcuse Iancu-Vodă că a dat la Lemberg argintarilor, pentru a-i lucra, cinci iuci („iucos“) de taleri, „cari fac 12.500 de taleri“. Iel mărturisi că Niccorosio îi dădea lui sarcina comandelor și că ast-fel de comande sînt încă în lucru la argintarul leMBERGEZ Ioan Rottendorff. Ioan primise 509 mărci de argint. În actele afacerii se află, în polonește, lista obiectelor ce trebuiau fabricate din acest material: solniți, sfeșnice, vase, etc.

Din acest material se găsește însă numai cantitatea de 320 de mărci; cît despre rest, iel n'ar fi lucrat încă, și nu se poate înfățișa. Dar Scholez și meșterul său promit a-l aduce, dacă regele va liberă pe cel d'întăiu de garanția ce a pus pentru Iancu la o Evreică și va răsplăti pe cel de al doilea pentru munca ce a cheltuit.

Cercetat la rîndul său, Manuil [Alphani], agentul

la Lemberg al lui Niccorosio, declară că rolul său iera numai să împlinească pe datornicii stăpînului pentru a plăti pe creditorii săi a da bani pentru argint lui Scholcz. Iel mai arăta că ie dator cu suma de 3.500 de taleri, dintre cari 1500 la Andrei da Milo, iar restul la Isac Evreul din Lemberg și alții. Manoil n'ar fi avînd la iel nimic aparținînd lui Niccorosio, decît numai „scrisorile aduse acuma în urmă, în care-i spune că Petru-Vodă, Domnul cel nou, îl ține în slujbă“. Ca debitorii ai vameșilor, numește pe Gavril Kapras, Armean, și tovarășii săi („comitiva“), cu suma de 1508 taleri, din cari trebuie însă a se scădea 180 de florini, valoarea unui mic vas de argint, dat încă supt Iancu-Vodă, de Zaharia și Nicolae Bernathowicze.

Apoi Jurații armenești marturisesc datoria de vre-o două-zeci de taleri, față de vameș, a lui Cristofor, ginerele lui Filip Wasilowicz.

În fine, Grecii veniți de curînd cu Malvazie fac și ie declarațiile lor de datorie: Anton Ierakari pentru 341 de taleri, mai puțin prețul obișnuit al unui vas de Malvazie, Leoni pentru 240 de taleri, Gheorghe Paczo din Rettimo și Giani de „Rona“, asociați, pentru 240 de taleri. Gata a plăti, ie cer a se lua măsuri pentru a nu li se cere din nou plata în Moldova, pe baza sinetelor ce au iscălit. Iei amintesc că, după obicei, li se promisese iertarea la termen a unei părți din datorie.

Cu aceasta, tezaurariul își mîntuie misiunea, trecînd puterile sale asupra lui Corniact. Primind scrisori regale, din 24 Octombrie, care ordonau continuarea cercetărilor și confiscarea, fără considerații, a între-

gului argint aparținînd lui Iancu, „lucrat sau ba, nu ni pasă, numai să nu lipsească nimic“, Corniact se înfățișă înaintea Consulilor la 7 Novembre: iel citează pe argintar, și acesta declară că a zălogit, pentru nevoile lucrului, o parte din materialul de metal prețios. Datoriile nu se pot plăti, negustorii refuzînd a se executa de frica unei noi cereri în Moldova. La urmă, se dă, în argint brut, lui Rottendorff, recompensa de un florin și 15 groși de fiecă marcă lucrată, și restul se trimete regelui ¹.

La 11 Februar 1583, din Nepolomice, regele ordona strîngerea celorlalte datorii și, în urma acestui ordin, Corniact cita pe Gavril și pe Grecii negustorii de vin. Cel d'întăiu obiectă că marfa lui, venind din Turcia, trecu prin Moldova după fuga lui Iancu în Polonia („cum iam inde in Iankola olim a Palatinatu in regnum Poloniae discesserat“). Ceilalți insistară iarăși asupra faptului că datoria li s'ar putea cere din nou în Moldova, la cea d'întăiu călătorie a lor în această țară. De atîta lucru se îngrijise ici, „fiind Candioți, supuși ai Venețienilor și îngrijiți numai de negustoria lor“ ².

Prevederea aceasta se și îndeplini. La 18 April, se prezintă înaintea Consulilor Ivașco Thorossowicz și Petru Gluskowicz, Armeni din Lemberg, pentru a anunța că Gavril li-a scris din Moldova despre neplăcerile ce a întîmpinat acolo. Mergînd spre Constantinopol, iel a fost oprit la Iași („Jassy“) de vameși și i s'a cerut cu insistență („acri et vehementi cum

¹ *Ibid.*, pp. 921-3.

² *Ibid.*, pp. 1019-21.

instantia“) să plătească banii opriți din ordinul regelui la Lemberg și încredințați de „prieteni săi“ mandatarului acestuia. Gavril n'a putut pleca din Iași, cu carele, până nu s'a îndatorit formal a răspunde lui Petru-Vodă suma de 1500 de florini, datoric către vama moldovenească, și aceasta până în trei luni¹.

Peste puțin, Scholcz plătind pentru sine și stingînd datoria Moldovei către Evreul Isac, regele se hotărăște a trimete un șambelan („cubicularius“) la vameși, cari fusesse confirmați în funcțiile lor, pentru a cere despăgubire și restituția sinetelor, al căror cuprins fusesse achitat în Polonia (Maiu 1583)². La 8 Iunie, Corniact primi în fine suma de 1227 de florini și zece groși de la Armenii Gavril Awedik și Zaharia Bernatowicz³.

Dar setea de bani a regelui nu iera încă îndeustulată. La 29 August următor, „cubiculariul“ Ioan Roszcziszowski venia la Lemberg pentru a confisca restul averii Iancului, „și în bîlciuri, mai ales la Jaroslaw, și pe drumuri („etiam in quibuslibet nundinis, praesertim Iaroslaviensibus, et itineribus“)“. Iel acuza în același timp pe argintarul Ioan că primise, înnainte de a fi plătit de rege, plata sa de la Iancu-Vodă și că în lucru iel schimbasesse argintul curat ce-i fusesse dat de răposatul Domn⁴.

Argintarul ceru pentru primul punct o amînare de trei zile spre a se putea îndreptăți, iar, pentru al doilea, o amînare mai îndelungată, „fiind un lucru

¹ *Ibid.* p. 1070.

² *Ibid.*, pp. 1108-11.

³ *Ibid.*, p. 1114.

⁴ *Consularia, l. c.*, pp. 1165-7.

mare și strașnic, care poate dăuna și numele cel bun și meșteșugul acestui oraș al Lembergului“¹.

La 31 decî, zăbava acordată fiind de trei zile pentru ambele puncte, argintarul se scutură de bănuiala d'întăiū, jurînd, iar pentru a doua iel aduce mărturia lui Manuil, care afirmă că, în alt rînd, examinîndu-se vasele de argint făcute de același meșter, aū fost găsite lucrate cinstit de Evreul Iuda, căruia iel, Manuil, îi dăduse sarcina verificării argintului. De și Ioan cerea a fi trimis înnaintea regelui, tribunalul admise judecarea afacerii la Lemberg².

În cursul aceluiași an 1583, în sfîrșit, Candioții : Anton „Ierakarii“ și Leoni fură constrînși a plăti lui Corniact datoria, mult dezbătută, către vama domnească a Moldovei³.

La 3 April 1585, întîlnim pentru întăia oară în Actele Lembergului pe văduva lui Iancu-Vodă, Maria Paleologa, căreia, pentru a-și întreține viața ieī și a familiei rămase, regele-ī dăduse oare-care teritorii⁴.

La această dată, Anton Grecul, sluga Doamnei : „honestus Antonius Graecus, magnificae dominae Mariae Iankulina, terrarum Moldaviae quondam Palatinae, famulus“, oferă să jure că nu i-a rămas dator, cum pretinde ieā, cu doi-spre-zece florini. Doamna nefiind reprezentată, tribunalul advocațial închide afacerea⁵.

Un Grec din Siret, Emanuil, fiind ucis noaptea

¹ *Ibid.*

² *Ibid.*

³ *Ibid.*, pp. 1171-2.

⁴ Hurmuzaki, XI, Prefața.

⁵ *Advocatia*, 1584-8, p. 72.

în Lemberg, moștenitorii săi capătă de la rege scrisori, cu data de Grodno, 31 Maiu, și recunosc apoi, la 25 Iunie, înaintea consulilor că au primit întreaga moștenire, compusă din 835 de ughi și mobile („suppellex“). Declarația se face înaintea Grecilor stabiliți în Lemberg, Procopie Syropulo din Candia, Anton Confortino, Constantinopolitan, Bernard Gambili din Rodos, Kokoli Kaliota, Cretan, Fante Grelti („Fantii Grelti“), Candiot și iel, și Ioan „Affendik“ (Aphendikos). Înaintea acestor nume se pomenește ca întâiu martur „dominus Philippus, magnificae dominae Ian kulina filius“. Acest Filip, fiul Doamnei, iera născut din altă căsătorie decît cea cu Iancu și-l vom mai întilni adesea în aceste studii. Dar Maria însăși pune sechestrul pe averea lui Emanuil, pentru o datorie de o mie de taleri vechi, la 10 Februar 1586 ¹.

La 7 Mart din anul 1587, Doamna Maria, reprezentată prin Stanislav de Romulin, servitorul icî („famulus ipsius“), aflînd că „Panasz Syma, zis Grecul“, din Bogniany, negustor, a primit niște vin de Malvazia, își exprimă bănuiala că acel vin ar fi trimis de vameșul de Iași („teloneator de Jassy“), Sima Worsi („Warszy“) și, pentru a se asigura—Sima datorită Mariii, cu sinet, 15.000 de taleri — îi cere să jure Vineri după Paștile „rutene“ dacă are sau a avut vre-o dată legături comerciale cu datornicul icî. Iea sechestruse lui Panasz patru „celaria“ de malvazie.

Panasz își stabili garanți că va face jurămîntul, dar iel nu se prezintă pentru aceasta decît la 2 Maiu.

¹ *Consularia*, XII, pp. 536—7; *Advocatia*, 1584—8, pp. 256—7.

Văzîndu-l hotărît a tăgădui, Stanislav îi cruță oste-neala jurămîntului solemn, cu cele două degete ridicate în sus ².

Doamna făcea comerț pentru a trăi. Ast-fel, iea dădu suma de o mie de florini de aur, „pentru a cumpăra oare-care mărfuri în provinciile Turcii“ („in terris Turciae“), lui Leon Grecul din Candia. La socoteală Grecul restituî capitalul, dar nu împărți drept cîștigul. La 28 Iulie, Doamna numia în locuința sa de piatră, închiriată de la Barbara Lorencowa, locuință aflătoare „în piața din Lemberg spre Nord“ („in circulo civitatis eiusdem leopoliensis, versus septentrionem“), ca procurator al său pentru proces pe Grecul Mihail „Missiro“, care și iel trecea puterile căpătate lu Adam Kalinowski. În acest proces intervin martorii „Kokoli Kalota“ (cf. numele boierului Calotă din Muntenia) și Barbarigo, ambii „Greci“ din Candia, precum și Marc Langis, Grec din Lemberg ¹.

La 19 April 1584, și apoi în 1585, apare „Emiliana, fiica legitimă a lui Iancu-Vodă“ : „generosa Omeliana, filia magnifici olim Iankola Palatini Moldaviae, legitima“. Această Emiliană nu ie numărată însă printre surorile pe care le recunoaște mai tîrziu fiul mai mic al Sasului, Bogdan. Probabil că, de și i se dă calificația de legitimă, Emiliană iera numai fiica Doamnei, sora lui Filip, menționat înainte.

La 23 Maiu 1585, în puterea unui sinet din Lemberg, 19 April 1584, consuliî acordă Emilianeî dreptul de a pune sechestru pentru suma de 1300 de florini

¹ *Consularia, l. c.*, pp. 822, 892—3.

² *Civilia, XVI*, pp. 699—70 v°, 702—3, 898—9.

poloni pe averea lui Choma Babicz și a soției acestuia Ana ¹.

Pentru aceeași afacere, la 27 Iunie, Andrei Moszczicki, plenipotențiarul Emilianei, chiamă în judecată pe un Lembergez, anume Sienko Lucki. Acesta se prezintă la 1-iulie următor, și procesul se pertractează în ședințele tribunalului consular din 4, 6, 18 Iulie. Sentința se dă abia la 2 Septembrie, și ie defavorabilă Emilianei: Sienko fusese numai, ca nepot, epitropisitul lui Choma, și deci averea lui nu poate fi urmărită pentru datoria unchiului. Emiliana, nemulțămită, face însă apel la rege, și i se fixează un termen.

La 3 Octombrie, în fine, afacerea se mîntuie prin bună învoială: din moștenirea lui Choma, Emiliana obține casa și grădina din Lemberg, iar nepotul păstrează numai o „instita“. Restul sumei creditate rămîne să-l urmărească Domnița de la alții ².

Maria continuă în acest timp reclamațiile sale pentru datoria lui Vorsi. Acesta trimisese la Lemberg pentru afacerile sale de negoț pe fiul său Constantin și pe agentul Cristofor Negri. Pe cînd aceștia se găsea în oraș, Sima Vorsi, bătrînul, fu arestat de Petru-Vodă și dezbrăcat de averea sa („in confiscandis scilicet suis omnibus bonis et in sui captivacione subsequenti“). Aflînd de aceasta, Doamna strînse din scurt pe Constantin, și acesta, care știa că sinetul lui Sima iera dat și în numele celor trei fii: iel, Constantin, Hector, cel mai mare, personagiu

¹ *Consularia*, XII, pp. 905, 1390—2.

² *Consularia*, XII, pp. 943—4, 949—52, 955—9, 962—6, 971—3, 1018—9.

amestecat adesea în istoria noastră, și Antonachi, mort înainte de 1590, căzu la învoială cu creditoarea, plătindu-i de o cam dată în mărfuri suma de 2.000 de taleri din totalul de 15.000. Restul trebuia să-l plătească familia mai târziu, în rate și, pentru a îndupleca pe Sima, Constantin ceru sinetul grec din 1582 ca să i-l arăte, în Moldova. De față cu câte-va persoane de încredere — lucrul se petrecea în taină, pentru a nu se face zvon — Maria i-l încredință, fără a i se restitui pe urmă hîrtia sa și a i se plăti complect banii. De altmintrelea, Sima murise în interval.

La 23 Mai 1590, Maria, care făcuse, prin State Spătarul („per nobilem Stati Spadaro“), procurator al său pe sindicul Lembergului, citează pe frații Hector și Constantin, și pe factorul lui Sima, înaintea Consulilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceștia trimeseră (la 26) procesul tribunalului civil, înaintea căruia se prezintă la 2 Iunie. Maria arată scrisorile, din 19 Februar 1585, prin care regele Poloniei o lua supt protecția sa, scutind-o de orică- altă jurisdicție în afacerile ei :

Stephanus... Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis quia nos, precibus certorum consiliariorum nostrorum pro Magnifica Maria, Ianculae olim Palatini Walachiae relicta vidua, ad nos factis adducti, memoratam Mariam Ianculinam in patrocinium et protectionem nostram regiam suscipiendam esse duximus, quemadmodum suscipimus presentibus, volentes ut nullus iudicum et magistratum regni nostri, cuiuscunque status et conditionis fuerit, in ea iurisdictionem suam extendant, sive quocunque pretextu molestiam exhibeat, a quorum omnium iurisdictione illam eximimus et iurisdictioni duntaxat nostrae propriae eam relinquimus. Ita ut memorata Maria Ianculina in omnibus et singulis

causis eidem per quascunque personas quocunque pretextu institutis et instituendis non alibi quam coram nobis et iudicio nostro respondere atque sese, quocunque nomine impetita, iustificare teneatur. Nos vero cuilibet de ea conjuerenti iustitiam debitam sumus administraturi. Quare omnibus in universum officialibus et magistratibus regni nostri mandamus ut a iudicanda saepedicta Maria Iankulina abstineant, sed eam in omnibus causis ipsius ad nos remittant atque presenti prerogativa a nobis concessa uti et gaudere libere patiantur. Facturae Fidelitates Vestrae pro gratia nostra officiorum suorum debito. In cuius rei fidem et testimonium praesentes manu nostra subscripsimus et sigillo muniri mandavimus. Datum Warsaviae, die 19 mensis Februarii, anno Domini 1585, regni vero nostri nono.

Stephanus Rex.

P. Sczerbicz.

După stăruința reginei Ana, Sigismund al III-lea, noul rege, întărise acest privilegiu al predecesorului său (5 August 1588):

Sigismundus... Significamus presentibus litteris nostris quorum interest universis et singulis quia nos ad intercessionem Serenissimae principis, dominae Annae, reginae, materterae nostrae carissimae, magnificam Mariam, Iankulae, olim Palatini Walachiae, relictam viduam, in patrocinium et protectionem nostram regiam suscipiendam esse duximus... Datum Cracoviae, die quinto mensis Augusti, anno 1588, regni nostri anno primo.

Sigismundus rex.

Christophorus Ilmanowsky.

În această ședință cei trei reclamanți trebuiră să numească un garant că nu vor trece „în Mólдова sau aiurea“, și acel garant fu Constantin Corniact ¹. Dar la 4 Iunie o decizie analoagă fu luată și pentru

¹ *Consularia*, XIII, pp. 984 și urm., 1004—5; *Civilia*, XVII, pp. 1173 și urm.

Doamnă, care făcu apel la rege, ceia ce aduse pe frații Vorsi și pe Negri a se plînge că, ținându-li-se mărfurile în loc, sufăr o pagubă de 20.000 de galbeni („aurei“) ¹.

La 4 Iulie, regele decidea că Maria va prezenta cauție numai pentru cheltuielile de judecată, și o nouă audiență avu loc la 16 ale Junii. O nouă șicană a adversarilor sili atunci pe Doamnă să se adreseze iarăși regelui, cu toate protestările acestora că li se împiedecă importantele afaceri ce aū „în felurite locuri, precum la Roma, Veneția, Ancona, Cipru și la Constantinopol“ (21 Iulie) ².

Urmă o lungă zăbavă, până în Decembre. Maria căpătă de la Petru-Vodă o poruncă prin care i se recunoștea dreptul, dar frații Vorsi nu se mai aflău în Moldova, ci trecuse iarăși, data aceasta cu averi cu tot, la Lemberg. Regele Sigismund ordonă la 25 Octombore orășenilor să facă dreptate Mariii, și aceste nouă scrisori fură înfățișate tribunalului civil la 1-iū Decembre :

Sigismundus.... Famatis... Intelleximus... Mariam... vocasse in ius... Hectorem et Constantinum... occasione certi debiti, videlicet tredecem millium talerorum; in qua causa, etsi illa iam Palatini Moldaviae decretum, quod nobis authentice exhibitum est, pro parte sua obtinuit, sed, absentibus in Moldavia praedicti Simae Warsis successoribus, qui Leopolim inde cum bonis suis commigrasse dicuntur, mandamus serio... ut promptam et celerem iuris ordine praedictae lankuline ministrent iustitiam ?....

Abia la 5 Decembre, după o audiență inutilă, se

¹ *Civilia*, l. c., pp. 1180-2.

² *Ibid.*, pp. 1301-8, 1305-7.

³ *Ibid.*, pp. 1571-2.

ascultară marturii. Cel d'întăiu, Gașpar Przewdziecki, scabin din Lemberg, expuse ca la iscălirea sinetului Constantin *învăța la iel, la școală* și avea numai patru-spre-zece pe cincî-spre-zece ani :

...Sub ipsius scholae leopoliensis regimine dictus Constantinus in anno domini 86 et 87 scholam pusillus frequentavit fuitque tum temporis annorum quatuordecim vel quindecim....

Succesorul lui Gașpar, Adam Brzezins (de Brzesc), rectorul de atunci al școlii, confirmă acest lucru, adăugînd că și supt el Constantin a urmat la școală, învățînd „artes humaniores“. După un al treilea martur, care spune aceleași lucruri, al patrulea, Wolfgang Scholz, expune că tînărul fusese adus la Lemberg de Simon Massari, „care i-a luat gazdă la mama sa, pentru a merge la școală“ („qui ipsi hospiciūm apud matrem suam conduxit; ille vero scholam minorennis frequentabat“).

Din partea Mariii, unul arată că a tradus după o copie, din grecește în latinește, sinetul. Ginerel Doamnei, Anton Catacallo, declară că a văzut originalul, dar că, la întorsul dintr'o călătorie la Lublin, i se spuse de Maria că l-a cedat conform învoielii. Andrei da Milo spune, întărind spusele lui Anton în această privință, că Negri a recunoscut într'o conversație particulară cuprinsul învoielii, cuprins pe care ar fi gata a-l mărturisi supt jurămînt. Andrei Achelli arată că, oînd, acum trei ani, în Moldova, a vorbit în privința afacerii cu Vorsi, iar, întors la Lemberg, a aflat de la Bernard Gambik și de la unchiul său Gavril Achelli despre convenția încheiată: își aduce aminte

și de locul unde a vorbit cu ică: „înnaintea caselor de piatră ale lui Constantin Corniact“¹.

Alți marturi se ascultă în ședința de la 7 Decembrie. Vedem pe da Milo expunînd că a fost de față la moartea lui Sima, întîmplată de un an și două luni, pe Confortino care, întărind socoteala, spune că a auzit numai de această moarte.

Mai apar Filip Antonides, fiul mai mare al Doamnei („Philipus Antonides..., actricis legitimus filius, ex primo matrimonio susceptus“), Stanislav Spătarul („Stanislaus... Spatari..., famulus“), Mihaï Pagudi, fiul unei surori a Mariii, măritată cu Mihail Palamede („Michaelem autem Pagudi, ex sorore actricis, quae nupsit Michaëii Palamide esse nepotem“). Ie, cum vom vedea, tatăl Cretanului Gheorghe Palamede, istoricul-poet, care a cîntat în versuri prozaice cariera de învingător a lui Mihaï Voevod².

La 15 Decembre, tribunalul împarte în două afacerea : procesul cu toată familia (adecă și cu Hector) pentru 15.000 de taleri și cel cu Constantin și Negri pentru suma însemnată în sinet. Se va judeca întâiu aceasta din urmă³.

Din motive deosebite, ambele părți protestară, și, în ședința de la 17, se învoi de judecatori apelul la rege. Natural că de aici înnainte procesul nu se mai poate urmări după actele din Lemberg⁴.

La 2 Iunie din același an 1590, Filip, Stati Spătarul, calificat data aceasta de „casnic“ („familiaris“).

¹ *Civilia*, XVII, pp. 1576 și urm.

² *Ibid.*, p. 1585 și urm.

³ *Ibid.*, pp. 1600—2.

⁴ *Ibid.*, pp. 1602—3.

și Anton Catacallo, devenit ginerele văduvei lui Iancu-Vodă („Antonius, magnificae Mariae magnifici olim Iankulae, Palatini Moldaviae, relictiae, gener“), certifică înaintea consulilor că un Constantin Pandolli și Nicolae Zuppa, veniți la Lemberg pentru negoț, sînt boieri din București, și cel d'întăiu „rudă a episcopului din acel oraș“, așa încît nu ie nimic de temut din partea lor, cu prilejul războiului început de Turci.

...Sibi optime constare honestos Constantinum Pandolli atque Nicolaum Zuppa, hactenus Leopoli negotiationis exercendae causa commorantes, de Moldavia esse oriundos civitatisque ibidem Bukorest vocatae incolas, alterum episcopi illius loci consanguineum, alterum genere inter suos facile primum, cuius necessarii generoso domino Lasez [Albert Lacki] (cuius etiam intercessio ad ipsos libere dimittendos accersit) humanitatis omnia genera atque benevolentiae non exigua signa exhibuerunt talesque esse homines a quibus nihil periculi hoc periculoso et trepidatione pleno ab imanitate Turcarum imperatoris tempore vereri debere¹...

Iar, la 21 Iulie, Baltazar Gnieznienski, meșter de săbii din Lemberg, împrumută de la Doamna lui Iancu, pe termen de un an, suma de 200 de florini, pentru care zălogește o casă, în care până la plată se va putea muta Maria saŭ va putea-o închiria².

Adese-orî am întîlnit până aici ca un fel de slugă-prieten al familiei înstrăinate a lui Iancu pe Stanislav saŭ Stati Spătarul. În 1592, la 18 Februar, iel recunoaște, în numele Mariii, că Gheorghe Paczo a plătit o datorie de o mie de florini, în cifră rotundă³. De numele acestui boierinaș se leagă un act de antise-

¹ *Consularia*, XIII, p. 1017.

² *Ibid.*, pp. 1130-1.

³ *Ibid.*, XIV, p. 1085.

mitism barbar, săvîrșit de un Romîn în Lemberg, pe acele timpuri depărtate.

Anghel, fiul lui Stanislav „Vornicul“, sparse, lăsînd să cază de la o fereastă o țiglă, capul Evreului Bieniass sau Veniamin, din Lemberg, care căzu jos ameuțit și fu în primejdie de moarte. Prin Mart, comediosul Anghel fu arestat, după cererea lui Israel Samuiloviçi, ginerele bătrînului rînit.

Marturii fură ascultați la 5 Mart. „Cinstitul Anghel din Moldova“ stătea în casa moștenitorilor lui Iodoc Glac. fost consul al Lembergului. Cînd săvîrși isprava, iel purta, spune un martur. „o haină albă, zisă *supan*“, și avea pe cap o căciulă roșă („*purpureus pileus*“) sau un „*calpac* de postav brunatin“ („*kolpac bronatinny in caput*“) ¹.

Tribunalul fu pârtenitor pentru Stanislav și fiul său. Mărturiile fură găsite tîrzii și puțin precise, și Anghel fu invitat, în ședința din Septembrie, să jure că nu iera iel tînărul — „*adolescentulus*“ — cu căciulă roșă și haină albă, care apăru la fereastă pentru a lăsa să cadă țigla antisemitică ².

Evreul apelă la rege, dar acesta se mulțămîi să ordone în 1593. jurămîntul din partea lui Anghel, care fusese de multă vreme liberat pe cauție. Afacerea se mîntui cu acest jurămînt, și rînitul rămîine cu paguba, pe care o prețuia la 400 de florini ³.

La 13 Maiu 1592, un mandatarîu al lui Aron-Vodă

¹ *Civilla*, XVIII, pp. 602 și urm., 1045 și urm.

² *Ibid.*, pp. 1045-8 și urm., 1107 și urm., 1158 și urm., 1165-7. 1172-3.

³ *Ibid.*, pp. 1448-9.

prezintă la Lemberg două reclamații, care interesează amîndouă istoria lui Iancu-Vodă și a familiei sale.

Trimesul se chiamă Nicolae Neuridis Domestikos, fostul agent de comerț al Coressilor. Iel acuză întâi pe Catacallo, ginerele Doamnei, de la care reclamă: 1250 de taleri, „o altă sumă pentru felurite lucruri și mărfuri“, 40 de taleri, fiind-că garantase pentru Pero, care trecuse pe credit prin vamă patru sute de piei (avem decî un tarif din cele ale vămii moldovenești din secolul al XVI-lea), apoi „o sumă de bani, care-l privește, primită de Anton de la Palamed Grecul“, numit mai departe Mihaî „Salaca Palamida“ din Rodos. Pentru a proba dreptul acestei din urmă reclamații, Neuridis cita o „quietacio generalis“ între dînsul și Mihaî, confirmată de magistrații anconitani („Ancene“) ¹.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La 15 Maiu, Anton Catacallo, care tăgăduia aceste datorii, fu învitat să jure; ceia ce făcînd, scapă ².

Dar tot la 13 Maiu, același Neuridis chema în judecată pe moștenitorii lui Stanislav Scholcz, menționat mai sus. Spre a-și sprijini pretențiile, iel înfațișă o scrisoare a lui Aron-Vodă și a boierilor săi, dată din Iași, 28 Februar precedent, prin care se expunea următoarele: Nicolae, tatăl mandatarului din 1592, fusese Mare-Vameș al Moldovei în 1581 și ținuse vama până la 15 August din anul următor, S. Măria Mare, cînd se lua vămile și se începeau arenzile, căci anul financiar pornia de atunci. Conform obiceiului, Marele-Vameș iera în același timp și un fel

¹ *Consularia*, XIV, pp. 1265-6.

² *Ibid.*, p. 1291.

de Mare-Negustor al Voevodului, însărcinat cu comanda acestuia în străinătate. Între dînsul și Domn iera totdeauna, de alt-fel, un compt deschis, și în Moldova arenda se mîncea dese ori cu anticipație de șeful Statului. Luxosul Iancu-Vodă puse pe Vameș să-i facă o cutie de argint, foarte scumpă, al cărei preț trebuia scos pe urmă din arenda vămilor pe 1582-3. Dar Neuridis tatăl nu funcționează decît două săptămîni din acest nou exercițiu financiar, căci Iancu pierdu tronul, oficial, la 1^{ia} Septembrie 1582. Venind noul Domn, Petru Șchiopul, Neuridis fu silit a plăti toată arenda : 40,000 de taleri. Aron și boierii cred deci că s'ar cuveni ca moștenitorul fostului vameș, păgubit odată din pricina lui Iancu, să nu piardă și averea din Lemberg, depusă la Scholcz și sechestrată odinioară ca aparținînd Domnului-tăiat ¹.

Nos Aaron, Dei gratia princeps Moldaviae, necnon universi et singuli primarii Valachiae, consiliarii Illustrissimi domini Aaroni[s], moderni principis, domini nostri clementissimi, universis et singulis quorum interest ac intererit et ad quoscunque presentium harum litterarum nostrarum notitia pervenerit, serenissimis imperatoribus, illustribus principibus, reverendissimis ac reverendis, illustribus ac magnificis, generosis et nobilibus ac urbium, civitatum, oppidorum et quorumcumque locorum ac communitatum rectoribus, burgimagistris, consilibus, necnon portu[u]m, pontium et passuum quorumvis custodibus et aliis quibuslibet, qui presentibus requisiti fuerint, cuiuscunque status et gradus, ordinis, conditionis et preeminentie existant, salutem, benevolentiam et gratiam nostram cum omni boni incremento. Notum testatumque facimus, posteaquam harum exhibitor, generosus ac nobilis vir dominus Nicolaus Domesticus Neuridi, qui in anno 158 primo (*sic*), gubernatore

¹ *Ibid.*, pp. 1266 și urm.

provinciae Iankula existente, eiusdem generalis teloneator fuit, homo spectate vitae et singularis pietatis confectus, exacto eiusdem tempore, quod in decimum quintum augusti diem consueto more incidebat, de universo prefato sufficientem reddidit rationem ac per omnia ei satisfecit. Cuius telonei cum ea sit ratio ut generalis existens teloneator omnia quaecunque illi demandantur in usum proprium existentis Palatini curet, ita et huic accidit, cui sub finem fere telonei primi Iankula demandaverat curare elaborandam cistam argenteam. Itaque eius ratio in coemendum in sequenti anni telonium, siquidem per omnia Iankule satisfecit, incidere debebat, sed, posteaquam vix dimidium unius mensis, coempto insequentis anno telonio, praefuit (nam primo septembris Iankula gubernatione cecidit) atque praefatus generosus Nicolaus Domesticus Neuridi pro insequentis anni telonio Illustrissimo Petro, antecessori nostro, satisfacere coactus est, — qui ab ipso vi et violenter quadraginta millia talerorum accepit; nos, quia honestissima consuetudo vitae et rerum hominis, uti et ceteros provincie incolas, pro tunc non latuit, nec etiam nunc latet, ultra pietati et amori nostro erga ipsum indulgentes ingenui, salva fide et conscientia, presentibus fatemur ac testamur bona ipsius, quoquomodo in Polonia, praesertim Leopoli, habuit et habet, nihil quidquam cum bonis Iankulae communia habuisse atque habere rerum, legitima ac perpetuo iure ipsius propria esse. Quocirca rogamus omnes et singulos, velint huic testimonio nostro certam et indubiam fidem adhibere ac bona ipsius omnia salvo Iankule credita ab aresto quietare eaque prefato generoso Nicolao Neuridi, uti vero ac legitimo heredi, integra gratiose restituere ac restitui curare. Facient in hoc Dominationes Vestre rem et sua pietate et iustitia sancta dignissimam. Atque nos id ipsum de omnibus et singulis benevole demereri studebimus. In cuius rei fidem ac testimonium sigillum nostrum et consiliariorum nostrorum presentibus est appressum manibusque propriis subscriptum. Datum Iasiae, die 28 mensis Februarii, anno 159 secundo. Aaron, princeps Moldaviae. — Angielton [Agathon], de Roman episcopus, Nicolaus, de Soczawa archiepiscopus, Georgius, de Radoweze episcopus, Barladan canclerze [Logofát],

Buckul [Bucium] marschalcus [Vornic], Andreas, dux militum [Hatman], Ioannes marschalcus [Vornic], Ioannes tesararius, Pankrati referendarius (?), Petrus dapifer [Stolnic], Georgius vice-cancellarius [logofăt al doilea], Georgius exactor, iudex sive advocatus [de Iassi] cum duodecim scabinis ¹.

Neuridis fiul măi aducea cu sine și niște socoteli ale lui Scholcz, din 1582 și 1585, un sinet pentru șapte sute de taleri, dat de *Christofor Scholcz*, la 10 Maiü 1581, un altul pentru 1401 florini și 20 de groși de la răposatul Hans Alupek, din Lemberg. Iel exhibează în stîrșit, în forma autenticată de castelanelul de Lemberg în 1592, — după cererea lui Ioan, „alias Dzano“, fratele poate al lui Nicolae, — actul prin care Filip, cardinal de Sant' Angelo, camerariü papal, declară că Nicolae Neuridis Chiotul se coboară din familia Giustiriani, vechii dinastii genoveji ai in-sulei. Aceasta o mărturisesc membrii în viață ai familiei: Benedict Giustiniani, cardinal de San-Giorgio, Gian-Battista, fiul lui Anton, Gavril și Cristofor (Roma, 1587, 17 Ianuar).

Compărînd, la 14 Maiü, cei doi tutori ai moștenitorilor lui Stanislav Scholcz prezintară și ici o sumă de acte, între care unul de la agentul tînărului Neuridis, „Constanti Bresa“, și amintiră că Scholcz a fost cînd-va scutit de a plăti pentru Iancu, ca garant, cei 650 de florini, împrumutați de Manuil de la Evreul Isac Nachmanowicz, saü măcar dobînda pentru acești bani, cari trec în sama regelui ².

¹ Cf. Iorga, *Regeste de documente interne din secolul al XVI-lea, pentru a servi la întrebuiințarea volumului XI din Colecția Hurmuzaki* (suft presă), p. 904.

² *Consularia*, XIV, p. 1278 și urm.

Dar la 15, chemat în grabă de scrisori ale lui Aron-Vodă, Neuridis fu redus să ceară o amânare, care, nefiind admisă, iel face apel la rege ¹.

În 1594, la 21 Februar, Gniezniensky plătește Mariii cei două sute de florini ce împrumutase de la dînsa, și i se dă chitanță la 21 Fevruar, de Filip, fiul lui Anton („Philippus Antonii“) și al Doamnei ².

În 1595, întîlnim de mai multe ori în Actele tribunalului advocațial și celui civil numele lui Catacallo.

Dar încă din 1593 Doamna Maria fugise în Apus, de unde trecu la Constantinopol, în ispititoarea și periculoasa vînătoare pentru Domnie. Una din fetele sale deveni la Veneția o *signora Zane*, iar fiul său Bogdan nu ajunsese nici-o-dată să ocupe un tron în principate și muri ca sangiac prin Asia ³.

Maria rămase în Orient, și ultimul act din Lemberg relativ la dînsa ie din 9 Septembrie 1598. La această dată, o altă fată a ieii din întăia căsătorie, Chrisafina, care se numește totuși fiica lui Iancu-Vodă: „generosa Chrisaphina, filia olim Illustrissimi et magnifici domini Iankula, Pallatini quondam valachiensis“, dă mamei sale, după moartea soțului ieii Anton Catacallo („consors vero olim nobilis Antonii Cathacalo Graeci, incolae leopoliensis, relicta vidua“), o procură, în numele-î propriu și al fetelor ce avuse cu Catacallo, anume Ana și Margareta. Chrisafina autoriză pe Maria, pe „prea-iubită sa mamă Maria-lankulina“, săi administreze imobilele din Chio, rămase, de sigur, de la Catacallo, și, în special, două

¹ *Ibid.*, p. 1290.

² *Ibid.*, XV, p. 220.

³ *V. An. Ac. Rom.*, XIX, p. 251 și urm.

case de piatră ce posedă în această insulă, săculeagă ori-ce datorii față de răposatul Anton și să încaseze un depozit făcut la Gheorghe Grămăticul din Galata: „nobilis ac famatus Georgius Grammaticus, Grecus, civis Galatensis“¹.

Am povestit aiurea² cariera lui Bogdan Sasul, ce deveni întâiu un șarlatan, care-și luă un nume străin, și sfirși ca un renegat, ca un „lepădat de lege“, cum se zice pe românește. De sigur, că, un timp, viața Mariii se confundă cu a netrebnicului ică fiu, pe care se luptase atîta pentru a-l face stăpînitor de oameni.

VI

Să ne întoarcem acum în urmă pentru a urmări, în decursul anilor străbătuți până acum pentru reconstituirea vieții acestei familii exilate, relațiile obișnuite, de toate zilele, între Moldova, mai ales, și marele emporiu polon de la Sud. În această expunere cetitorii vor întîlni adesea nume cu care i-aū famili-arizat cetirea paginelor următoare:

În 1583, Lupu („Lupo“) căraușul din Iași („Iassi“) are un proces cu negustorul turc Sinan din Silistra, căruia-i dusesese în Iași oare-care mărfuri, de sigur încărcate la Lemberg. Sinan nu voiă să facă plata, pe temeiul că o parte din acele mărfi nu-i aparțineau, ci fusese ale Turcului Kiemali din Rusciuc („Vrusczuk“), mort în Lemberg. Din contra, Lupu zicea că învoiala o făcuse numai cu Sinan. Tribunalul condamnă pe acest Turc, învoindu-i însă să icie, pentru a se despăgubi, doi-spre-zece taleri din moștenirea răposatului său compatriot. Ca marturi fusese înfățișati Ioan

¹ *Advocatialia*, XI, pp. 1416-7.

² V. nota penultimă.

„Neophitus“ din Cameniță și Zadig („Sadik“), „negustor ture“¹.

În 1585 se menționează Grecul Andrei da Milo, din Galata².

La 16 Februar din acest an, dăm de un personaj care, pe timpul când Petru Șchiopul, fugar, își petrecea ultimii ani în Tirol, servi ca agent politic și ca om de afaceri al Voevodului la Constantinopol și în alte părți din Orient. Procuratorii lui Bostan Armeanul din Cesarea („providi Bosztani Armeni, de civitate turcica Kaisaro nuncupata“) recunosc testamentul unui conațional, Serhi, „din orașul Sithia în Grecia“ („de civitate Sitlia, in Grecia consistente“)³.

O afacere pertractată înaintea Consulilor în acest an ne trimete la evenimentele petrecute în Muntenia. Aici, cum se știe, Curteanul francez Cercel, aflînd că ie mazilit de Sultanul, trecu granița, cu banii și ostașii săi, cari, aceștia din urmă, nu-l împiedecară de a fi despoiat și închis în castelul de la Ilust, din ordinul puțin scrupuloșilor tutori ai viitorului năîng Sigismund Báthory.

Deci, ca un corolar al acestor evenimente, găsim, la 17 Iunie, declarația lui Petru Prusinowski, *cubiculariu* regal polon și reprezentant al Curtenilor lui Ștefan: Albert Lonay, Ștefan Lepszeny și Vlasie Havasely, că are scrisori regale privitoare la Ana, soția Munteanului („moldavi“) Gheorghe Balaș („Balas“). Scrisorile acestea, datate din Niepolomice, 2 Iunie, arătau că se dăduse Curtenilor pomeniți tot ce ar po-

¹ *Consularia*, XI, p. 992.

² *Advocatia*, 1584-8, pp. 37-8.

³ *Consularia*, XII, p. 40.

seda fugarul în Polonia, averea lui fiind acum fără stăpîn. Se găsisse deocamdată un potir de aur la Czenstochow și se aflase că la Ana sînt cinci cai turcești, cari trebuie încredințați aducătorului.

Stephanus... rex... universis... Quascunque res Petrus, Patinus Transalpinæ Moldaviæ, in regno nostro habebat, eas, postquam ille profugisset, tanquam desertas et legitimo domino carentes, donavimus servitoribus nostris Alberto Lunay, Stephano Lepszenii et Blasio Havasely; paucissimæ illæ fuisse dicuntur: calix unus aureus, qui, ab illo Czestochoviam destinatus, eodem iussu nostro traditus est, certis præterea quibusdam in locis quinque illius equi esse dicuntur. Eos volumus, etc. Datum, etc.

Ana se apără zicînd că bărbatul ieî, care cumpărase caii în Turcia și avea unul din ieî ca amanet de la nobilul polon Martin Lubienieczki, i-i trimesese prin rîndașul Stanciu Românul, pentru a-i vinde iea și a se hrăni cu copiii. Balaș o lăsase de multă vreme și acum îi oferia și alte daruri dacă ar consimți să se despartă, căci în Țara-Românească, de unde iel nu poate pleca, iea nu poate să vie, „fiind Leașcă“. Ana prezintă scrisorile care întovărășise darul cailor, datate din Tîrgoviște, 6 April, — „cînd nu iera nici o tulburare“, zice Stanciu, „și Petru domnia cu pace“, — și adresate soției și fratelui acesteia, Isaia, doctor în teologie și călugăr dominican.

...Ostendit [Anna] literas mariti sui Georgii ex Moldavia, de civitate Targovitze, sub dato sexta die Aprilis, anno presentis, partim ad se uxorem, partim etiam ad prefatum religiosum Isaiam doctorem, cognatum suum, scriptas, quibus scilicet literis maritus eius prefatus significat quod ad eius et liberorum sustentationem victus per duos famulos mittit ei equos turcicos duos et tercium gradarium et quartam equam turcicam,

per generosum dominum Martinum Lubienieczky, Suae Regiae Maiestatis secretarium, apud eum, ut scribit, ibidem Moldaviae in summa certa debiti iuxta chirographum eius productum impignoratam, eandemque hic in regno pullo auctam, cum aliis rebus, offerens se plura quoque ei missurum, si tantum inter se et illum curaverit efficiendum divortium, quandoquidem ex illo dominio ait tuto se exire non posse, ipsa vero, Polona existens, locum ibi iuxta se non habeat. Iuxta quas mariti prefati literas statuit etiam ad officium presens famulum adhuc circa se presentem et equos prefatos curantem, dictum Stanczul Valachum, qui eosdem equos cum prefatis litteris et aliis rebus ad se adduxit. Is, comparens, per adhibitum interpretem providum Sienko Luczky, institorem, recognovit quia ipse, cum prefato Georgio de Turcia egressus, inde tales equos, cum eodem domino suo emptos, eduxit sub curaque sua habuit, perveniensque in Moldaviam, in hoc demum regnum ab ipso hero suo recta ad prefatam eam uxorem et liberos eius ablegatus, commissa ista et concredita pro illius et liberorum eorundem victu advexit et attulit. Quando autem cum iis equis, rebus et literis amittebatur de Moldavia, tunc temporis nullae turbationes erant in illa terra, sed Petrus adhuc Palatinus ibi interim tranquille presidebat....

Cu toată opunerea Anei, caii se sechestrează pe trei săptămîni, pînă cînd adecă Prusinovski va consulta pe cei ce-l trimesese și va aduce porunci de la Rege.

Dar *cubiculariul* măi dăduse de capăt și altor averi ale lui Cercel. Căci la 19 Iunie iel chemă în judecată pe Eufemia, văduva unui oare-care Sáva, care ar fi avînd la dînsa niște lucruri și trei sute de ruble moscovitice, rămase după moartea lui Apostoloni Grecul.

....Certas res et pecuniam moschoviticam, dziegi dictam, rublos trecentos, numeri moschovitici, morte Apostolonii Graeci ad nos et fiscum nostrum iure caduco devolutas....

Iera autorizat a face reclamația prin alte scrisori regale, din 9 Maiu.

La 15, același trimes regal, în puterea altor scrisori analoage, reclamă pentru Lepsze suma depusă de un Grec Sava la Apostoloni și aflătoare la moștenitorii lui Sava Fedorowicz. Iera o sumă de 300 „sexagenae monetae et numeri lithwanici“. Dar tutorii jură că n'aū la dînșii suma pomenită.

La 15 Iulie, Mihaï Kuzicz, pentru Lonay, și Nicolae Ianowicz, pentru Lepszeny și Havasely, înfațișează două scrisori regale, care, întemeindu-se pe mărturia unei slugi a lui Cercel aflătoare la Curte, declară caii ca averea lui Cercel și ordonă luarea lor de la Ana. Cu toate protestările ieī, biata femeie trebuie să-i încredințeze trimeșilor.

În aceeași zi, Prusinowski citează, tot pentru donația regală față de cei trei Curteni, pe Stanislav Scholcz. Acesta ar fi avînd la iel zece tece de cuțite („cultrorum vascula dicta liagy“) și 400 de florini, în cifră rotundă, precum și mărfuri ale lui Niccorosio („Nicoresio Graeco ex Moldavia“), atunci arestat în Ardeal, de sigur în suita lui Cercel („protunc in partibus Transylvaniae certas ob res capto et detento“). Stanislav asigură însă că are numai două piei verzi, comandate de Niccorosio („cutes alcium, zerosie dictas“), și încă a dat cu împrumut unui om al Grecului două-zece de florini. Cît despre averea lui Niccorosio, știe numai că a trecut-o la Ancona („audisse quod res omnes suas in Anconam transulerit“).

La 16 Iulie, același Prusinowski și Ianowicz anu-

lează procesul început contra moștenitorilor lui Sava Fedorowitz¹.

Mai avem, din 1585, o punere de sechestru (26 Iulie) din partea lui Mihail Palamida, „Grecul“², mențiunea cărăușului Roman Doctorowicz din Iași („Jasi“)³ și următoarea bucată, a doua privitoare la Romîni cari învață carte în Polonia. Petru Romînul din Iași („Jassy“) încredințează în Lemberg lui Grigore, consulul Sniatinului, un copil anume „Taifan“ pentru învățătură, dar copilul moare. Moartea se constată la 31 Ianuar.

Gregorius, consul Sniatinensis. Petrus Valachus de Iassy.

Coram Officio Advocatorum Leopoliensium veniens personaliter Gregorius, consul antiquus sniatynensis, palam libereque recognovit se accepisse de manibus honesti Petri Walachi de Iassy suae educationis puerum, Taifan dictum, quem sibi ab anni unius fluxu periisse asserebat. De quo quidem puero accepto idem Gregorius prefatum Petrum Valachum perpetuo quietavit⁴.

În 1586, se pomenesc Manuil Alfani („Arphani“), Andrei Damilo și Langis, un Turc din Anatolia și altul din Brussa⁵.

La 3 Ianuar, Sava și Telega, frați, din Iași, cari aduseseră lui Avram Evreul din Constantinopol niște *cuppe* de malvazie, recunosc o pagubă ce-i făcuse⁶.

La 29 Mart, Pătrașcu din Iași („de Jassy, Palatinatus Moldaviae“) acuză pe Mihaï „Palamida“, Grec din Lemberg, de atâtea ori pomenit până aici, că nu i-a

¹ *Ibid.*, pp. 137-40, 155-9, 172 și urm., 175-7.

² *Advocatialis*, 1584-8, p. 140.

³ *Ibid.*, pp. 29-30.

⁴ *Ibid.*, pp. 23-4.

⁵ *Ibid.*, pp. 278-9, 298-9, 300-1, 413.

⁶ *Ibid.*, p. 226.

plătit, după învoială, la Iași prețul pentru șapte „vase“ și jumătate de „vin moldovenesc“ („vini valachici“)¹.

La 22 Iulie plătește o datorie un Alexe („Alexa“) din Iași („Jassi“)².

La 24 Mai, Iosif, fiul lui Grigore, popei armenesc din Suceava, sechestrează averea, depusă la Tribunalul civil, a lui Emanuil de Siret („Sereczki Torg“), care trebuie să revie fratelui acestuia, Ștefan. Aceasta fiind-că iel, Iosif, zălogise la Emanuil, pentru 160 de taleri, un giuvaer în valoare de 600 de florini de aur³.

La 10 Septembrie, continuă procesul lui Pătrașcu în privința lui „Palamida“. De astă dată Moldoveanul pîrește pe Grec că a primit nouă „vase sau cupe“ („cuppas“) de vin moldovenesc, care făceau atunci (cu vre-o doi ani în urmă) 30 de florini vasul, pentru a le vinde. Din sumă, ar fi luat 107 florini, iar restul l-ar fi dat lui Pătrașcu, dar n'a făcut așa. Mihaï umblă în zădar să scape, spunind că vinul s'a vărsat în pivniță și că iera zălogit Doamnei Maria. Iel fu condamnat la 4 Octombrie, dar făcu apel la rege⁴.

Pătrașcu se mai întâlnește și după această dată numind un procurator și dînd o chitanță⁵.

În 1587, avem un nou proces al lui Mihaï Palamida, afaceri de-ale lui Catacallo, procesul dintre Mihaï „Warschani“, Grec din Candia, cu Mihaï „Cavavella“, din aceeași insulă⁶.

¹ *Ibid.*, p. 310.

² *Ibid.*, p. 395.

³ *Civilia*, XVI, p. 709.

⁴ *Ibid.*, pp. 906, 933-4, 936 și urm., 940 și urm., 942, 977 și urm., 981-2, 984-5.

⁵ *Advocatia*, 1584-8, pp. 448, 451.

⁶ *Civilia*, l. c., p. 1387; *Advocatia*, 1584-8, pp. 708-9, 771-3.

La 3 Ianuar, Ilko Dumaiowski, din oraşul „Kozlow“, recunoaşte că a fost plătit pentru o mică datorie de Andrei Românul, servul lui Ienachi Grecul, care garantase pentru un Crăciun („Kreczian“) şi mama sa ¹.

Puţin mai târziu, „Mihaî Grecul din Iaşi („Jassy“) pune un sechestrul².

Ienache Grecul, pomenit mai sus, iera Ienache Simon, „Negustorul“ Domnului Moldovei, şi tovarăşul său („in negociatione moldaviensis Palatini socius“) se numia Panasz Sima, un nume care nu ie nou pentru cititor. Acesta prezintă la 4 Mart un act datat din Iaşi, 14 Octombree 1586, prin care Sima Vorsi, Marele-Vameş, şi colegul său Batti sau Baptist Amorosos („Baplista Amorosos“) vînd „negustorului Ienachi“ două sute de vase de malvazie cu o sumă, din care se plătesc la faţa locului 8.000 de taleri vechi. Ca marturi se întîmpină: Gheorghe Melanchrenos, care redactează actul, Leoni Warschani, Candidot, iscălit prin Francisc de Orco (?), Alexandru Rali, Simon Massari, din Lemberg, iscălit prin Sebastian Montacuto şi David Evreul din Constantinopol. În această afacere ie amestecată, cum s'a văzut mai sus, şi Doamna Maria, un Evreu: Mardochay Cohen, Catacallo, şi se menţionează o scrisoare a cunoscutului Pero Galantha, dată din Galaţi, 9 Februar 1587³.

O rudă a Doamnei cred că iera Dimitrie „Paleo-[lo]go“ Grecul, care plăteşte în Iunie pe un serv al său polon, Matiaş Kozminowic ⁴.

¹ *Advocatia*, I. c., pp. 487-8.

² *Ibid.*, pp. 559-60.

³ *Civilia*, XVI, pp. 1140-3.

⁴ *Advocatia*, 1584-8, p. 630.

În Mart precedent, Bogdan din Camenița, fratele lui Iacob, acuză pe Gherman Românul din Iași („Jassy“) că vînduse acestuia din urmă niște morun („tria vasa carnis husinae“) stricat¹.

La 1^{ia} April, proces al lui Catacallo, care ducea mărfuri de la Hotin la Lemberg².

În aceeași zi, cărăușii Ignat „Woskoboinik“, Stoian „Bylina“ și Ioan „Przybiega“, din Iași („Jassy“), se îndatorează a aduce, pentru Leonard Warschani („Berschanae“), Grec, de la Hotin la Lemberg 25 de vase de malvazie, plătindu-li-se la fie-care opt florini și 22 $\frac{1}{2}$ groși³.

Un alt cărăuș din Iași („carausz de Jaszi“), Ioniță, „Iuwanicza“, se înfățișează, la 2 Septembrie, ca debitor, iel și fratele său Teodor, al unui Evreu din Constantinopol⁴.

Ioniță („Ianuczo“) și Stan, tot din Iași („Jassi“), cu tovarășii lor („socii“), cari aduseseră de la Reni („de Rhena civitate“) la Iași, pe pai-spre-zece care, 42 de vase de malvazie pentru Avram Gambais, Evreu constantinopolitan, își reclamă la 31 August plata, în sumă de 126 florini⁵.

A doua zi, Avram prezintă, pentru a scăpa de pîră, un act grec datat din Iași, 11 Iulie, prin care Sima Vorsi, Marele-Vameș, afirmă că, în puterea învoielii încheiate, s'a făcut plata. „Autoritatea Vameșului“, spune Evreul, „ie mare în acea țară, și iel ține loc de judecător în daraverile dintre negustori“.

¹ *Ibid.*, pp. 510-11.

² *Ibid.*, pp. 771-2.

³ *Ibid.*, pp. 772-3.

⁴ *Ibid.*, p. 686.

⁵ *Civiltia*, XVI, pp. 1264-5.

...Generalis teloneatoris moldaviensis, cuius nimirum magna est ibidem autoritas et qui in decidendis mercatorum causis iudicis locum obtinet....

Actul iera scris de notariul Vameşului, Mihaï „Cavalò“, și semnătura lui o recunosc Manuil Massapeta, Cristofor Negri și Gheorghe Melanchrenos. Avram susținea că datori îi fusese lui căraușii, cari i-ar fi plătit în boi la Lemberg un rest de 71 de taleri și jumătate, că ieși ar fi primit la plecarea din Iași o sumă de 13.000 de aspri, iar ce mai rămăsese aū luat la Iași, unde trebuiaū să aducă „patru vase și trei poloboace zise berbenițe, cu malvazie“ („quatuor vasis et tribus doliis, berbenice dictis, cum vino malmatico“).

Căraușii îngînaū că se înțelesese a fi plătiți cu prețul curent, și judecătorii, înțelegînd cam cît înțelegem noi acum din această complicată ceartă, deciseră să jure Avram. Acesta jură, după ce se încercase a scoate lui Ioniță o despăgubire de vre-o șei-zeci de florini pentru o „amforă“ cu untdelemn ce se spărsese „de scuturătura carului, cine știe cum“¹.

În Septembrie, un cărauș anume Onciul „Ryma“ face, la Lemberg, o datorie față de Procopie Syropulo Grecul².

Acesta din urmă are, în Octombrie, un proces cu Mihaï Barbarigo, în care figurează marturii Melanchrenos și Warszami și se prezintă o scrisoare din Galați (28 Iunie 1586), semnată de Warschami, Vincențiu Turiglia, Zaharia Ambrosio, Bernard Persiano, Iacob Prikoladis³.

¹ *Ibid.*, pp. 1265 și urm., 1267—8, 1269 și urm.

² *Advocatiaalia*, l. c., p. 693.

³ *Civilia*, XVI, pp. 1372—4.

În 1588, nou proces al lui Manuil Arfani, căsătorit cu fata lui Stecko Mowchowski, și altele ale lui da Milo și Catacallo¹.

La 17 Februar, „Chaberigt de Iassi, Armenus“, recunoaște o datorie față de Bogdan, alt Armean, din Cameniță².

Alt Armean din Iași, Vartic, fiul lui „Kirslow“, recunoaște că un Lembergez i-a plătit pentru niște postav „caragiū“ alb („pro staminibus panni karazia alba nuncupati“)³.

Avram, Bogdan, Vartic, „Iwanis Geronowic“, toți Armeni din Iași, recunosc că un Lembergez a plătit lui Petru Isaakowitz din Iași și lui Isaac Bogdan, fiul lui Vartic Agopșovicî din Suceava⁴.

Un Lembergez dă chitanță pentru 80 de „taleri, vulgo *lenki* dicti“, în monetă polonă, lui Iwanis Geronowic și lui Bogdan, fiul lui „Harzactor“ din Iași, „Romîni“⁵.

Mihaî Faurul din Iași, servul lui „Omud“ Romînul, recunoaște că a stricat pe cale unui Evreu din Constantinopol un „vas“ și „o jumătate de vas“ (*sic!*) cu malvazie⁶.

În luna următoare, căraușii („karausi“) din Iași: Ignat „Hostinar“, Stoian Munteanul („Multanus“) și Ivanco „Krybek“ recunosc o datorie față de Leoni Warschani („Berhano“), Grec⁷.

¹ *Advocatia*, 1584—8, pp. 798, 938 : *Civilia*, XVII. pp. 219, 265, 392—3, 1326—7, 1394—5, 1403—4.

² *Advocatia*, 1584—8, p. 779.

³ Pp. 779—80.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, pp. 780—1.

⁶ *Ibid.*, p. 781.

⁷ *Ibid.*, pp. 809—10.

În Iunie, mențione a călătoriei la Hotin, pentru vin, a unui asociat al lui Catacallo¹.

În Iulie, dau sinet, pentru o datorie, lui Manoli Masino, Grec, al cărui asociat, Ianuli, stătea la Iași, niște că-răuși din acest oraș, cari adusesse malvazie la Lem-berg, și anume: Marc „Tertatulos“ (Fîrtatul?), Maxim Lupu, Nichita („Mihita“) „Socaul“, Stan Munteanul („de Multania“), Grecul („Krecus“) și Iliăș. În cale, ieî stricase două „cupe“ de vin².

La 30 April, Choma Babic („Babić“) debitorul Emilianei, ie chemat în jûdecată de „Mariana Mol-doveanca“ („Valacha“), pentru a spune că iea n'a știut ce iera cuprins în cutia („scrinium“), ce fusese încredințată oare-cînd lui Choma de către fratele ieî Nicolae Paharnicul, ce mersese în călătorie „în țara nemțescă, și mai ales la Viena“ („in terra Germa-niae, specificae autem in civitatem Viennam“)³.

În același an, da Milo are un proces pentru niște malvazie⁴.

Tot în 1588, încă o mențione a lui „Petru saū Pătrașcu din Iași“, în calitate de creditor al unui Lembergez⁵.

VII

În 1590, menționea lui Constantin Corniact, fără nici un titlu.

La 19 Ianuar, Anton „Peccatoris“ și Mihai Pen-dicati, Greci din Lemberg, garantează pentru alți Greci din același oraș, „Membedisto Manulufos“ și Panta-

¹ *Ibid.*, p. 902.

² *Ibid.*, pp. 912—3.

³ *Civilita*, XVII, pp. 205—6.

⁴ V. mai sus, p. precedentă, nota 1.

⁵ *Ibid.*

leone Rosso, cari pleacă la Zamosc. Manuluffo, numit aiurea „Animbodistos“, are, în Maiă, un proces, în care se amestecă și un al treilea Grēc, Simon Simonides. Procesul continuă și în Iunie¹.

La 16 Iulie, un Cretan, negustor în Lemberg, apare cu un tãlmaciũ, înfãțișînd scrisori regale de liberã trecere pentru Grecii din Candia, supuși venețieni, ale cãror nume urmeazã: Niccorosio [Neuridis], Chozi, Gheorghe Domenego, „Leonhardin“ (Leoni?), Manuluffo, Zucco („Czucchus“), „Peccator“, Pantaleon [Rosso], Constantin [Neuridis?], Gravani, Praecari și Ianuli. Iei ar fi apucat calea obișnuitã, prin Moldova și Grecia, dar li se pãru periculoasã („cum per Walachiam et Turciam itinerum huius temporis difficultates transitum minus securum illis ostendant“) și pornesc deci cãtre casã prin Polonia-Micã, Imperiu și Veneția².

În fine, numele lui da Milo ie menționat iarãși în acest an.

În ziua de 5 Februar 1591, Andrei Piotrowski, trimesul cunoscutului Logofãt moldovean Luca Stroici, prezintã Consulilor scrisori polone de la Petru-Vodã Șchiopul (Iași, 21 Ianuar), adresate Lembergului, alte scrisori de la Stroici (Iași, 22 Ianuar) și scrisori adresate acestuia de spișerul, *aromataritul* Pavel din Lemberg: „Pawel aptekarz medik lwowski“ (22 Iulie 1589). Obiectul sosirii lui Andrei iera sã reclame contra lui Pavel, care, primind de la Stroici nouãspre-zece „cupe“ de vin moldovenesc pentru comerț pe sama Logofãtului, nu vroia sã-și deie sama.

¹ *Consularia*, XIII, pp. 711, 1049 și urm., 1051—2.

² *Ibid.*, pp. 919—20.

Pavel nu recunoaște tribunalul, pe cînd trimesul lui Stroici cere pentru stăpînul său „dreptatea grabnică ce se dă în Moldova supușilor regali“. Consuliile primesc a judeca, în puterea tratatelor („pacta“), menționate de Petru-Vodă în scrisoarea sa. Apelul la rege fu refuzat, pentru a nu șicana un străin, și spișterul obținu numai o amînare.

La 9 Februar, în a doua ședință, se pronunță atuncî sentința, pe care ambele părți o primiră¹.

În aceeași zi, se afla la Lemberg un ambasador domnesc, Ionașco Stețcovicî („nobilis et honestus Iwanasko Steckovic“), fiul namestnicului Ioan („Iwani Namiesnik“), și scabinii-jurați ai orașului îi cedează un imobil, ce se cuvenia lui Ioan².

Iar, la 11, Piotrowski și un alt mandatarîu al lui Luca Stroici recunosc că Pavel spișterul li-a plătit suma fixată de arbitri: de o parte, Dumitrașco Romînul din Iași și Ohan din Iași, Armean, iar, de alta, Matiaș, topitorul de zinc și Toma Tacik, Liovenî (Lembergeji)³.

În fine, la 1-iu April, se pronunță o hotărîre în procesul, cu un locuitor din Lemberg, al lui Petru [din Iași] Romînul, reprezentat de Leoni Warsami, cum știm, un Candiote⁴.

VIII

Se știe că între multele fete ale lui Alexandru Lăpușeanu iera una cu numele de Tofana sau Trofana, că aceasta trăi în Polonia după gonirea lui Bogdan-

¹ *Ibid.*, XIV, pp. 65—70, 97—100.

² *Ibid.*, pp. 99—100.

³ *Ibid.*, pp. 102-3.

⁴ *Ibid.*, p. 287.

Vodă, fratele ieii (1571), că se mărită cu un nobil de aici și că, în fine, iea se întoarse în Moldova abia supt Domnia lui Aron-Vodă, care-i iera frate vitreg. Se știe iarăși că în 1592 fu, câte-va luni de zile, Domn în Moldova, pe cînd Aron se bălăbania cu creditorii săi constantinopolitani, un Petru-Vodă, venit din Polonia, un fost „Cazac“, care se dădea drept fiul lui Alexandru Lăpușneanu și fratele lui Bogdan, fratele lui legitim. Dușmanii uzurpatorului pretinseră că „adevăratul“ Petru murise de ciumă la Constantinopol, dar adevărul spuselor nenorocitului și frumosului Voevod, care muri, învins, de groaznica moarte a spînzurării în cîrlige, ce se înfigeau în carne, adevărul acestor spuse, pe care le-a repetat până la urmă, în închisoare, în exil, pe golgota sîngeratului său eșafod se constată și prin aceea că Tofana, o incontestabilă fiică a bătrînului Lăpușneanu, l-a recunoscut și a primit darurile sale.

Din Iași, la 8 Octombrie 1592,— sfîrșitul lunii nu mai iera să-l apuce în Domnie, Petru scrisese o lungă scrisoare polonă surorii sale din Polonia, — scrisoare care, fiind unul din singurele două documente păstrate de la Petru Cazacul, are o importanță excepțională și merită a fi reprodușă aici, în traducere, măcar în parte:

Petru Despot Alexandrovici, cu mila lui Dumnezeu Domn și adevărat moștenitor al țării Moldovei, dăm de știre tuturor în deobște și fiește-căruia în parte că noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, am luat locul străbunilor noștri, al țării Moldovei, țara noastră ereditară. Lui Andrei Danilo i-am încredințat să iea vama din Hotin, din care ni-au rămas nouă 7.000 de lei vechi. I-am dat lui și șapte sute de coși de aclaz de felurite colorii și arama păstrată în Cameniță, la Armeanul ginerele lui Ovac, câte-va soroace de sobol și cite-va blăni de sobol și niște

căptușală, după izvodul nostru iscălit de mîna noastră. Pe lingă acestea, mai avem depuse, în valoare de o sută cincî-zeci de lei, trei pietre scumpe : un smaragd și două safire, și l-am însărcinat să le răscumpere. (Dăruiește banii și lucrurile Tofanei, „avînd în vedere că n'a luat nimic de la părinți“. Dă lui Albotă 12.000 de lei și 6.000 de bani de aur Grecului Andrei Postelnicul.)

Iel trimetea, în același timp, Tofanei șapte sute de coși („ulne“) de aclaz, de felurite colorii, trei pachete („quadragene“ ; germ. *Zimmer*, fr. *lumbre*) de blăni de cacom și de alt fel, un smaragd și două safire.

.... Tum serici facti, hatlassii dicti, varii coloris, septingentas ulnas prefati Petri Palatini comparatas...,tres quadragenas pellium sabellinarum, alias, etc. et alterius generis pellium, insuper lapides preciosos : smaragdum unum et duos saphiros, centum quinquaginta taleris Cameneciae apud certos Armenos exemit [citatus]....

Pentru trimeterea lucrurilor, Petru-Vodă cel nou dădu ordine vameșului său de Hotin, care nu iera altul decît cunoscutul Constantinopolitan Andrei da Milo. Dar, intervenind căderea principelui, Grecul opri lucrurile și, afară de aceasta, luă cu sine 7.000 de taleri vechi („talerorum antiquorum“), produs al vămiei, care trebuia vărsat în vistierie („qui in thesaurum illius inferri debebant“), și fugi în Polonia, de unde venise.

La 15 Decembre din același an, Tofana reclamă de la Andrei darurile pe care le considera ca partea sa de profit din Domnia Moldovei („ea potissimum ratione, quod ipsa hucusque ex suo patrimonio, videlicet palatinatu Moldaviae, nihil receperit“). Andrei

avea cu ce plăti, fiind mult timp vameș la o vamă mănoasă :

.... Prefatus Damilo citatus sederat in teloneo Walachiae illud-que per se et famulos suos per longum satis tempus (fructuosissima enim ibi eiusmodi vectigalia) exegerat....

Marturii ce se perîndează: Ioan Zawissa, Nicolae Kirolicz, Daniil Skrzetucki, fac mărturisiri scurte.

Oferind, din parte-î, să jure, Tofana, care aștepta „in hospitio“, adecă acasă la dînsa, fiind reprezentată înaintea tribunalului prin acela dintre nobilii poloni, care, în nenumărate misiuni în Turcia, a călcat mai deseori pe acest timp pămîntul Moldovei, Andrei Taranowski,—Tofana prezintă și o traducere polonă a registrelor de vamă ale lui da Milo, registre scrise în grecește de notariul Emanuil Achellis.

„Registrelor“ acestea, foarte scurte, cuprind folosul de la tîrguri, de la negustori evrei, de la caravane din Constantinopol, etc. Încep cu 21 August și merg până la 24 Septembrie.

Ședința următoare se ținu la 16 ale lunii. Noii marturi, Gheorghe Skotniczki, Niccorosio, Niklos Kirialis și „Czuillos Manuili“, vorbesc de vama de la Hotin, și unul din ieși se plînge că a plătit-o și la Iași.

Din parte-î, Andrei prezintă o nouă scrisoare, mai mult o însemnare, de la Petru-Vodă, cu pecetea-î și iscălitura proprie („manuque subscriptam“). După cîte-va rînduri grecești, traduse în polonește, în care Domnul declară că a primit de la Andrei da Milo suma de 1600 de zloți de aur, la urmă vin aceste cuvinte italiene: „Hò receuto da messer Andrea Mi-

linko ducati d'oro mille sicento: digo: 1600.“ Cuvintele sînt oribil stricate, de alt-fel, în copie. Apoi: „Woiwoda, manu propria“.

Acuzatul ținu un lung discurs polon de dezvinovățire, observînd că marturii părții adverse n'au jurat (totuși oferise a o face), că au fost casnicii „pretinsului“ Domn Petru și l-au servit contra ordinelor regale.

....Non iurati..., famuli et commensales, quia ex certo stipendio contra faedera regni se se magnifico domino Petro, asserto Palatino Valachiae, in (?) et contra inhibitionis publicatam insertionem intulerunt atque miscuerunt....

Marturii săi sînt cavalerul Kawalko, Anton și Mihail Perdicari, Batti Amoroso, „Kussi Gwiliar Ksks“, Candioți, negustori,

Taranowski obiectează, în fine, la urmă, că Andrei n'a dovedit să-i fi fost impusă la Camenița o cumpăratură de Domn, ceia ce ie și neverosimil; aclazul ie cumpărat cu banii lui Petru, căci Andrei nu poate spune de la cine l-ar fi cumpărat iel însuși, că actul Voevodului nu dovedește un împrumut de la Andrei, ci o luare de bani în sama vămii, că și iel recunoaște că a fost Vameș, pentru a plăti din banii încasați împrumutul și mărfle luate pe credit de la negustori, că Skotniczki a expus cît aduce pe săptămînă vama („quantum enim illud teloneum qualibet septima[na] perducat emolumentum, ex testimonio Skotniczkj, qui illud ipso citato solvebat, facile apparet“).

Tribunalul nu fu convins și, ca de obicei în asemenea cazuri, supuse pe acuzat la jurămînt. Taranowski nu se mulțămî cu decizia și făcu apel la

rege. Cea ce înseamnă că sfârșitul procesului nu-măi știm¹.

Ie bine să întrerupem seria cronologică pentru a expune un alt proces, purtat de da Milo în 1594, iarăși în calitate de fost vameș la Hotin al uzurpatorului.

La 4 Maiu 1594, Henric Papa (*Henricus Papae*), German din Hamburg, creditor al lui Petru-Vodă Lăpușneanu (*Petri, olim Valachiae palatinatus invasoris creditor*), se înfățișează înaintea tribunalului consular aducînd scrisori regale din Varșovia, 6 April, prin care se sprijinia reclamația lui contra lui Andrei da Milo, numit aici „Andreas quidam Danielis“, negustor fără domiciliu, care primise un număr mare de boi de la efemerul Domn:

...magnum numerum boum a Petro, qui Valachiae Palatinatum nuper invaserat, accepit...

În sprijinul pretențiilor sale, iel aducea și un înscris polon de la „Petru Despot Alexandrovici, cu mila lui Dumnezeu Domn și moștenitor al țării Moldovei“, dat în Iași la 14 Octombrie 1592 și prin care recunoaște față de Henric o datorie de 16.800 de florini, făcută pentru plata celor cuvenite Sultanului, trimețîndu-l pentru satisfacție la vameșul de Hotin. Creditorul Voevodului mort poseda și ordinul acestuia către același vameș, pentru răspunderea datoriei.

În fine, după aceste acte, reclamantul prezintă mărturiile culese în această afacere la Camenița, în ziua de 23 Februar precedent. Cea d'întăiu, foarte însemnată, ie a fostului „econom și factotum“ al lui Petru-

¹ *Ibid.*, pp. 1603—7 și urm.

Vodă, Owak Matisovicî Armeanul, care stăruise a se da vama Moldovei lui Andrei pentru suma de 80.000 de taleri, cîți-va cai turcești și două bucăți de aclaz : una de șei-zeci și cealaltă de cincî-zeci de coți. Deocamdată, noul vameș plăti numai o arvună de 800 de galbeni. Domnul îi porunci apoi să plătească lui Andrei Papa o mie de galbeni, lui Nicolae Walpern, alt German, 400 alții și lui Ioan Wolda o sută în sama vamei. Însă, după ce adună timp de trei luni vama la Sniatin (*sic*), la Hotin și la Soroca, iel refuză să plătească Domnului ceva din sumele strînse și fugi la Camenița, cu vre-o 20.000 de taleri. Intervenind prinderea de Ardeleni a lui Petru¹, împreună și cu Owak, necredinciosul arendaș al vămilor nu mai putu să fie urmărit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

....Quia, tempore non ita pridem preterito, dum et quando cum generoso Petro Alexandride, Palatino Moldaviensi, in districtu Iassy et terra moldaviensi preșens aderat, ibidemque ex brachio illius, uti oconomus et totum fac de consensu ipsius, aderat, quidam misera Andri Daniel de generali theloneo loci et domini illius curam habuit ac propter hoc ibidem obtinendum pro intercessione ad Palatinum Petrum eundem Owak petierat ac, conatus sibi obtinen. fuit, hoc idem ex intuitu illius pro summa octoginta millibus taleris integris ad decursum unius anni obtinuit et assecutus erat, exceptis certis videlicet equis turcicis et hatlasow duorum colorum wisniowe, ulnarum sexaginta et viridis quinquaginta. Paulo post, ad precatum eiusdem miseri Andri Danielis, ad manus fideles ipsius, generosum Palatinum deprecatus fuit et per unum quartale anni possessor in usu et pacifica possessione fuerat. Ad quod octingentos aureos loco arrhae, in civitate Iassi veniens, dederat. Cui etiam de-

¹ V. Iorga, *Pretendenți domnești în secolul al XVI-lea*, București, 1898, pp. 49—50.

mandatum per generosum Palatinum fuit quatenus suis creditoribus, Andreae Papae, pro itinere, mille florenos aureos, Nicolao Walperno quadringentos aureos et Ioanni Wolda centum aureos, ex eadem summa thelonei provenientes, in instanti ipsis daret. Quo quidem contractu ita ex prefati Owak intercessionem et cura obtento, statim in civitates et loca, et precipue Sniatinum chocimenseque dominium et Soroki, sese contulerat, ac prefatum generale thelonium, ut par erat, coegerat. Post cuius discessum subsequentibus nonnullis hebdomadibus propter sibi exactam summam restituendam Palatinus miserat; ea sibi non remissa, ex ipso moldaviensi dominio tacite et sine scitu prefati Palatini Cameneciam cum tota summa pecuniaria iuxta equitat kariranow Leopoliem, et boum translationem (*sic*) iuxtaque legitimam computationem eorundem, ad viginti millia talerorum integrorum; post cuius fugam generosus Petrus Alexandrides, Palatinus Moldaviensis, cum prefato Owak Matisowic per hostes regni nostri capti fuerant, et eadem summa, tam olim Petro Palatino, quam superius recensitis personis non erat persoluta et ad praesens idem miseria Ander Daniel circa se retinet....

Da Milo, reprezintat prin Ioan Kruszecki, ceru de două ori o anînare, o a treia se acordă lui Henric, care aduse ca noi marturi pe Nicolae, fiul Armeanului Ivașco Gieruchna, din Lemberg, și pe un Nicolae Tonpena. Iel numi apoi ca plenipotențiar pe Andrei Moscicki.

Afacerea se desbătu până în ziua de 4 Iunie, când se dădu o sentință dublă: Andrei va jura dacă a fost în adevăr vameș său numai un creditor al lui Petru-Vodă, căruia să i se fi dat vama pentru a-și răsplăti; la rîndul său, Henric va jura pentru afacerea împrumutului („propior est instantiam actoris hac in parte evadere“). Henric protestă, iar adversarul său refuză să mai aducă patru jurători, în

calitate de „compurgatores“. Cererea de a se strămuta procesul la rege fu deci admisă. Ambii fixară suma de 20.000 de florini pentru despăgubirile ce reclamau¹.

Da Milo are trei procese și în 1593. În unul din icile figurează Anton Catacallo și Anton Perdicari².

În 1595 avem procese ale Grecilor Pantaleon Țamblac („Pantaleon Dzamplako, Graecus“), Andrei da Milo, Anton Catacallo³. Tot în acest an se menționează o afacere a „nobilului Orzechowski“⁴, și știm că una din surorile lui Petru Cazacul (Lăpușeanu) se măritase cu un Orzechowski⁵.

La 10 Ianuar se judecă înaintea advocaților căraușii Ionașco din Roman și Ionașco din Suceava. La 27 următor, un Liovean, Iacob Papuszka, se judecă înaintea acelorași cu Armeanul Ohan din Iași, al cărui tovarăș, Ionașcu („Ivanaszko Valachus“), îi vinduse niște morun, luat de la un Român din Galați („certus quidam Valachus de Galacia, oppido Valachiae“)⁶.

Armenii Hahabali și Areph revendică o moștenire. Dar burgraful de Lublin mărturisește în scris că Ugarlo Armeanul din Iași, mort în anul trecut la Lu-

¹ *Consularia*, XV, pp. 1246 și urm. 1361—3, 1367—70, 1382 și urm., 1400 și urm., 1431—4.

² *Civilia*, XVIII, pp. 1446—7.

³ *Advocatialia*, XI, pp. 241, 244; *Civilia*, XIX, pp. 736, 841 și urm., 849 și urm., 916 și urm.

⁴ *Consularia*, XVI, pp. 591—2.

⁵ Iorga, *Pretendenți*, p. 47; Hurmuzaki, XI, p. 151, nota 7. V. și mai departe. Se pare că iel e „Olihovchi“, pircălabul de Hotin din 1594, colegul lui Răzvan, din documentul publicat de d. Stinghe. Un Paul Orzechowski, poate același, iera la 1601, după căderea lui Aron, subcamerariu de Chelm, și, împreună cu Nicolae Vrowiecki, căpitanul aceluși loc, vameș al Rusiilor și Podoliilor. Iei fac proces lui Bersaneo, reprezentantul lui Batiște Vevelli (v. mai departe) pentru vamă (*Consularia*, XIX, pp. 185—6).

⁶ *Advocatialia*, XI, pp. 7—8, 21—2.

blin, unde venise pentru afaceri, cu nepotul său de soră, Sultan, fusese ruinat de Petru-Vodă fugarul („per Petrum Palatinum de Valachia, profugum“), și nu lăsase nici mărfuri, nici bani. Acestea le-a mărturisit murindul preotului armenesc pe care-l chemase din Zamoscie, Luca ¹.

La 4 Februar 1594, Iani Grecul din București recunoaște că i s'au restituit mărfurile și lucrurile, precum și banii, ce i se luase, fiind bănuț ca spion, de Ioan Wrabłowski, soldat din regimentul de cavalerie al lui Ioan Felix Herbort, un cunoscut ofițer polon ², la Humacz.

Comparens personaliter honestus Iani de Bukorest, Graecus, palam, publice benevoleque recognovit quia ipsi plene et integre reddita est pecunia, una cum aliis mercibus et rebus, que ipsi fuerant interceptae dum in ignota regione suspicione speculatoris laborasset, in oppido Humacz, per cohortem equitum Sacre Regie Maiestatis, cui prefectus erat generosus Ioannes Felix Herbortus, idque per manus nobilis Ioannis Wroblowski, de eadem cohorte militis. Quapropter sibi iam perpetuum silentium ea de re imposuit ³.

În acest timp se ducea frica năvălirii Tătarilor, care se și săvârși în curînd ⁴.

În Maiu, arhiepiscopul de Lemberg pune sechestrul pe averea lui Niccorosio Neuridis. Și, cîte-va zile după acest sechestrul, un altul ie obținut de Iacob Pretwicz, castelan de Camenița și Trembowla, căpitan, „apărător al negustorilor străini“, contra agentului aceluiași Neuridis, Dziani Grecul, păstrător al averii mortului

¹ *Cicilia*, XIX, pp. 739—43.

² V. Hurmuzaki, XI, p. 297.

³ *Consularia*, XV, p. 1092.

⁴ V. Iorga, *Scurtă istorie a lui Mihai Viteazul* (supt presă).

(„honestus Dziani Graecus, tutor olim Nicorezi Domestici“). Mai târziu, în puterea unor scrisori regale din 9 Maiu (Cracovia), care li dădeau dreptul de sechestru pe averile negustorilor romîni, pentru a se despăgubi Armeni prădați în Moldova, sau rudele lor, Toros Bernatowicz și David Serepkowicz opresc averea lui Niccorosio, pentru omorul lui Grzesko Iuchnowicz, săvîrșit la Iași. Se mai sechestrează, de aceeași, averea Moldovenilor, care se află la Anton Confortino, cetățean din Lemberg, averea Vornicului Cristea („Christe Dwornika Hospodarskiego“)¹, aflătoare la Grecul liovean Leonard „Bersianus“, partea din moștenirea lui Neuridis ce se află la Grecul Pompeiū, tot din Lemberg, și, în fine, averea lui Cristea și Neuridis, depusă la Confortino și strămutată de acesta la bogatul Corniact. În sfîrșit, averea lui Niccorosio ie sechestrată și după cererea Evreului David, creditor neplătit al unor negustori din Moldova și chiar al lui Aron-Vodă („et solum Aaronem principem“).

Și acestea nu fură singurele „aresturi“ de averi aduse de moartea lui Neuridis. Pe temeiul că acesta fusese vistier al doilea („subtesaurarius“) și factor al lui Aron la Lemberg, cunoscutul Cristofor Dzierzek, diplomat polon înrudit cu familia Mirceștilor, puse să se sechestreze pentru suma de 2.000 de taleri vechi prețul unei blăni de samur („vestis *aliembasowey* dictae, pellibus sabellinis subductae“) luate pe date de la iel, Dzierzek, de Aron-Vodă².

¹ Pentru Confortino (Conforti), v. și Hurmuzaki, XI, p. 318, iar pentru Cristea, Marele-Vornic de Țara-de-Sus al lui Aron-Vodă, după Moșoc, Sterie Stinghe, *Istoria besericeii Șcheilor Brașovului*, Brașov, Tip. Ciureu, 1899, Apendice, pp. 2—3.

² *Consularia*, XVI, pp. 235, 239, 245—9; *Advocatia*, XI, pp. 141 — 142, 147—148.

Dziani fu chiar aruncat în închisoare. Iel fusese pus în libertate („e carcere emissus“) la 3 Iunie, când ie martur, împreună cu Dziani Coresi, în afacerea moștenirii lui Manuil Arfani. Coresi, negustor din Chios, pusese și iel sechestru pe averea lui Neuridis și, ca și dînsul, Grecul Nicolae Anzelmo, alt Chiot, și un al treilea, Petru Kafaluko ¹.

Cercetarea rudelor mortului („în Valachia interempti“) se făcu la 17 ale lunei. Se prezintă, în adevăr, doi membri ai familiei: Cosinus sau Nicolae și Ioan, veri, dintre cari cel din urmă iera și mandatariul fratelui său Iacob, precum dovedia un atestat al vameșilor moldoveni, dat în Iași, la 24 Maiu precedent. Iei întrebare pe mai mulți negustori ce știu despre înrudirea lor cu Nicolae Neuridis, „Curtean al lui Aron-Vodă, mort nu de mult“ („non ita pridem“) ².

Confortino din Pera, catolic, declară că știa existența odinioară a trei frați, Gheorghe, Pantaleon și Constantin Neuridis, morți de atunci toți trei. Gheorghe are cu Teodora pe mortul Nicolae; Pantaleon, din altă Teodora, pe Cosinus, noul venit, și pe Iacob; iar Constantin, căsătorit cu Giorgia („Dziurdzia“), pe

¹ *Ibid.*, pp. 286—289, 290—291.

² *Ibid.*, pp. 317—21: Primum famatus Antonius Confortinus de Galata ad Constantinopolim, ex catholicis, civis leopoliensis, in vim sui veri testamenti, recognovit quia novit optime Georgium, Pantaleonem et Constantinum tres germanos fratres fuisse, Domesticos Neuridi vocatos, iam ad presens vita functos. Ex quibus primus, Georgius, ex Theodora coniuge iuxta ritum ecclesiae graecae sibi matrimonio vineta, procreavit unicum filium, generosum olim Nicolaum Domesticum Neuridi, in Valachia nuper interemptum. Pantaleon vero, similiter ex Theodora coniuge, procreavit duos filios: unum Cosinum, hic coram Officio comparentem et ad cuius instantiam presens sit testimonii depositio, alterum vero Iacobum, a quo ille plenipotentiam exhibuit. Tertius vero frater, Constantinus, ex Dziurdzia coniuge, suscepit filium unicum Dziano, alias Ioannem, hic coram Officio adstantem et presentium testimonii inductorem.

„Dziano“ sau Ioan, al doilea reclamant al moștenirii. În același sens vorbesc Leonard Bersiano, catolic din Chios, Pompeiū de 'Campi, Italian, Anton de' Massari, Nicolae Anzelmo, Chiot, Nicolae Anselmo Walporga, iarăși Chiot, Pantaleon „Oramlako“ (Țamblac), Gheorghe Castrati, din Chios, Palamide din Macedonia („Pan Limida de Macedonia“), Petru Kafaluko din Chios.

La 8 Iulie, Cosinus-Nicolae, calificat de „Grec din Iași“, arată dovadă că a plătit lui Manuil Massapeta suma de 1347 de lei și jumătate, pe care iel și frațele o datoriau lui Gheorghe Condoleo (restul se dă mai târziu). La 20, Nicolae Anselmo pomenit mai sus, dă procură Grecului Pavel Caraman („Karaman“) din Moldova pentru reclamația sa de 180 de lei din moștenirea ucisului Neuridis. Caraman ie numit ca plenipotent și de Grecul Saul „din orașul grecesc Danin“¹.

Cei doi Neuridis sînt întrebați, la 5 Iulie, de tutorii minorilor Arfani în privința înrudirii celor două familii. După ce înșiră spița neamului, începînd de la Constantin, tatăl mortului Manuil Arfani, ie jură că mama lui Niccorosio, Teodora, iera un fel de vară („soror erat quasi amitina“) a lui Manuil Alphani².

Aceasta fiind stabilit, procesul începu între moștenitorii direcți și colateralii Alfani. În cursul procesului se citează un act din 17 Iunie de la Ștefan-Vodă, Domnul Moldovei și al Țerii-Românești (*sic*):

¹ *Advocatialia*, XI, pp. 195—6, 211—2, 216—7 (Massapeta primește o nouă plată, în calitate de plenipotențiar al lui Iacob Matyiwicz, „advocatus iuris Rutenorum civitatis Camenecensis“).

² *Consiliaria*, XVI, pp. 351—2 și urm. Iată genealogia acestei familii, în

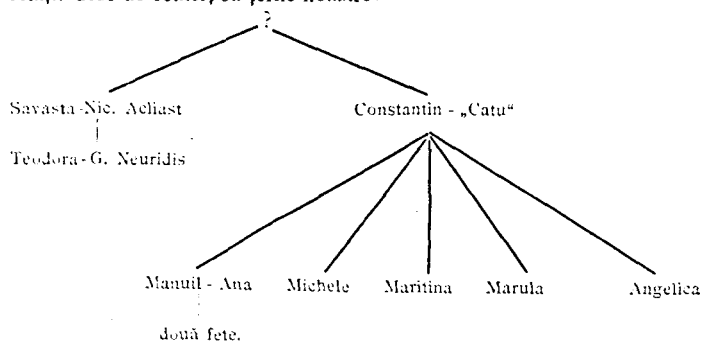
Răzvan. Interesele Arfanilor ierau reprezentate de văduva lui Manuil, Ana Steczkowna, și de fetele ei, Ana și Ecaterina¹. Dar, la 17 Iulie, tribunalul consular trimise pe toți reclamantii la rege, care și iel ceruse o parte din moștenire, pentru fisc².

La 18, înaintea lui Pretwicz și lui Gheorghe Burbach, șambelan regal, se face inventariul „lucrurilor și mărfurilor“ cuprinse în sipelele de la Dziani, Dziani Salvago, care continua să fie închis. Se compară lista nouă cu cea din 16 Iunie, se pecetluște lada cu samurile, se constată existența, în deosebite pivniți, de vin românesc și de malvazie³.

În Novembre, se amână cercetarea unei nouă reclamații, a lui „Almas“ Torosowicz, Armean din Lemberg, contra celor doi Neuridis⁴.

În luna următoare, Arfanii se împăcase cu rudele lor. Toți împreună, și Dziani, acasă pe Toros, pe David și pe un Ivașco, care ar fi răspîndit părerea

relații dese de comerț cu țerile noastre:

¹ *Ibid.*, pp. 377 și urm., 420—1.

² *Ibid.*, pp. 387—8.

³ *Ibid.*, pp. 368—72.

⁴ *Ibid.*, pp. 644 și urm.

falăă că averea ie a lui Aron („fuisse magnifici Aronis, olim Palatini Moldaviae, propria“). Afacerea se trimete la rege, și Dziani plecă îndată din Lemberg: o denunțare din 18 Decembre, făcută contra lui de Cosma de' Campi, „Grec“, nu-l mai găsi în oraș¹.

Procesul de moștenire continuă în 1596. Massapeta fu plătit din nou de cei doi veri. Arfanii reîncepură cearta cu rudele lor. În fine, cei doi Neuridis protestă contra sechestrului pus de Toros².

În 1595, mai avem procesul pentru negoț și că-răușie dintre Simon Catargi („Caterdzi“) și Ionașco Moldoveanul³.

La 19 Iulie din același an, se prezintă Clémentie, călugăr de la Muntele Sinai, Dima „Balagora“, Dimu Mihail, Chrisso Ianachi, Simotos Manuil, „Bano Limidari“, „Ierosmoli“ Gheorghe, Nicolae Paleologul, Lazăr și Dimitrie, negustori din Iași, și mărturisesc că Nicolae Pogoniadis, Grec din București, face negoț pe sama sa. Călugărul adaugă că a fost cu Nicolae în Moscova, unde acest negustor a cumpărat blăni de samur⁴.

În 1596, procese ale lui Catacallo și Cretanului Andrei da Milo sau Daniil⁵.

În Februar, Anton de Massari se înfățișează cu prilejul procesului dintre Ioan „Igumenos“, Grec, și fratele lui, Alexie, pentru cheltuieli cu plata vămiî în Moldova și altele⁶.

¹ *Ibid.*, pp. 696 și urm., 740—1.

² *Advocatia*, XI, pp. 371—2, 585, 630; *Consularia*, XVI, pp. 760—2.

³ *Advocatia*, XI, p. 152.

⁴ *Civilia*, XIX, pp. 915—6.

⁵ *Ibid.*, pp. 930 și urm., 949 și urm., 945 și urm., 961 și urm., 1458 și urm., 1471 și urm.

⁶ *Advocatia*, XI, p. 410.

În aceeași lună (17), avocatul și scabinii arată înaintea Consulilor că s'a dus la „turnul ce se chiamă poarta rutenească“, în „piața rutenească“, unde găsind bolnavă pe „generosa Anna Janculianka“, soția lui Albert Ponetowski, aș primit de la dînsa declarația că renunță în folosul unui Rutean la suma de 1300 de florini, ce i se datoriază de Babicz¹.

Ie vorba de Emiliană? Ie o a treia fată a Doamnei Maria din prima căsătorie? Ie o fată a altui Iancu? Cu cît ni spune documentul, ie greu de hotărît întrebarea.

În același an 1596, Gheorghe Palamed, în numele său și al fratelui Manuil, recunoaște că i s'a plătit de preutul („sacrificus“) armean din Suceava, Iosif Popovici, o datorie a tatălui lor, Mihail, care murise². Repet că acest Gheorghe Palamede ie cîntărețul lui Mihai Viteazul.

Afacerea Massapeta-Neuridis urmează și în 1597. În acest an, Nicolae Neuridis, „Kosi“, care stătea la Iași, ie dat în judecată și de Macarie, egumenul mănăstirii Sf. Nicolae din București („honorabilis Makario legumeno, monachus monasterii S. Nicolai de Bukorest, civitate Moldaviae“). Găsindu-se împreună la Cracovia în anul trecut (18 Ianuar), călugărul însărcinase pe Neuridis a duce la Lemberg, pentru a le depune la negustorul moldovean Chirigî Ienachi („Kirici Ianakj“) sau la alt om cinstit, niște „lucruri bisericești“, cuprinse într'un sipet. Însă Nicolae nu se ținu de cuvînt, ci, sosind în Lemberg, zălogi lu-

¹ *Consularia*, XVI, pp. 870—1.

² *Advocatia*, XI, p. 596.

cruri în valoare de 98 de galbeni poloni lui Leonard Bersano, altele lui David Evreul, între care și un potir prețuit 57 de galbeni poloni¹.

La 24 Mart precedent, Grecul Gheorghe Kiriaki, din Creta, numește plenipotențiar pe fratele său Nicolae și pe alt Cretan, Batiște Vevelli („Baptistam Wewelli“)². Acest Veveli, Batiște saū Constantin, fu un atot puternic boier moldovean mai târziu, un negociator plin de succes, un dictator supt Alexandru Iliăș, la a cărui gonire din Moldova iel își găsi moartea³. „Ce nu stară Domnia de grija lui Batiște, ce stară de grija sa; și, numai ce i-aū zis să se depărteze de lîngă dînsul, și așa l-aū apucat și dat pe mîna țaranilor. Nespūsă vrăjmășie a prostimii! Și așa fără de nici o milă, de viu, cu topoare l-aū făcut fărîme!“ (1633)⁴

CCU Cluj / Central University Library Cluj

În 1600, vedem pe Leonard Bersano („Persano“), în numele lui Vevelli Candirotul, chemînd în judecată pe Dziani Semitecolo, Venețian, factorul lui Bartolomeiū Paruta, concetățeanul lui⁵.

În anul următor, atacat pentru o plată, Vevelli, calificat aici de Venețian („Baptista Vevelli, Venetianus“), se apără și, plecînd, lasă ca procurator al său tot pe Leonard. Cu puțin timp înnainte, iel făcuse din acesta procuratorul său general, precum însărcinase cu o misiune specială pe sluga sa, Grecul Teodor Petropulo. Procesul contra lui continuă și

¹ *Ibid.*, pp. 863—4. În 1538, ic menționat Nicolae Corniact (*Advocatialia*, XII, p. 1057).

² *Ibid.*, p. 751.

³ Iorga, *Socotelile Brașovului*, în *Analele Academiei Române*, XXI, pp. 49, 53, 73—4.

⁴ Miron Costin, ed. Kogălniceanu, p. 294.

⁵ *Advocatialia*, XII, pp. 768—9.

în 1602. În Ianuar din acest an, „Grecul“ („Baptista Vevelli Grecus“) arată ca a plătit contribuția pentru vin: „exactio ducillaris“, în 1599, dar că pe urmă n'a mai adus vin de malvazie și n'a fost nici odată asociatul de comerț al lui Gheorghe Kiriaki. Mai târziu, în 1603, iel prezintă scrisori polone de la Gheorghe Mniszek, din Cracovia, 13 Iulie 1602 ¹.

În 1602 încă, Cretanul Gheorghe Achieli crează plenipotențiară ai săi pe Leonard „Bersiano“ și pe Vevelli, „Italianul“. Murind la Iași Iacob „Felenkino“, Evreū din Constantinopol, Bersiano însărcinează mai târziu să-i culegă o datorie, din marfa și averea lăsată la Hotin de mort, pe Ienachi Simota, Grec, Curteanul lui Ieremia-Vodă („Ienachi Simon“, fostul Curtean al lui Petru Șchiopul) („generosum Ianaki Simota Grecum, aulicum Illustris et magnifici domini domini Palatini Moldaviae“), și pe Vevelli, în absența amândurora ².

La 13 Ianuar 1603, după cererea Lembergezului Stanislas Szembek, prieten al lui Batiște, avocatul și cei doi scabini ai orașului se duc la casa lui Ioan Lukassowicz, scabinul, lângă a lui Constantin Corniact, și află acolo pe Vevelli bolnav, cu o rană deasupra ochiului stîng, care rană atinsese osul și-l sfârîmase ³.

¹ *Consularia*, XIX, p. 693 : „Occasione non prestatæ solutionis exactionis ducillaris in anno 1599 sub tempore prorogationis eiusdem, ab aliquot decedibus cuffarum vini malvatici provenientis lato, quandoquidem pars citata asserit se eiusmodi exactionem persolvisse, quod et quietatione eo nomine obtenta deducit, seque postea nec quicquid vini malmatici sub ea prorogatione habuisse nec cum honesto Georgio Kiriaki simultaneatum eo tempore gessisse quo in registris reperitur advectum vinum malmaticum“. V. și pp. 719—20. Gheorghe Mniszek, Voevod de Sandomir, staroste de Sambor, fu socrul lui Constantin Wisznowiecki. În același an 1603, Mihał Wisznowiecki luă pe Regina, fiica lui Ieremia-Vodă (cf. Papiu, *Tesaur*, II, pp. 139—40).

² *Advocatia*, XII, pp. 1735, 1897—8.

³ *Ibid.*, pp. 706—7.

....Predictum Babbistam Veveli în lecto decumbentem, qui, aegre assurgens et in sela residens, revinctis fasciis et emplastribus per famatum Fridericum Gros, chirurgum, civem leopoliensem, obduxit et manifestavit illis vulnus in summitate frontis supra oculum sinistrum sectum, enorme, quod idem chirurgus ad cranium usque penetrasse, ex eo quod duo fragmenta ossium exemptasse, dicebat. De qua se vulneratione idem Baptista Veveli sic rem gestam enaravit....

Iel povestește lucrurile și-și numește ca plenipotențiar pentru instrucție și proces pe Gorycki „Ferlandarius“, jurat liovean.

Iar a doua zi o declarație în această privință ie făcută de chirurgul Ioan Kaltuski, de Balcer, „artis chirurgiae socius“, de Gh. Achelli ¹.

La 24 Iulie 1601, Andrei Zychowicz, pleban din Uchrinow, numește ca reprezentant al său în procesul cu Simon Duchna, argintar, absent din Lemberg, pe Ieronim Rozrazowski de Rozrazow, *rottmeister*, „roh-mistru“ al lui Ieremia-Vodă („illustris ac magnifici Palatini Moldaviae“) ².

În sfârșit în 1603, Iacob Scholcz, fratele răposatului Stanislav și tutor al copiilor acestuia, numește mandatariu pentru adunarea datoriilor din Moldova pe Stanislav Vilczek ³.

Asupra anilor 1599—1602, avem lămuriri, de o ordine secundară, și în vol. XII al Advocațialelor.

Așa la 5 Ianuar, căraușii cari duseseră vin de malvazie pentru Cosma de' Campi, cunoscut din cele ce preced, și Teodor Amoroso („Theodorus Amorosi“),

¹ *Ibid.*, pp. 714—5.

² *Ibid.*, p. 271.

³ *Ibid.*, p. 1147.

ruda lui Baptist, servitorul lui Petru-Vodă Șchiopol, și cari se oprise mai mult decît după învoială la Cernăuți („Czarnowcze“) și Sniatin, sînt dați în judecată de cei doi negustori „greci“¹.

Campi ie pomenit, în cursul aceluiași an, și pentru procesul ce are cu Bogdan Armeanul din Suceava și cu Onciul („Wonzul“) Romînul, din Iași, căruia i se sechestrează unsprezece cai și două care (lui Bogdan numai doi cai)².

Tot în 1599 „Chaceris“ Armeanul sucevean dă în judecată pe un Evreu care nu-i plătise „unsprezece piei zise de săftian“ („*saffianx*“)³.

Grigore Moldoveanul slujia pe atunci pe un Venețian, dintr'una din cele mai mari familii ale Veneției, Ioan Foscarini. Iel pretindea că fusese liberat „în calea prin Moldova“ (*in valachico itinere*) și jură pentru aceasta⁴.

În 1600, se menționează un Albert „Roszul“, poate Roșul⁵.

Confortino murise, și moștenitorii lui aū un proces cu „Formosz“ (Frumos), Romîn din suburbiile Lembergului⁶.

În 1601, Gheorghe Condoleo, Cretan, și Lascari Pragiota din Constantinopol fac un contract cu niște cărăuși pentru aducerea de malvazie „de pe malul Dunării“ prin Moldova. În contract se pomenește trecerea prin Iași și Camenița saū Sniatin⁷.

¹ *Ibid.*, p. 5.

² *Ibid.*, pp. 6—8, 10—11, 30—1.

³ *Ibid.*, p. 99.

⁴ *Ibid.*, pp. 507, 508.

⁵ *Ibid.*, p. 583.

⁶ *Ibid.*, pp. 930—931.

⁷ *Ibid.*, pp. 1176 și urm.

...Ex Stepanowice vero, civitate valachica, in arbitrio erit eorundem mercatorum vel per Camenciam vel per Sniatynum iubere proficisci....

În 1602, reclamă o datorie Simon Armeanul din Suceava ¹.

Un act curios ie acel din 1602, 18 Maiü, prin care Dimitrie Georgiowitz din Zamosc, Grec, recunoaște o datorie de 2.888 de taleri și doisprezece „triplices grossi“ (adecă încă o jumătate de taler) de la mitropolitul Sucevei Mardarie, actual archimandrit de Drohobycz, în ținuturile ducelui Constantin de Ostrog, care mitropolit iera unchiul împrumutătorului:

...Venerabili domino Merdari, metropolitae Soczaviensi, moderno archimandrito Drohobiczensi, in ditione Illustris et magnifici domini Constantini, ducis ostrogiensis, avunculo suo....

Ca garant figurează Anastase Georgiowitz, din Zamosc ².

Cine să fie acest mitropolit? Istoria mitropoliei Sucevei nu s'a scris încă, și ar trebui să se scrie. În ultimele timpuri ale Domniei lui Petru Șchiopul, fugit din Moldova în 1591, funcționa ca șef al clerului moldovenesc Gheorghe Movilă. Acesta întovărăși pe Voevodul pribeag în exilul lui, și de la dînsul primi Petru-Vodă împărtașenia în 1594, la Zimmerlehen, în Tirol. După moartea aceluï care-i dăduse cîrja metropolitană, Gheorghe, un prelat simplu și lacom de bani trecu la Veneția, unde-l vedem amestecat în intrigile conașionalilor săi pentru acapararea moștenirii Domnului ³. În 1595, Ieremia, fratele lui Gheorghe,

¹ *Ibid.*, pp. 1480-1.

² *Ibid.*, pp. 1670-1.

³ V. Hurmuzaki, XI, Prefața.

fiind chemat de Dumnezeu și de Cancelariul-Hatman Zamoyiski la tronul Moldovei, Vlădica Gheorghe se întoarce, din Polonia, în patrie și ie făcut iarăși mitropolit, demnitate pe care o ocupă de acum înainte netulburat. Îi succedă alt cleric din suita lui Petru Șchiopul, Tudose Barbovski, „dascălul“, profesorul lui Ștefan, fiul lui Petru-Vodă ¹.

Cine a păstorit pe timpul rătăcirilor în Europa ale mitropolitului Gheorghe? Ni-o spun câte-va documente. Unul, din 28 Februar 1592, scris în latinește, dă, într'o ordine neobișnuită, pe Agathon ca episcop de Roman, pe Nicolae (Nicanor), ca mitropolit, pe Gheorghe ca episcop de Rădăuți ².

Un altul, slavon, înseamnă, la 10 August 1594, pe Mitrofan ca mitropolit, pe Nica (Nicanor), ca episcop de Roman, pe Mardarie ca episcop de Rădăuți ³.

În fine, un al treilea, tot slavon, un document solemn, pomenește ca „ierarhi ai Moldovei“ pe Mitrofan, Nicanor și Mardarie, la 28 Novembre 1595 ⁴.

Cele două documente din urmă se împacă foarte bine. Cât despre cel d'întăiu, iel cuprinde, evident, trei greșeli: „ierarhul“ pomenit la început trebuie să fie mitropolitul, nu episcopul de Roman; decî Agathon iera mitropolit; rămîne ca episcop de Roman Nicanor, pe care-l aflăm și în documentele din 1594, ocupînd acest Scaun. În sfîrșit, „Gheorghe“ nu ie altul decît Ghedeon, care iera episcop de Rădăuți la 20 Decembre 1587 ⁵.

¹ *Ibid.* Cf. Erbiccanu, *Ist. mitropoliei Moldaviei*, p. VII.

² În aceste studii.

³ În Iorga, *Regeste de documente interne*, la această dată.

⁴ Stinghe, *o. c.*, *Apendice*, pp. 1-2.

⁵ *Regestele*. Cf. și Melhisedek, *Cronica Romanului*, I, pp. 220 și urm.

Așa în cît Aron-Vodă, negăsind pe Gheorghe Movilă, făcu mitropolit pe Agathon, înainte la Roman. Probabil prin moartea lui Agathon, Scaunul metropolitan deveni vacant, și Domnul, același Aron, chemă pe Mitrofan, care nu fusese înainte episcop. Mitrofan, un călugăr cu oare-care cultură, care se interesa de politica europeană a timpului, scrie o scrisoare latinească, sau iscălește o scrisoare latinească scrisă pentru dînsul de altul, la 28 Mart st. v. 1595¹.

Cînd Mitrofan a părăsit mitropolia și a fost înlocuit prin Mardare de Rădăuți din documentul Lemberghez? Evident că înainte de suirea pe tron a lui Ieremia Movilă, care-și aduse fratele; decî înainte de 27 August următor. Mardarie fu, prin urmare, mitropolitul efemer al efemerului Ștefan-Vodă, Răzvan.

Cît despre locul unde iera archimandrit fostul mitropolit Mardarie, ie de sigur mănăstirea Sf. Gheorghe din suburbiile orașului².

* * *

Aici se oprește materialul ce am strîns pînă acuma. Poate adunarea restului lămuririlor relative la țerile noastre din arhivele Lembergului nu va fi prea mult zăbovită. Atunci cetitorii acestor studii vor avea o tablă a numelor și o introducere, pe care nu o pot scrie acuma, cu informațiile fragmentare pe care le am.

¹ Iorga, *Documente românești din Arhivele Bistriței*, I, p. LXXIX.

² V. două stampe care o reprezintă în Oswald Obogi, *Illustrirter Führer auf den k. k. Österr. Staatsbahnen*, Heft 30, pp. 85, 89.